

ANKETA O NASILJU NAD ŽENAMA KOJU JE SPROVEO OEBS

DOBROBIT I BEZBEDNOST ŽENA

SRBIJA
OSNOVNI IZVEŠTAJ

This project is funded
by the European Union

Ständige Vertretung
der Bundesrepublik Deutschland bei der OSZE:
Wien

Norwegian Ministry
of Foreign Affairs

EUROPE
INTEGRATION
FOREIGN AFFAIRS
FEDERAL MINISTRY
REPUBLIC OF AUSTRIA

Ministry for Foreign
Affairs of Finland

www.osce.org

ISBN 978-3-903128-35-4

Rad opisan u ovom izveštaju sproveden je u skladu sa zahtevima međunarodnog standarda kvaliteta za istraživanje tržišta, ISO 20252: 2012, i uslovima Ipsos MORI, koji se mogu naći na <http://www.ipsos-mori.com/terms>.

© OEBS 2019

OEBS je najveću pažnju posvetio razvoju materijala u ovoj publikaciji. Međutim, OEBS ne prihvata nikakvu odgovornost za tačnost i potpunost informacija, uputstava i saveta, niti eventualne štamparske greške. Sadržaj ove publikacije, stavovi, mišljenja, rezultati istraživanja, tumačenja i zaključci izraženi u ovoj publikaciji pripadaju autorima i saradnicima, i ne odražavaju nužno zvaničnu politiku ili poziciju OEBS-a, niti država članica.

Sve fotografije korišćene u ovoj publikaciji su stock fotografije.

ANKETA O NASILJU NAD ŽENAMA KOJU JE SPROVEO OEBS

DOBROBIT I BEZBEDNOST ŽENA

SRBIJA

OSNOVNI IZVEŠTAJ

Organization for Security and
Co-operation in Europe

Kontekst i okolnosti

Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS), najveća svetska regionalna organizacija za bezbednost, bavi se širokim spektrom bezbednosnih izazova, uključujući i zaštitu ljudskih prava i promociju rodne ravnopravnosti. Među glavnim fokusima organizacije su podsticanje regionalne bezbednosne saradnje, kao i sprečavanje sukoba, upravljanje krizama i postkonfliktno upravljanje. OEBS čini 57 država članica, koje pokrivaju region koji se proteže širom Evrope i uključuje Sjedinjene Države, Kanadu i Centralnu Aziju, kao i Mongoliju. Kroz rad Sekretarijata, tri specijalizovane institucije i 16 terenskih operacija OEBS radi na rešavanju brojnih bezbednosnih izazova i pomaže državama članicama u sprovođenju njihovih sveobuhvatnih političkih obaveza.

OEBS prepoznaje nasilje nad ženama i devojčicama (NNŽD)¹ kao pretnju pojedinkama i kao širi sigurnosni problem, te stoga sprečavanje i borbu protiv NNŽD-a vidi kao jedan od svojih prioriteta. NNŽD predstavlja trajno kršenje ljudskih prava i pretnju za bezbednost i sigurnost nebrojeno mnogo žena i devojaka širom sveta. Ono ne utiče samo na njihove živote, ometajući njihovo puno i ravnopravno učešće u društvu, već i na živote ljudi koji su im bliski; ono na kraju ima trajan uticaj na njihovo zdravlje i dobrobit, kao i na dobrobit njihove dece, zajednice i društva u celini.

Rodna nejednakost leži u korenu rodno zasnovanog nasilja nad ženama i devojčicama. OEBS ima ključnu ulogu u radu sa nacionalnim akterima u izgradnji njihovih kapaciteta za sprečavanje rodno zasnovanog nasilja i zaštitu preživelih.² Pod sloganom „Uvođenje sigurnosti u dom“, OEBS je naglasio da žene i devojčice moraju biti sigurne kako u javnom prostoru tako i kod kuće, kako bi mogle iskoristiti svoj puni potencijal i doprineti političkom, ekonomskom i društvenom razvoju.

Nasilje nad ženama i devojka se dešava i tokom konflikata. Zato je OEBS naručio ovu kvalitativnu i kvantitativnu studiju kako bi se rasvetlila učestalost različitih oblika NNŽD u područjima koja nisu bila u konfliktu, kao i u područjima pogođenim konfliktima u odabranim državama članicama OEBS-a, kao što su: Albanija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Severna Makedonija, Srbija, Moldavija i Ukrajina. Istraživanje je takođe sprovedeno i na Kosovu.³

Ova studija je prvo takvo reprezentativno istraživanje sprovedeno u jugoistočnoj Evropi ili istočnoj Evropi s namerom da se obezbede uporedivi podaci širom regiona, i obuhvata rodne stavove i iskustva žena iz manjinskih grupa.⁴ Njen cilj je da pruži pouzdane podatke kako bi se razvile sveobuhvatnije i na dokazima zasnovane politike, strategije, programi i aktivnosti za sprečavanje i borbu protiv nasilja nad ženama. Krajnji cilj ovog istraživanja je da pruži dokaze za informisano donošenje odluka i zagovaranje na različitim nivoima, te na taj način doprinese postizanju ciljeva održivog razvoja, smanjenju nasilja nad ženama u ciljnim regionima, poboljšanju usluga namenjenih preživelim žrtvama nasilja i stvaranju veće sigurnosti za žene.

- 1 Termin „nasilje nad ženama“ (NNŽ) i „nasilje nad ženama i devojčicama“ (NNŽD), koji se naizmenično upotrebljavaju u ovom izveštaju, uključuju fizičko, seksualno i psihičko nasilje od strane intimnih partnera i nepartnera, kao i uhođenje i seksualno uznemiravanje.
- 2 U ovom izveštaju se izrazi „preživeli“ i „žrtva“ naizmenično upotrebljavaju.
- 3 Svako spominjanje naziva Kosovo, bez obzira da li upućuje na teritoriju, institucije ili stanovništvo u ovom tekstu treba da se tumači u potpunosti u skladu sa Rezolucijom saveta bezbednosti UN 1244.
- 4 Upitnik koji je korišćen u ovoj studiji uporediv je i zasnovan na upitniku koji je koristila Agencija Evropske unije za osnovna prava u 28 država članica EU u 2012. godini.

Rezime

Uvod

Ovaj izveštaj predstavlja rezultate OEBS-ovog kvalitativnog i kvantitativnog istraživanja o nasilju nad ženama sprovedenog u Srbiji u proleće/leto 2018. godine. Studija je uključila:

- intervju sa 15 eksperata, koji su pružili uvid u pitanja vezana za nasilje nad ženama i slučajeve nasilja koji su povezani sa sukobima;
- istraživanje reprezentativnog uzorka od 2.023 žene iz Srbije starosti od 18 do 74 godine, kako bi se utvrdila učestalost i posledice nasilja korišćenjem višestepenog, stratifikovanog, slučajnog uzorka verovatnoće;
- osam fokus-grupa sa ženama iz različitih sredina – žene iz ruralnih ili urbanih područja, pripadnice manjina (Bošnjakinje, Mađarice, Romkinje) ili one koje su iskusile oružane sukobe – o njihovim stavovima prema nasilju nad ženama;
- četiri dubinska intervju sa ženama kako bi se detaljno razmotrio uticaj nasilja koje su preživele.

Više od četvrtine ispitanica lično poznaje neku osobu iz porodice i kruga prijatelja koja je bila izložena nasilju nad ženama

Nakon najtežeg fizičkog i/ili seksualnog nasilja, samo 3% žrtava je kontaktiralo žensku sigurnu kuću, a 1% organizaciju za podršku žrtvama

Ključni nalazi

Nasilje nad ženama u Srbiji predstavlja razlog za veliku zabrinutost. Pet od šest ispitanih žena smatra da je nasilje nad ženama uobičajeno, a više od trećine smatra da je nasilje vrlo učestalo. Više od četvrtine njih lično poznaje neku osobu iz porodice i od prijatelja koja je bila izložena nasilju nad ženama, a sličan procenat zna i neku ženu iz svog susedstva koja je bila žrtva nasilja. Mnoge ispitanice žene su čule za službe za pomoć ugroženim ženama (73% njih je bar čulo za jednu od tri pomenute organizacije); međutim, mali broj žena se obratio tim službama: nakon najtežeg fizičkog i/ili seksualnog nasilja samo 3% žrtava je kontaktiralo žensku sigurnu kuću, a 1% organizaciju za podršku žrtvama.

- Dve od pet ispitanih žena su navele da su doživele seksualno uznemiravanje u nekom trenutku od svoje 15. godine pa nadalje, a 18% je navele da je doživelo takvo iskustvo u poslednjih 12 meseci.
- Dvadeset dva procenta ispitanih žena izjavilo je da su iskusile fizičko ili seksualno nasilje od strane partnera ili nepartnera nakon svoje 15. godine, a 18% koje su nekad bile u partnerskoj zajednici otkrile su da su doživele jedan ili više oblika takvog nasilja od strane bivšeg partnera.
- Deset posto žena koje trenutno imaju partnera je izjavilo da su iskusile fizičko ili seksualno nasilje od strane sadašnjeg partnera, a 9% ispitanih žena je izjavilo da su imale takva iskustva od strane nepartnera. Proganjanju je bila izložena svaka deseta žena.

Uticaj pomenutog nasilja može biti ozbiljan i dugotrajan. Žene koje su preživele nasilje često bivaju prepuštene osećanju straha, besa, ljutnje ili šoka. Svako od ovih osećanja je pomenuto od strane najmanje dve od pet ispitanih žena, dok četvrtina ispitanih žena pati od anksioznosti, depresije ili poteškoća sa spavanjem.

Nasilje nad ženama je i uzrok i posledica rodne nejednakosti za koju su odgovorne postojeće norme i stavovi. Žene koje su intervjuisane u okviru kvalitativnog istraživanja izrazile su mišljenje da je Srbija i dalje patrijarhalno društvo u kome muškarci dominiraju kod kuće, na poslu i u javnoj sferi. Kvalitativno istraživanje je takođe pokazalo da je većina intervjuisanih žena izrazila uverenje da je njihov rizik da postanu žrtve nasilja povezan sa načinom na koji se oblače, mestima na koja idu i poslovima kojima se bave. Ovome doprinose i kulturološke norme kojima se odgovornost za nasilje prebacuje na ženu umesto na počinioca.

Međutim, ovakvi stavovi se menjaju. Zaista, na osnovu niza izjava o stavovima koji su testirani u ovom istraživanju, mladi, osobe višeg stepena obrazovanja i oni koji žive u urbanim sredinama, smatraju da je kod njihovih prijatelja postojala znatno manja sklonost da se slože sa rasprostranjenim uverenjem da je žena u potčinjenom položaju u odnosu na muškog partnera. Međutim, važno je prepoznati da nasilje nad ženama pogađa žene svih uzrasta, bez obzira na visinu ličnih primanja, i iz svih delova zemlje, uz određena odstupanja. Mlađe žene i one koje teško izlaze na kraj sa svojim trenutnim prihodima, izložene su većem riziku od nasilja u odnosu na ostale žene.

Nasilje nad ženama pogađa žene svih uzrasta, bez obzira na visinu ličnih primanja, i žene iz svih delova zemlje

Kod žena čiji su se partneri borili u oružanom sukobu postojala je veća verovatnoća da su iskusile niz različitih oblika fizičkog ili seksualnog nasilja od strane tog partnera

Isto važi i za žene koje žive u urbanim sredinama, jer kod njih postoji veća verovatnoća da su iskusile seksualno uznemiravanje, proganjanje i nasilje od strane bivših partnera u odnosu na žene koje žive u ruralnim područjima. Navedena učestalost nasilja od strane bivšeg partnera kod žena koje se identifikuju kao pripadnice etničke manjine u regionu u kojem žive je viša od proseka.

Tri od deset ispitanih žena je izjavilo je da su doživele neki oblik fizičkog nasilja od strane odrasle osobe pre nego što su napunile 15 godina. Obično je to šamaranje i premlaćivanje, uglavnom od strane roditelja. Kod ovih žena je postojala veća verovatnoća da dožive dalje nasilje u odraslom dobu.

Dvadeset i šest procenata ispitanih žena izjavilo je da su na neki način pogođene sukobima⁵, pri čemu je velika većina njih doživela intervenciju NATO-a 1999. godine. Otprilike jedna od deset ispitanica je doživela fizičko nasilje tokom sukoba, dok je kod žena čiji su se partneri borili u oružanom sukobu postojala veća verovatnoća da su iskusile niz različitih oblika fizičkog ili seksualnog nasilja od strane tog partnera.

Umešanost policije u incidente fizičkog nasilja je bila niska, što je potkrepljeno činjenicom da je trećina žena izjavila da smatra da je nasilje u porodici „privatna stvar“ koja treba da ostane unutar porodice. Iako su imena nevladinih organizacija koje rade na polju nasilja nad ženama prilično dobro poznata, njima se žene obično ne obraćaju prvima za pomoć.

Dve od pet žrtava su izjavile da nisu ni sa kim razgovarale o najtežem slučaju seksualnog uznemiravanja koje su doživele. One koje jesu razgovarale sa nekim, odlučile su da o tome razgovaraju sa prijateljem/icom ili članom porodice, radije nego sa specijalizovanom službom ili organizacijom.

Postoje brojne prepreke koje sprečavaju žene da pristupe službama, a koje uključuju osećaj srama, strah ili nepoverenje u policiju, socijalne radnike i zdravstvene radnike zbog uvreženih stereotipa koji se vezuju za predstavnike ovih profesija. Prepreke su posebno izražene u ruralnim područjima, gde službe za podršku jednostavno nisu dostupne, i gde je ženama ograničen fizički pristup dugoročnoj i praktičnoj podršci, imajući u vidu stanovanje i novac.

5 Žene koje se smatraju pogođenim konfliktom su one koje su živlele u situaciji u kojoj je bio aktivan oružani sukob u periodu od najmanje jedne sedmice i koje su odgovorile sa „da“ barem na jedno od pitanja navedenih u poglavlju 5.

Zaključci

Rezultati ankete i kvalitativnog istraživanja upućuju na sledeće zaključke:

- 1. Kulturne norme i stavovi doprinose rodnoj nejednakosti i nasilju nad ženama**
Tri od deset žena veruje da je porodično nasilje nad ženama privatna stvar, a skoro četvrtina smatra žrtvu odgovornom ili veruju da one preuveličavaju tvrdnje o zlostavljanju ili silovanju. Ova uverenja doprinose rodnoj nejednakosti i stvaraju okruženje u kojem se toleriše nasilje nad ženama.
- 2. Nasilje nad ženama se ne prijavljuje**
Vrlo malo žena koje su doživele nasilje su to prijavile policiji. Sramota, ekonomska zavisnost, strah od osvete od strane počinioca i nepoverenje u službe predstavljaju glavne prepreke za prijavljivanje.
- 3. Potrebno je poboljšati rad službi za pružanje pomoći, kao i međusektorsku saradnju**
Nedovoljno je dostupnih službi za pružanje pomoći ženama i potrebno je poboljšati njihovu konzistentnost i kvalitet rada. Ključne ekspertkinje, koje su intervjuisane za potrebe ove studije, izrazile su mišljenje da postoji potreba za pluralizmom u pružanju usluga i zagovaraju partnerstva između države i organizacija civilnog društva.
- 4. Postoje nedostaci u primeni zakona i prikupljanju podataka**
Ključne ekspertkinje su nadalje identifikovale nedostatke u prikupljanju podataka i istakle značaj planiranog razvoja i implementacije jedne jedinstvene baze podataka. Žrtve nisu dovoljno zaštićene tokom sudskih postupaka i postoji potreba za usavršavanjem profesionalne obuke zaposlenih.

Sramota, ekonomska zavisnost, strah od osvete od strane počinioca i nepoverenje u službe predstavljaju glavne prepreke za prijavljivanje

Nedovoljno je dostupnih službi za pružanje pomoći ženama i potrebno je poboljšati njihovu konzistentnost i kvalitet rada

Preporuke

Prethodno navedeni rezultati i zaključci, kao i kvalitativno istraživanje ukazuju na specifične preporuke za rešavanje problema nasilja nad ženama (vidi poglavlje 8 za detaljan popis preporuka):

Zaštita i poverljivost žrtava

- **Za Ministarstvo pravde**

Pratiti i objavljivati stope krivičnih prijavi, presuda i kazni; identifikovati prepreke u pravnom sistemu i razviti strategije za njihovo prevazilaženje; osigurati da poverljivost žrtava bude zaštićena u budućoj centralnoj bazi podataka.

Saradnja i multisektorski pristup

- **Za Ministarstvo pravde, Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja, Ministarstvo unutrašnjih poslova, policiju i nedržavne aktere**

Obezbediti kontinuiranu i održivu obuku za službenike, obnoviti multisektorski pristup borbi protiv nasilja nad ženama, institucionalizovati saradnju, povećati razvoj individualnih planova podrške i zaštite, obezbediti programe prevencije za počinioce, osigurati partnerstvo između države i civilnog društva, i targetirati različite populacione grupe na različite načine kroz podizanje svesti.

Specijalizovane službe za žene koje su doživele nasilje

- **Za Ministarstvo zdravlja i Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja**

Poboljšati kvalitet, dostupnost i finansiranje SOS linija i savetovaništva, podržati uspostavljanje kriznih centara za slučajeve silovanja i/ili seksualnog nasilja i postaviti standarde za pružaoce usluga.

Praćenje implementacije novih zakona i drugih mera i podizanje svesti

- **Za Koordinaciono telo za rodnu ravnopravnost**

Sprovesti godišnju nezavisnu evaluaciju implementacije novog zakonodavstva i poštovanja Istanbulske konvencije.

- **Za Ministarstvo obrazovanja**

Uvesti angažovanje kadra koji će se baviti rodno zasnovanim nasiljem u predškolskom i osnovnoškolskom i univerzitetskom programu.

- **Za OEBS i druge donatore**

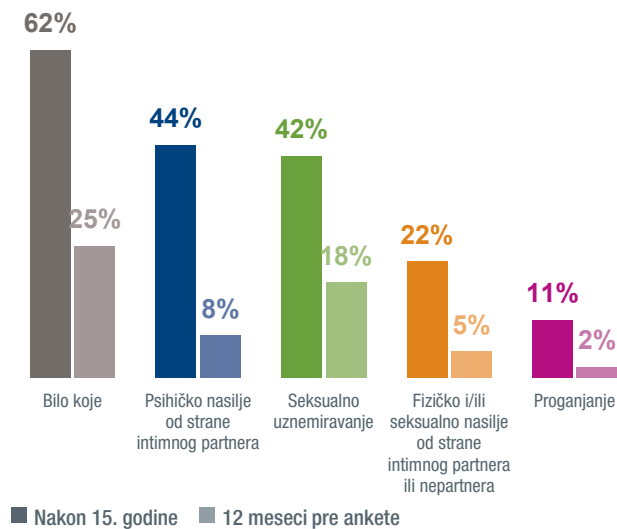
OEBS i drugi donatori treba da poboljšaju koordinaciju i razmenu informacija među donatorima u vezi sa programima i aktivnostima usmerenim na borbu protiv nasilja nad ženama.

Rezultati istraživanja OEBS-a: Srbija

Kvantitativno istraživanje je sprovedeno na reprezentativnom uzorku žena starosne dobi od 18 do 74 godine koje žive u Srbiji. Sprovedeno je ukupno 2.023 intervju licem u lice u periodu između aprila i avgusta 2018. godine. Podaci su ponderisani na osnovu poznatog profila stanovništva.

VISOKA UČESTALOST RAZLIČITIH OBLIKA NASILJA NAD ŽENAMA

VISOKA UČESTALOST RAZLIČITIH OBLIKA NASILJA NAD ŽENAMA

1.7 miliona*

žena je doživelo neki oblik seksualnog uznemiravanja, proganjanja, nasilja od strane intimnog partnera ili nepartnera (uključujući psihičko, fizičko ili seksualno nasilje) nakon 15. godine

*Približne cifre

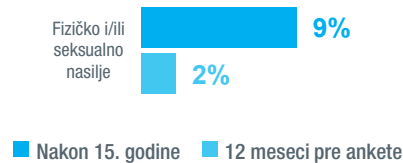
445,000*

žena je doživelo fizičko i/ili seksualno nasilje od strane intimnog partnera

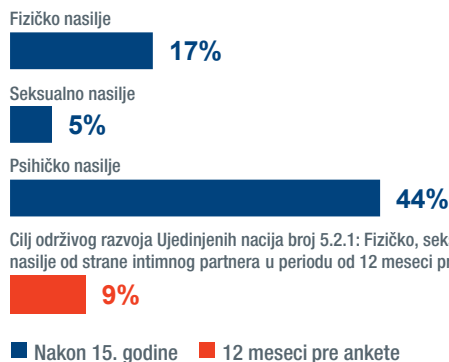
250,000*

žena je doživelo fizičko i/ili seksualno nasilje od strane nepartnera

JEDNA OD DESET ŽENA JE DOŽIVELA FIZIČKO I/ILI SEKSUALNO NASILJE OD STRANE NEPARTNERA

NASILJE OD STRANE INTIMNOG PARTNERA

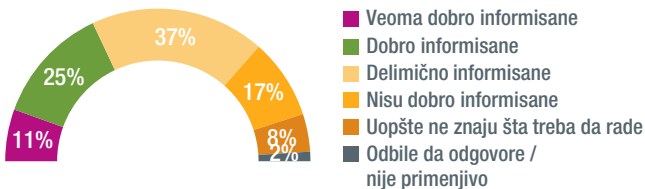
PSIHIČKO NASILJE OD STRANE INTIMNOG PARTNERA JE NAJZASTUPLJENIJI OBLIK

Osnova: Podaci o učestalosti seksualnog uznemiravanja, proganjanja i nasilja od strane nepartnera se zasnivaju na izjavama žena starosne dobi od 18 do 74 godine (2.023); podaci o nasilju od strane intimnog partnera se zasnivaju na izjavama žena koje su imale partnera tokom života (1.973).

NISKE STOPE PRIJAVLJIVANJA I SVESTI O NASILJU

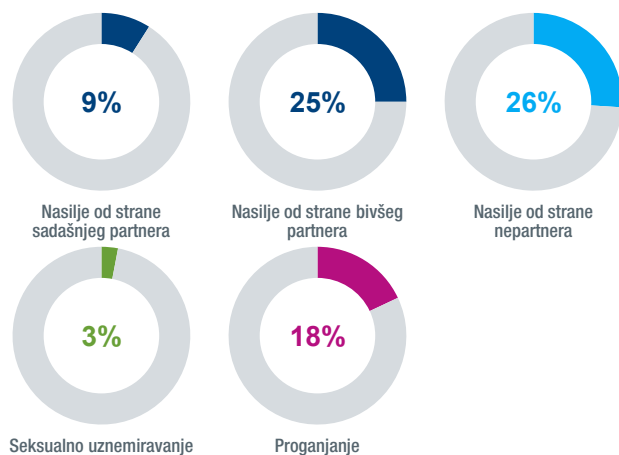
MNOGE ŽENE SMATRAJU DA NISU DOVOLJNO INFORMISANE U VEZI SA TIM ŠTA TREBA DA RADE U SLUČAJU DA DOŽIVE NASILJE

Osnova: Sve žene starosne dobi od 18 do 74 godine (2.023)

NISKA STOPA PRIJAVLJIVANJA NASILJA POLICIJI

% žena koje su kontaktirale policiju nakon najtežeg slučaja nasilja

Osnova: Sve žene starosne dobi od 18 do 74 godine koje su identifikovale najteži slučaj doživljenog oblika nasilja – sadašnji partner (109), bivši partner (216), nepartner (181), seksualno uznemiravanje (648), proganjanje (171)

UČUTKIVANJE I PREBACIVANJE KRIVICE NA ŽRTVU

■ Potpuno se slažu / imaju ■ Potpuno se ne slažu / imaju tendenciju da se slože tendenciju da se ne slože

Da li bi se vaši prijatelji generalno složili sa sledećim tvrdnjama?

Obaveza je žene da ima seksualne odnose sa mužem čak i kada joj nije do toga

Važno je da muškarac pokaže svojoj ženi/partnerki ko je glavni u vezi

U kojoj meri biste se složili ili se ne biste složili sa sledećim tvrdnjama?

Nasilje nad ženama često izazove sama žrtva

Nasilje u porodici je privatna stvar i treba da se rešava unutar porodice

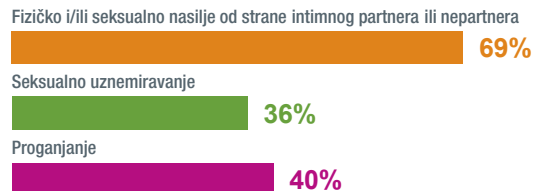

Osnova: Sve žene starosne dobi od 18 do 74 godine (2.023)

UTICAJ NAJOZBILJNIJEG INCIDENTA

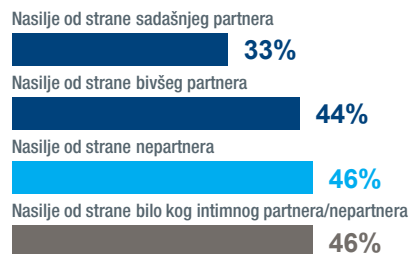
NASILJE UZROKUJE PSIHIČKU PATNJU

% žena koje su iskusile jednu ili više psihičkih posledica na osnovu pretrpljenog nasilja

NASILJE UZROKUJE FIZIČKU PATNJU

% žena koje su iskusile jednu ili više fizičkih posledica usled...

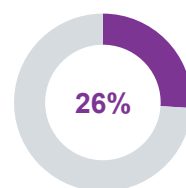
To znači da je 250.000 žena* doživelo povredu ili ima fizičku posledicu nasilja, i to samo na osnovu najtežih slučajeva koje su žene identifikovale tokom svog odraslog perioda života.

*Približne cifre

Osnova: Sve žene starosne dobi od 18 do 74 godine koje su identifikovale najteži slučaj doživljenog nasilja – seksualno uznemiravanje (648), proganjanje (171), nasilje od strane sadašnjeg partnera (109), bivšeg partnera (216) nepartnera (181), nasilje od strane bilo kog intimnog partnera/nepartnera (306)

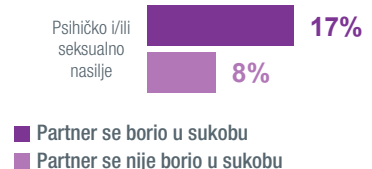
NASILJE I ORUŽANI SUKOB

ČETVRTINA ŽENA JE BILA DIREKTNO POGOĐENA KONFLIKTOM

ŽENE ČIJI SU SE PARTNERI BORILI U ORUŽANOM KONFLIKTU SU IZLOŽENE VEĆEM RIZIKU DA DOŽIVE NASILJE

Od onih žena koje trenutno imaju partnera, 11% kaže da se njihov partner borio u oružanom sukobu.

Osnova: Sve žene starosne dobi od 18 do 74 godine (2.023) i one koje trenutno imaju partnera (1.432)

*Cifre koje se odnose na fizičke posledice nasilja su ažurirane. Cifre u ranijim verzijama ovog izveštaja treba zanemariti.

Sadržaj

Kontekst i okolnosti	i
Rezime	iii
1. Kako čitati podatke	1
2. Pravni, institucionalni i politički kontekst	5
3. Norme, stavovi i ponašanja vezani za nasilje nad ženama.....	15
4. Nasilje nad ženama u Srbiji	21
5. Konflikt i nasilje	39
6. Uticaj nasilja na život žena i prepreke u traženju pomoći	45
7. Iskustva nasilja među specifičnim grupama žena	59
8. Zaključci i preporuke.....	65
ANEKSI	71

1. Kako čitati podatke

Uvod i glavni ciljevi istraživanja

Ovo istraživanje OEBS-a je prvo istraživanje koje prikazuje učestalost nasilja nad ženama u Republici Srbiji na osnovu reprezentativnog uzorka odrasle populacije žena (2.023 žena starosti od 18 do 74 godine). Ključne demografske karakteristike koje su korišćene u istraživanju bile su starosna dob žene, radni status, da li žive u ruralnim ili urbanim područjima i da li su bile pogođene konfliktima ili ne. Glavni cilj studije je da pruži dokaze o prevalenciji NNŽD i njegovim posledicama po zdravlje i dobrobit žena, u svrhu kreiranja politika. Glavna pitanja iz istraživanja su bila:

- Koliki je stepen nasilja nad ženama u Srbiji?
- Koje oblike nasilja žene doživljavaju u Srbiji?
- Ko su počinioci nasilja nad ženama?
- Koje su posledice nasilja po zdravlje i dobrobit žena?
- Da li žene prijavljuju svoja iskustva policiji ili drugim organima i organizacijama? Ako ne, zašto to ne čine?
- Da li postoje razlike u iskustvima žena u vezi sa nasiljem u zavisnosti od njihovog uzrasta, obrazovanja, profesionalnog statusa, prihoda ili porekla, ukoliko potiču iz manjinske grupe ili ruralnih područja?

Studija je takođe imala za cilj bolje razumevanje svega prethodno navedenog i ako se razmotri da li su žene doživele oružani sukob na osnovu definicija korišćenih u studiji (vidi više u poglavlju 5).

Istraživanje pod vođstvom OEBS-a je zahtevalo od žena da naprave razliku između incidenta koji su se desili nakon njihove 15. godine i tokom prethodnih 12 meseci pre intervjua za anketu. Ovo pruža podatke koji su od neposredne važnosti za politiku u odnosu na trenutnu praksu, kao što su prijava nasilja i odgovori žrtvama nasilja.

Uporedivost sa EU podacima i podacima sa teritorija obuhvaćenih istraživanjem OEBS-a

Ovo istraživanje je zasnovano na metodologiji koju je koristila Agencija Evropske unije za fundamentalna prava (*European Union Agency for Fundamental Rights* (AFR); u daljem tekstu: AFP) za istraživanje o nasilju nad ženama u 28 zemalja članica Evropske unije za 2012. godinu.⁶ Stoga je ova anketa pod vođstvom OEBS-a uporediva sa anketom AFP. Evropski institut za rodnu ravnopravnost (*European Institute for Gender Equality* (EIGE); u daljem tekstu EIGE) koristi podatke AFP u svom dosadašnjem radu i planira da koristi rezultate ove studije i u budućnosti. Osim toga, OEBS-ova studija uključuje pojedina pitanja i iz Eurobarometra⁷ o stavovima prema NNŽ.

⁶ *Violence against women: an EU-wide survey. Main results* (Vienna: European Union Agency for Fundamental Rights, 2015), pristupljeno 26. januara 2019, <http://fra.europa.eu/en/publication/2014/violence-against-women-eu-wide-survey-main-results-report>).

⁷ *Special Eurobarometer 449: Gender-based Violence*, European Commission, Directorate-General on Justice and Consumers, November 2016, pristupljeno, 26. januara 2019, https://data.europa.eu/euodp/data/dataset/S2115_85_3_449_ENG.

Nevoljnost da se priča o doživljenom

Da bi bolje razumeli učestalost nasilja nad ženama, kontekst je veoma važan. Zato je OEBS u anketu uvrstio i nekoliko pitanja o normama, stavovima i ponašanju žena i njihovih porodica i prijatelja (uključujući muškarce) u vezi sa nasiljem i iskustvom prijavljivanja zlostavljanja. Kada uporedimo podatke OEBS-a sa podacima EU o rodnom stavovima i normama (Eurobarometar br. 449), dolazimo do zaključka da tamo gde više žena smatra da je nasilje u porodici privatno pitanje, postoji tendencija da manje žena prijavi nasilje policiji i drugim organizacijama, nego što je to slučaj sa zemljama u kojima postoji duža tradicija podizanja svesti o nasilju nad ženama. Kvalitativno istraživanje potvrđuje da su tabu i sramota vezani za seksualno nasilje posebno dominantni u tom smislu.

Prethodna istraživanja

Pre ovog sprovedeno je nekoliko istraživanja koja su pružila dokaze o učestalosti i karakteristikama nasilja nad ženama u Srbiji, ali ona nisu bila zasnovana na reprezentativnom uzorku odraslih žena u Srbiji. Na primer, istraživanje sprovedeno 2003. godine od strane Svetske zdravstvene organizacije je bilo ograničeno na Beograd,⁸ a istraživanje sprovedeno 2010. godine od strane Viktimološkog društva Srbije bilo je ograničeno na Autonomnu pokrajinu Vojvodinu,⁹ dok je istraživanje sprovedeno u istoj godini od strane SeConS-a bilo je ograničeno na centralnu Srbiju.¹⁰ Iako rezultati ovih istraživanja nisu uporedivi zbog razlika u korišćenim metodologijama (definicije, indikatori, metode prikupljanja podataka),¹¹ među njima postoji mnogo podudarnosti, a rezultati ukazuju na slične trendove: učestalost partnerskog i porodičnog nasilja tokom života je visoka, a više od polovine žena prijavljuje iskustva o nekom obliku nasilja od strane svojih partnera ili članova porodice od 15. godine života; među svim oblicima nasilja, doživotno psihičko nasilje je najraširenije; žene retko prijavljuju nasilje i pokazuju malo poverenja u sistem zaštite i podrške. Istraživanja su takođe ukazala na povećani rizik od nasilja u slučaju siromaštva i materijalne deprivacije, patrijarhalnih stavova partnera, prisutnosti problema kao što su zloupotreba alkohola i droga u porodici, kao i u prisustvu pojedinaca koji su učestvovali u sukobima u bivšoj Jugoslaviji.¹² Pored navedenih anketa sprovedenih na određenim uzorcima žena, 2017. godine je sprovedeno IMAGES istraživanje o muškarcima i maskulinitetu na uzorku od 1.060 muškaraca i 540 žena.¹³ Podaci dobijeni ovim istraživanjem otkrili su sliku nasilja nad ženama sa stanovišta muških počinitelja. Prema rezultatima istraživanja, približno jedna trećina intervjuisanih muškaraca izvršila je psihičko nasilje nad svojim partnerkama u vidu uvreda i poniženja. Četvrtina muškaraca je priznala da je zastrašivala svoje partnerke, dok je jedna petina ispitanika priznala da je počinila šamaranje i bacanje predmeta na partnerke. Otprilike jedan od deset ispitanih muškaraca je prijavio da je prisiljavao žene na seksualni odnos. Najčešći oblik seksualnog nasilja odnosi se na situaciju u kojoj su žene ili devojčice bile pod uticajem alkohola i nisu davale pristanak. Istraživanje je predstavilo važne nalaze o korenima nasilja nad ženama koje su deo specifične kulture obeležene patrijarhalnim vrednostima, mizoginim i tradicionalnim javnim diskursom, nasiljem doživljenim u detinjstvu u porodici (oko jedne četvrtine muškaraca je svedočilo o nasilju nad njihovim majkama, dok je oko 40% njih samih doživelo premlaćivanje) i u zajednici (škola, društveni krugovi). Oko 16% intervjuisanih muškaraca učestvovalo je u oružanim sukobima tokom raspada Jugoslavije, na šta su razna istraživanja pokazala kao na važan faktor odgovoran za nasilje nad ženama.

8 Claudia García-Moreno et al., *WHO Multi-country Study on Women's Health and Domestic Violence against Women: Initial results on prevalence, health outcomes and women's responses* (Geneva: World Health Organization, 2005), pristupljeno 27. januara 2018, <http://www.who.int/reproductivehealth/publications/violence/24159358X/en>.

9 V. Nikolić-Ristanović (ed.), *Nasilje u porodici u Vojvodini*, Viktimološko društvo Srbije, Beograd, 2010, pristupljeno 27. januara 2019, <http://hocudaznas.org/hun/hocudaznas/wp-content/uploads/2014/08/nasilje-u-porodici-u-vojvodini.pdf>.

10 M. Babović, K. Ginić and O. Vuković, *Mapiranje porodičnog nasilja prema ženama u Centralnoj Srbiji* (Beograd: SeConS, 2010), pristupljeno 27. januara, http://www.rs.undp.org/content/serbia/sr/home/library/womens_empowerment/mapiranje-porodicnog-nasilja-nad-zenama.html.

11 Na primer, istraživanje sprovedeno u centralnoj Srbiji zasnovano je na samostalnom prijavljivanju slučajeva nasilja, što je rezultiralo nešto većom učestalošću fizičkog i psihičkog nasilja. Anketa sprovedena u Vojvodini zasnovana je na feminističkoj akcionoj metodologiji direktnih intervjua, što je rezultiralo veoma visokom učestalošću.

12 Babović, Ginić i Vuković, *Mapiranje porodičnog nasilja prema ženama u Centralnoj Srbiji*.

13 Posetite IMAGES veb-sajt: <http://images.edu.rs/en/research-results>.

Vodič za tumačenje podataka iz istraživanja

Tamo gde zbir procenata ne iznosi 100, to je posledica zaokruživanja, isključivanja odgovora tipa „ne znam“ ili činjenice da su ispitanice bile u mogućnosti da pruže višestruke odgovore na određena pitanja.

Privatnost i anonimnost

Intervjui su sprovedeni metodom licem u lice od strane obučenih i iskusnih anketarki. Razgovori su vođeni pomoću tableta i nasamo, a na osnovu informisanog pristanka. Intervjuisane žene su informisane da će svi prikupljeni podaci biti poverljivi i anonimni.

Oblici nasilja koji su pokriveni istraživanjem

Rezultati istraživanja koji su predstavljeni u ovom izveštaju temelje se na nizu pitanja postavljenih u istraživanju OEBS-a o nasilju nad ženama koje su počinili nepartneri ili intimni partneri, kao i o slučajevima seksualnog uznemiravanja, uhođenja, nasilja u detinjstvu i uticaja ratnih sukoba na rodno zasnovano nasilje. Upitnik je zasnovan na definicijama utvrđenim Konvencijom Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulska konvencija).

Da bi se izmerila učestalost svake vrste (prijavljenih) nasilja, žene su pitane da li su iskusile niz različitih oblika nasilja u različitim referentnim periodima, kao što je detaljno opisano u poglavljima 4 i 5 ovog izveštaja.

- Što se tiče **fizičkog i seksualnog nasilja**, spisak pitanja koja su postavljena u istraživanju mogu se naći na stranici 21 četvrtog poglavlja.
- Što se tiče **psihičkog nasilja**, spisak pitanja koja su postavljena u istraživanju može se naći na stranici 26 četvrtog poglavlja.
- U pogledu **seksualnog uznemiravanja**, ženama u anketi postavljena su pitanja navedena na stranici 29 četvrtog poglavlja.
- Povodom **uhođenja** ženama u anketi su postavljena pitanja navedena na stranici 28 četvrtog poglavlja.

U ovom istraživanju nasilje u detinjstvu se odnosi na nasilje pre 15. godine. Spisak pitanja koja su postavljena o iskustvima nasilja u detinjstvu mogu se naći na stranici 36 četvrtog poglavlja. Pitanja, metodologija i uzrast ispitanica koji su korišćeni u OEBS-ovom istraživanju razlikuju se od onih koji se koriste u istraživanjima negativnih iskustava iz detinjstva¹⁴, kao i u istraživanjima višestrukih indikatorskih klastera¹⁵, a stope učestalosti nasilja u detinjstvu nisu uporedive.

Što se tiče poglavlja o **povezanosti konflikta i rodno zasnovanog nasilja** (poglavlje 5), **oružani sukob** je za potrebe ovog istraživanja definisan kao oružana borba između dve ili više organizovanih grupa, zatim kao napadi na zajednice ili opšta nesigurnost uzrokovana sukobom, dok su žene koje se smatraju pogođene konfliktom one koje su živele u situaciji u kojoj je postojao aktivan oružani sukob u periodu od najmanje jedne nedelje i koje su odgovorile sa „da“ na barem jedno od pitanja koja su navedena na stranici 39 petog poglavlja.

14 Svjetska zdravstvena organizacija, Međunarodni upitnik o negativnim iskustvima u djetinjstvu (ACE-IQ), pristupljeno 26. marta 2019, https://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/activities/adverse_childhood_experiences/en/

15 UNICEF, Istraživanje višestrukih indikatorskih klastera (MICS), pristupljeno 26. marta, https://www.unicef.org/statistics/index_24302.html

Partneri su pojedinci sa kojima su ispitanice bile u braku ili sa kojima živele zajedno ili sa kojima su bile u vezi ali nisu živele zajedno. Neparterni uključuju sve počiniocce koji nisu sadašnji ili bivši partneri.

Najozbiljniji incident definisan je kao incident koji je imao najveći uticaj na anketirane žene, bilo fizički ili psihološki.

Pregled kvalitativnog istraživanja

Petnaest ključnih ekspertkinja iz Srbije je podelilo svoje mišljenje o trenutnom radu vladinih institucija i nevladinih organizacija na prevenciji NNŽD i podršci koja je dostupna ženama koje su preživele NNŽD, i dalo preporuke za poboljšanja. Među ovim ekspertkinjama bili su predstavnici međunarodnih organizacija, vladinih i nevladinih institucija.

Održano je osam diskusionih fokus-grupa sastavljenih od žena koje pripadaju različitim starosnim grupama, poreklom iz urbanih i ruralnih delova Srbije, iz različitih manjinskih grupa (Bošnjaci, Mađari i Romi) i 24 žene koje su doživele konflikt. Ciljevi ovih razgovora su bili:

- razumevanje društvenih stavova prema ženama generalno i razumevanje NNŽD i počinitelaca takvog nasilja;
- istraživanje da li su se stavovi prema NNŽD promenili tokom vremena, uključujući i stav iz perioda sukoba;
- istraživanje do kog su stepena žene upoznate sa postojećim merama podrške, njihovim stavovima o tim merama i svim preprekama koje bi ih mogle sprečiti da potraže podršku; i
- utvrđivanje kako se prevencija i podrška mogu poboljšati.

Sprovedena su četiri dubinska intervjua sa žrtvama nasilja, uključujući i žene sa invaliditetom. Ciljevi ovih intervjua bili su:

- istraživanje oblika nasilja koje su žene doživele tokom života i uticaj konflikta;
- identifikovanje prepreka za deljenje iskustava nasilja i traženje podrške, i istraživanje razloga zbog kojih neke žene odluče da otkriju svoja iskustva, a druge ne;
- razumevanje dobijene podrške, identifikacija nedostataka u pružanju usluga i identifikacija nezadovoljenih potreba žena iz specifičnih manjinskih grupa (npr. žena iz etničkih manjina ili osoba sa invaliditetom); i
- za žene koje su dobile pristup podršci (formalnoj ili neformalnoj) – razumevanje mogućnosti da pristupe podršci i uticaja koji je ona imala na njih.

2. Pravni, institucionalni i politički kontekst

Ovo poglavlje daje kratak pregled konteksta, ključnih zakona koji se odnose na nasilje nad ženama,¹⁶ i sprečavanje nasilja i zaštitu žena od nasilja, prikupljanja podataka i uticaja konflikata na žene. Poglavlje se oslanja na pregled literature i stavove 15 ključnih ekspertkinja koje su intervjuisane.

Uvod

Nasilje nad ženama i devojčicama (NNŽD) utiče na živote miliona žena i devojaka i ometa napredak ka sveobuhvatnoj sigurnosti za sve. OEBS, kao najveća regionalna organizacija za bezbednost na svetu, priznaje da NNŽD ne samo da utiče na ličnu bezbednost i bezbednost žena uopšte, već ih takođe sprečava da učestvuju u društvu ili koriste veštine i znanje u punom potencijalu.

Istraživanje izvedeno pod vođstvom OEBS-a fokusiralo se na rodno zasnovano nasilje nad ženama koje su počinili njihovi partneri, članovi porodice, prijatelji, poznanici i kolege, kao i nepoznati počinioci.

Nasilje nad ženama predstavlja kršenje prava i osnovnih sloboda žena i manifestaciju istorijski nejednakih odnosa moći između muškaraca i žena.¹⁷ Budući da rodna neravnopravnost leži u osnovi rodno zasnovanog nasilja, važno je uzeti u obzir širi kontekst statusa žena u regionu koji pokriva OEBS, kako bi se procenila njihova bezbednost i dobrobit.

U Srbiji, kao i u mnogim drugim zemljama regiona i sveta, ove strukturne nejednakosti su vidljive u različitim oblastima, kao što su: političko i ekonomsko učešće; pristup imovini, prihodima i uslugama; učešće u privredi; životni standard i kvalitet života.

Žene u Srbiji su nedovoljno zastupljene na pozicijama političke moći i nemaju jednak uticaj kao muškarci na politike, zakone i reforme koji oblikuju društveno-ekonomski razvoj. Zbog uspostavljenog sistema kvota, žene moraju zauzeti najmanje jednu trećinu mesta u zakonodavnim telima na svim nivoima (ovaj broj je još uvek ispod nivoa jednake zastupljenosti), ali je njihova zastupljenost niska u izvršnoj vlasti uprkos činjenici da je premijerka države žena; te tako ministarske pozicije zauzima samo 22% žena u republičkoj vladi i 13% žena u Vladi Autonomne pokrajine Vojvodine. Među gradonačelnicima, procenat žena posebno nizak i iznosi samo 6%.¹⁸

¹⁶ Trgovina ljudima ili, konkretnije, trgovina ženama i devojčicama u svrhu seksualne eksploatacije je oblik rodno zasnovanog nasilja nad ženama. To je ozbiljan problem koji se tiče ljudskih prava i pitanja sigurnosti. Ova studija nije uključivala pitanja o ovoj vrsti nasilja, jer istraživanje trgovine ljudima uključuje veoma visok rizik po žrtve, a vođenje ankete u domu inspitanice nije odgovarajući metod istraživanja. Istraživanje AFR-a na kome se bazira i ovo istraživanje OEBS-a, nije se bavilo problemom trgovine ženama i devojčicama.

¹⁷ Deklaracija Ujedinjenih nacija o eliminaciji nasilja nad ženama, 1994.

¹⁸ Žene i muškarci u Republici Srbiji (Beograd: Republički zavod za statistiku, 2017), pristupljeno 29. januara 2019. godine, <http://publikacije.stat.gov.rs/G2017/PdfE/G20176008.pdf>.

Žene ne učestvuju u privredi na ravnopravnoj osnovi sa muškarcima. Žene su manje aktivne na tržištu rada od muškaraca, sa stopom neaktivnosti od 40% u poređenju sa 26% za muškarce. Stopa zaposlenosti među radno sposobnim ženama (15–64 godine) je 51%, što je značajno niže od stope zaposlenosti među muškarcima (64%).¹⁹ Postoje brojne posledice nejednakosti na tržištu rada, uključujući razlike u penzijama (žene primaju starosnu penziju ređe nego muškarci, i imaju prosečnu nižu penziju nego muškarci) i višu stopu siromaštva među starijim ženama nego među starijim muškarcima (22% u odnosu na 15%).²⁰ Žene iz marginalizovanih grupa, kao što su Romkinje, raseljene žene i izbeglice, žene na selu, samohrane majke i žene sa invaliditetom, nalaze se u posebno nepovoljnoj situaciji.

Kvalitet života²¹ žena je niži u odnosu na muškarce, posebno ako su žene zaposlene i imaju decu. U proseku, žene provode jedan sat više u plaćenom i neplaćenom radu svakoga dana u poređenju sa muškarcima i jedan sat manje u slobodnim aktivnostima. Ova neravnoteža uglavnom proističe iz toga što žena provodi veći broj sati u neplaćenom radu i brizi o porodici: u proseku dnevno žene provode 2,31 sat više nego muškarci u ovim aktivnostima (4,36 naspram 2,05).²²

Nasilje nad ženama može se u potpunosti razumeti i rešavati u ovom kontekstu, jer dostupni instrumenti za njegovu eliminaciju su ograničeni ili pojačani dešavanjima u drugim oblastima u kojima žene nisu jednake.

2.1: Nacionalni zakonodavni okvir i implementacija

Nakon raspada Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije u periodu od 1991–1992. godine, Srbija i Crna Gora su ostale u Saveznoj Republici Jugoslaviji (1992–2002). Srbija je postala nezavisna zemlja 2006. godine, kada je Crna Gora glasala za izlazak iz državne zajednice Srbije i Crne Gore (2002–2006). Srbija je ratifikovala ili nasledila niz međunarodnih obaveza o rodnoj ravnopravnosti, uključujući:

- Konvenciju Ujedinjenih nacija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (1981) i njen Fakultativni protokol. Vlada Republike Srbije podnela je Četvrti periodični izveštaj CEDAW komitetu 2017. godine, dok su organizacije civilnog društva (OCD) do kraja 2018. godine podnale šest alternativnih izveštaja.
- Srbija je 2010. godine potpisala, ali još nije ratifikovala, Evropsku konvenciju o naknadi štete žrtvama nasilnih zločina.
- Srbija je 2013. godine²³ ratifikovala Istanbulsku konvenciju Saveta Evrope iz 2011. godine.
- U 2015. godini Srbija je usvojila ciljeve održivog razvoja Ujedinjenih nacija (COR), koji imaju za cilj rešavanje globalnih izazova, kao što su siromaštvo, nejednakost, klimatske promene, ali i poboljšanje pristupa zdravstvu i obrazovanju i izgradnja jakih institucija i partnerstava. Peti cilj održivog razvoja posvećen rodnoj ravnopravnosti obuhvata niz specifičnih ciljeva, kao što je 5.2: „Eliminisanje svih oblika nasilja nad ženama i devojčicama u javnoj i privatnoj sferi, uključujući trgovinu ljudima i seksualne i druge oblike eksploatacije.“

19 *Anketa o radnoj snazi*, Republički zavod za statistiku, pristupljeno 31. januara 2019. godine, <http://www.stat.gov.rs/en-us/oblasti/trziste-rada/anketa-o-radnoj-snazi>.

20 *Poverty and Social Inequality in Republic of Serbia in 2016*, Survey on Income and Living Conditions 087 (3 April 2017), accessed 31 January 2019, <http://publikacije.stat.gov.rs/G2017/PdfE/G20171087.pdf>.

21 Meri se udelom radnih sati i sati posvećenih slobodnom vremenu, ličnom razvoju i dobiti.

22 *Korišćenje vremena u Republici Srbiji, 2010. i 2015.*, Republički zavod za statistiku, novo izdanje, 29. novembar 2016, pristupljeno 31. januara 2019, http://www.stat.gov.rs/media/1374/tus2016_srpski.pdf.

23 U julu 2018. godine Vlada Srbije podnela je svoj prvi izveštaj o sprovođenju Istanbulske konvencije GREVIO komitetu. (pripremljen od strane Koordinacionog tela za ravnopravnost polova). OCD su podnale tri alternativna izveštaja.

Nacionalno zakonodavstvo Srbije sadrži stavke koje se odnose na zabranu diskriminacije (uključujući i pol),²⁴ rodnu ravnopravnost,²⁵ nasilje u porodici, seksualno uznemiravanje, seksualni i fizički napad, silovanje u braku, obavezno prijavljivanje i prikupljanje podataka po polu. Zakon o prevenciji nasilja u porodici iz 2017. godine²⁶ ima za cilj „da omogući efikasnu prevenciju nasilja u porodici i hitnu, pravovremenu i efikasnu zaštitu i podršku žrtvama nasilja u porodici“.²⁷

Zakon o sprečavanju porodičnog nasilja – nove obaveze

Hitne mere zaštite	Pravo na obaveštavanje	Obaveza da se prijavi nasilje	Procena rizika po bezbednost
Posebna obuka za profesionalce ²⁸	Obavezna saradnja među službama	Centralna baza podataka o porodičnom nasilju	Disciplinske mere za neprimenu ili opstrukciju zakona

Zakon o sprečavanju nasilja u porodici uveden je istovremeno kad i izmene i dopune Krivičnog zakonika kojima su uvedena nova krivična dela vezana za sakaćenje ženskih genitalija, uhođenje, seksualno uznemiravanje i prisilni brak.²⁹ Porodični zakon Srbije garantuje ženama koje su žrtve nasilja pravo na podnošenje građanske tužbe za izdavanje naloga za zaštitu od nasilja u porodici. Članovi porodice žrtve, zakonski zastupnik, javni tužilac i centri za socijalni rad takođe imaju pravo da podnesu takvu tužbu u ime žrtve.³⁰

Intervjuisane ekspertkinje izrazile su zabrinutost zbog načina sprovođenja srpskog zakonodavstva. One smatraju da su kulturni i institucionalni faktori, a posebno ukorenjenost tradicionalnih patrijarhalnih vrednosti, doprinele donošenju malog broja presuda. Stiče se utisak kao da sudije i tužioc i ponekad žale počinioca ili pre svega nastoje da sačuvaju porodičnu zajednicu. Intervjuisane ekspertkinje prijavile su slučajeve nasilja nad ženama koje su sudije i tužioc i romantizovali kao činove počinjene iz strasti.

24 Zakon o zabrani diskriminacije u Srbiji objavljen je u Službenom glasniku. Videti: Zakon o zabrani diskriminacije, Službeni glasnik Republike Srbije, br. 22/2009. Prevod na engleski jezik Zakona o zabrani diskriminacije može se naći na veb-stranici Legislationonline OEBS-a, <https://www.legislationline.org/documents/id/19332>.

25 Zakon o ravnopravnosti polova Srbije objavljen je u Službenom glasniku. Vidi „Zakon o ravnopravnosti polova“, *Službeni glasnik Republike Srbije*, br. No. 104/2009 Prevod na engleski jezik Zakona o ravnopravnosti polova može se naći na veb stranici Legislationonline OEBS-a: <<https://www.legislationline.org/documents/id/16015>>. Novi nacrt Zakona o ravnopravnosti polova se trenutno revidira. .

26 Zakon o sprečavanju nasilja u porodici objavljen je u službenom listu zemlje. Vidi „Zakon o sprečavanju nasilja u porodici“, *Službeni glasnik Republike Srbije*, br. No. 94/2016 Zakon je stupio na snagu 1. juna 2017. godine.

27 Zakon se primenjuje na zaštitu žrtava krivičnih dela navedenih u Krivičnom zakoniku (član 4): uhođenje (član 138a Krivičnog zakonika); silovanje (član 178 Krivičnog zakonika); seksualni napad na nemoćnu osobu (član 179 Krivičnog zakona); seksualni napad na dete (član 180 Krivičnog zakona); seksualni napad zloupotrebom položaja vlasti (član 181 Krivičnog zakonika); nedozvoljene seksualne aktivnosti (član 185 Krivičnog zakonika); seksualno uznemiravanje (član 182a Krivičnog zakonika); podsticanje i olakšavanje ostvarivanja seksualnih odnosa (član 183 Krivičnog zakonika); intervencija za podršku prostituciji (član 184 Krivičnog zakonika); prikazivanje, nabavka i posedovanje pornografskog materijala i eksploatacija maloletnika u svrhu pornografije (član 185 Krivičnog zakonika); prisiljavanje maloletnika da prisustvuju seksualnim radnjama (član 185a Krivičnog zakonika); otmiče i zlostavljanja maloletnika (član 193 Krivičnog zakonika); nepružanje podrške (član 195 Krivičnog zakonika); kršenje porodičnih obaveza (član 196 Krivičnog zakonika); incest (član 197 Krivičnog zakonika); trgovina ljudima (član 388 Krivičnog zakonika); druga krivična dela ako je delo posledica nasilja u porodici.

28 Takve mere uključuju privremeno uklanjanje počinitelja iz prebivališta ili privremenu zabranu približavanja.

29 Krivični zakonik Srbije objavljen je u službenom listu zemlje. Vidi „Krivični zakonik“, *Službeni glasnik Republike Srbije*, br. 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 97/2016.

30 Porodični zakon Srbije objavljen je u službenom listu zemlje. Vidi „Porodični zakon“, *Službeni glasnik Republike Srbije*, br. 18/2005, 72/2011, 6/2015.

S druge strane, pozitivno je to što su intervjuisane ekspertkinje navele da su promene uvedene u protekloj deceniji poboljšale zakonodavni okvir. Novi Zakon o prevenciji nasilja u porodici je rodno neutralan³¹ i sa fokusom na nasilje u porodici nasuprot targetiranju svih oblika nasilja nad ženama, a stručnjaci generalno veruju da će se u praksi posebno usmeriti na nasilje nad ženama u porodici. Iako je prerano za procenu primene ovog zakona, ekspertkinje su rekle da imaju velika očekivanja i da smatraju da zakon šalje jasnu političku poruku koja tretira pitanje nasilja nad ženama u skladu sa Istanbulsom konvencijom.

2.2: Institucionalni mehanizmi i saradnja

Usvojen je niz strategija koje se bave zaštitom ljudskih prava, sprečavanjem diskriminacije i promovisanjem rodne ravnopravnosti. Strategija za rodnu ravnopravnost za period 2016–2020. i Akcioni plan za period 2016–2018. godina uspostavljaju poboljšanje zaštite žena od rodno zasnovanog nasilja, nasilja u porodici i od strane intimnih partnera kao jedan od prioritarnih ciljeva zemlje. Srbija je 2017. godine usvojila svoj drugi nacionalni akcioni plan za implementaciju Rezolucije 1325 Saveta bezbednosti UN za period 2017–2020.³² Nacionalna strategija za sprečavanje nasilja u porodici istekla je 2015. godine, a nova strategija u skladu sa Istanbulsom konvencijom još nije razvijena. Pokrajinski sekretarijat za socijalnu politiku, demografiju i rodnu ravnopravnost Vojvodine sprovodi strategije za zaštitu od nasilja u porodici od 2008. godine.

Koordinaciono telo za ravnopravnost polova (na čelu sa zamenikom premijera) koje je odgovorno za sprovođenje Istanbulske konvencije, osnovano je 2014. godine. Pored toga, sistem-ska struktura za rodnu ravnopravnost uključuje kontakt osobe za ravnopravnost polova unutar ministarstava, odbore u nacionalnim i pokrajinskim parlamentima, kao i lokalne mehanizme čije je osnivanje predviđeno važećim Zakonom o ravnopravnosti polova.³³

Uprkos zakonskoj obavezi, mehanizmi rodne ravnopravnosti nisu uspostavljeni u svim lokalnim samoupravama, a tamo gde su uspostavljeni, nemaju moć da utiču na odluke i često nisu dovoljno aktivni.³⁴ Zakon o sprečavanju nasilja u porodici reguliše procedure koje se koriste kao odgovor na nasilje i poziva na osnivanje lokalnih jedinica za koordinaciju i saradnju (član 25). Prethodno usvojeni opšti i specijalizovani protokoli³⁵ kojima su se definisale procedure i pozivi na saradnju, kao odgovor na nasilje prilagođeni su novom pravnom okviru.

Iako su ovi protokoli unapredili državnu odgovornost za bavljenje nasiljem nad ženama, UN Women³⁶ zaključuje da je potrebno dodatno raditi kako bi se osiguralo da rodna ravnopravnost postane redovan deo rada i finansiranja vladinih institucija: „Studije su pokazale da je jedna od dve žene u Srbiji doživela nasilje u porodici, i da su žene i Romi grupe koje se smatraju najviše podložnim diskriminaciji. Diskriminacija i strukturne prepreke dovode do rodnog jaza u platama i značajno nižih stopa učešća u radnoj snazi žena nego muškaraca. Istovremeno, žene provode dvostruko više vremena nego muškarci u neplaćenom radu u domaćinstvu.”³⁷

31 Prema Evropskom institutu za rodnu ravnopravnost, rodno neutralno zakonodavstvo je „zakonodavstvo koje se izrađuje na univerzalan način, ignorišući rodno specifične situacije i odnose moći između žena i muškaraca, koji podupiru diskriminaciju na osnovu pola, uključujući rodno zasnovano nasilje nad ženama”. Vidi: Gender-neutral Legislation, EIGE, pristupljeno 26. januara 2019, <https://eige.europa.eu/rdc/thesaurus/terms/1192>.

32 *National Action Plan: Serbia*, PeaceWomen, 29 November 2017, pristupljeno 26. januara 2019, <https://www.peacewomen.org/nap-serbia>.

33 Vidi Zakon o rodnoj ravnopravnosti.

34 V. Baćanović, *Specijalni izveštaj Zaštitnika građana o zastupljenosti žena na pozicijama odlučivanja i položaju i aktivnostima mehanizama za lokalnu ravnopravnost u jedinicama lokalne samouprave u Srbiji*, 2018, pristupljeno 26. januara 2019, <https://www.ombudsman.rs/index.php/izvestaji/posebnii-izvestaji/5902-special-report-of-the-protector-of-citizens-representation-of-women-in-decision-making-positions-and-the-position-and-activities-of-local-gender-equality-mechanisms-in-local-self-government-units-in-serbia; Rodna ravnopravnost u Srbiji, Zbirni podaci, SKGO – Rodna Ravnopravnost – Baza podataka: Rodna Ravnopravnost u Srbiji, pristupljeno 26. januara 2019. god., http://rr.skgo.org/>.

35 Protokole je uvela prethodna Uprava za rodnu ravnopravnost, koja je prestala postojati 2014. godine. Opšti protokol je odredio uloge i procedure za celokupni sistem, dok su specijalizovani protokoli odredili procedure unutar sektora (policija, zdravstvo, socijalna zaštita, sudstvo).

36 UN Women je organizacija Ujedinjenih nacija posvećena rodnoj ravnopravnosti i osnaživanju žena na globalnom nivou. Vidi: Serbia, UN Women | Europe and Central Asia, pristupljeno 26. januara 2019, <http://eca.unwomen.org/en/where-we-are/serbia>.

37 *Izveštaj o istraživanju javnog mnjenja: Odnos građana i građanki prema diskriminaciji u Srbiji*, Poverenik za zaštitu ravnopravnosti, decembar 2016, pristupljeno 31. januara 2019, <http://ravnopravnost.gov.rs/rs/izvestaj-o-istrazivanju-javnog-mnjenja/>.

2.3: Dostupnost administrativnih i drugih podataka

Administrativni podaci razvrstani po polu, starosti, etničkoj pripadnosti, invalidnosti, geografskom položaju i društveno-ekonomskoj pozadini su neophodni za tačnu procenu položaja žena, rodne nejednakosti i obima i prirode nasilja nad ženama. Bez podataka nije moguće preduzeti korektivne akcije zasnovane na dokazima.

Integrirani sistem za prikupljanje i praćenje slučajeva nasilja razvrstanih prema vrsti nasilja i odnosima između počinitelaca i žrtava, na nacionalnom nivou ne postoji, iako postoji očigledan napredak, posebno u radu policije, u prikupljanju i prijavljivanju podataka o hitnim merama. Pored toga, većina zvaničnih podataka se odnosi na nasilje u porodici, a ne na sve oblike nasilja nad ženama.

Republički zavod za statistiku vodi računa o podacima obuhvaćenim sudskom statistikom koji odražavaju Krivični zakonik, ali koji još uvek nisu u skladu sa novim Zakonom o sprečavanju nasilja u porodici. Specifične informacije koje pružaju određene institucije koje se bave nasiljem nad ženama i podaci iz istraživanja nevladinih organizacija mogu se naći na njihovim veb-stranicama. CEDAW komitet je kritikovao izveštaj Srbije za 2013. godinu³⁸ zbog nedostatka podataka razvrstanih po polu i drugih relevantnih faktora, kao i zbog činjenice da nisu beleženi podaci za sve oblike nasilja nad ženama. Srbija je pripremila i dostavila svoj prvi državni izveštaj o Istanbulskoj konvenciji ekspertskoj grupi GREVIO (koja je odgovorna za praćenje implementacije Konvencije) u junu 2018. godine. Proces je uključivao koordinaciju prikupljanja podataka i prikupljanje informacija u okviru 250 predstavničkih institucija.

Pošto novi Zakon o sprečavanju nasilja u porodici nameće obavezu da se vodi centralni registar slučajeva nasilja u porodici koji su u nadležnosti Republičkog javnog tužilaštva, ekspertkinje sa kojima je obavljen intervju u ovom izveštaju izrazile su nadu da će to dovesti do pravilnog vođenja evidencije ne samo za slučajeve nasilja u porodici već za sve slučajeve nasilja nad ženama.

Srbija je bila prva zemlja koja nije članica EU, a koja je uvela EU Indeks rodne ravnopravnosti (podržan od strane EIGE). Nasilje nad ženama je jedan od poddomena. Srbija je počela da koristi indeks u decembru 2018. godine, a podaci iz ankete koje je prikupio OEBS su korišćeni za izračunavanje indeksa.

³⁸ *Concluding Observations on the Combined Second and Third Periodic Reports of Serbia*, United Nations Human Rights, Office of the High Commissioner, Committee on the Elimination of Discrimination against Women (CEDAW), 2013, pristupljeno 26 January 2019, http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CEDAW/C/SRB/CO/2-3&Lang=En.

2.4: Učestalost, zaštita i podrška

Preventivne intervencije mogu pomoći pri podizanju svesti, razvijanju razumevanja i delotvornom rešavanju nasilja nad ženama. U cilju jačanja koordinisanog odgovora na nasilje nad ženama i rodno zasnovano nasilje, agencije UN-a i resorna ministarstva sprovode zajednički projekat pod nazivom „Integrirani odgovor na nasilje nad ženama i devojčicama“.³⁹ Projekat je u skladu sa CEDAW i Istanbulskom konvencijom. Sproveden već u dva ciklusa, projekat je značajno doprineo podizanju svesti o RZN i poboljšanju sistema zaštite.

Široki niz aktivnosti sprovedenih u Srbiji:

- Nedavne promene uključuju izmene Krivičnog zakonika iz 2017. i novi Zakon o sprečavanju nasilja u porodici iz 2017. godine, kojim se prepoznaju prve oznake nasilja i kriminalizuju sve vrste nasilja: fizičko, emocionalno i ekonomsko nasilje, kao i nasilje koje podrazumeva pretnje da će se zlostavljati deca ili samo zlostavljanje dece.
- Implementacija informativnih i obrazovnih kampanja koje se bave nasiljem i rodnim stereotipima. Na primer, kampanja „16 dana aktivizma“, namenjena je i profesionalcima i široj javnosti, kroz objavljivanje podataka o nasilju nad ženama. „Program za zaštitu žena u porodici, partnersko nasilje i druge oblike rodno zasnovanog nasilja autonomne pokrajine Vojvodine“ (2014–2020), koji se posebno fokusira na medijsko izveštavanje, izdvojen je kao primer dobre prakse.⁴⁰ Postoje i specifične kampanje koje su usmerene na različite grupe, od kojih je jedna od najuspešnijih ona koja koristi digitalne tehnologije i fokusira se na adolescente/kinje („Mogu da neću... Ljubav nije nasilje“, koju sprovodi Autonomni ženski centar).⁴¹ Postoje i kampanje koje su usmerene na mlade muškarce s ciljem menjanja stereotipa muškosti, promovisanja nenasilnog ponašanja i nulte tolerancije prema nasilju (CARE, Centar E8 uz podršku UNFPA).⁴² Program „Škola bez nasilja“ u osnovnim školama, podržan i implementiran od strane Ministarstva obrazovanja i UNICEF-a u Srbiji, ima za cilj stvaranje sigurnog i stimulativnog okruženja za učenje, rad i razvoj. Ovo su samo neki od primera kampanja i preventivnih programa koje provode nevladine organizacije uz podršku međunarodnih organizacija.

Najvažniji oblik prevencije je suprotstavljanje stavovima o rodnim ulogama koji održavaju nejednakosti između muškaraca i žena. Intervjuisane ekspertkinje su iznele mišljenje da bi trebalo da bude više preventivnih aktivnosti u Srbiji, a da one koje se trenutno preduzimaju nemaju sistematski pristup i oslabljene su usled odsustva angažovanja države. Osim toga, njihov je stav da država treba da preduzme aktivniju ulogu u obezbeđivanju efikasnosti preventivnih mera.

39 Projekat je podržala Vlada Švedske (Švedska međunarodna agencija za razvoj (Swedish International Development Agency – SIDA)).

40 List of issues and questions with regard of the consideration of periodic reports: Serbia”, United Nations Human Rights, Office of the High Commissioner, Committee on the Elimination of Discrimination against Women (CEDAW), 2013 (CEDAW/C/SRB/CO/2-3/Add.1).

41 „Mogu da neću – Ljubav nije nasilje!, Mogu da neću, pristupljeno 26. januara 2019, <http://mogudanecu.rs>.

42 Centar E8, pristupljeno 26. januara 2019, <http://e8.org.rs/>.

Organizovan je niz obuka za zaposlene u sudstvu, policiji, socijalnoj zaštiti, obrazovanju i zdravstvu, uključujući obuku o posebnim protokolima za postupanje u slučajevima nasilja nad ženama. Iako su intervjuisane ekspertkinje ocenile ovaj trening kao koristan, navele su da je malo sistematske procene njegove efikasnosti. Neke ekspertkinje su izrazile uverenje da značajan broj učesnika pohađa takvu obuku jer se to od njih traži, ali im nedostaje unutrašnja motivacija da uče i poboljšaju svoj odgovor na nasilje nad ženama. Ženske nevladine organizacije su posebno zabrinute zbog prakse centara za socijalni rad, koji često rade sa žrtvama i počiniocima istovremeno. Naveli su da postoji generalni nedostatak kvalitetnih preventivnih programa za počiniocice nasilja. Zakon o sprečavanju nasilja u porodici, usvojen 2017. godine, povezan je sa programima obuke o implikacijama novog zakonodavstva. Republički zavod za socijalnu zaštitu je akreditovao niz programa obuke koji se bave nasiljem u porodici, uključujući obuku za rad sa žrtvama, održavanje konferencija na temu nasilja i rad sa počiniocima.⁴³

Ženama koje su preživjele nasilje i onima kojima pretili nasilje je takođe potreban pristup zaštiti i osnovnim službama. U Srbiji trenutno postoji 15 sigurnih kuća, skloništa i savetovaništva.⁴⁴ Dvadeset i dve nevladine organizacije imaju otvorene telefonske linije za pomoć ženama koje su preživjele nasilje (dve su za žrtve trgovine ljudima, četiri za žene sa invaliditetom, i tri dostupne na jezicima nacionalnih manjina). Mreža ženskih organizacija pod nazivom SOS Vojvodina vodi besplatnu telefonsku liniju tokom poslednjih šest godina, koja je otvorena radnim danima od 8:00 do 20:00 sati.⁴⁵ Još uvek ne postoji nacionalna telefonska linija za pomoć, a intervjuisane ekspertkinje su iznele zapažanje da neki gradovi ne nude lokalnu liniju za pomoć, drugi nemaju obučene ljude za rad na tim linijama, a neke linije su dostupne samo u određeno doba dana. Nema javno dostupnih podataka o ukupnom broju poziva za pomoć, ali neke ženske nevladine organizacije objavljuju podatke vezane za njihove SOS telefone u svojim godišnjim izvještajima.⁴⁶ Novi Zakon o sprečavanju nasilja u porodici navodi da žrtve nasilja u porodici imaju pravo na besplatnu pravnu pomoć.⁴⁷ U novembru 2018. godine Vlada Srbije je usvojila novi Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći, kojim je predviđeno pravo na besplatnu pravnu pomoć svakome ko koristi pravnu zaštitu od nasilja u porodici (član 4).⁴⁸ Prema Zakonu o besplatnoj pravnoj pomoći, pravnu pomoć pružaju advokati i službe pravne pomoći u okviru jedinica lokalne samouprave, kao i udruženja, ali samo na osnovu odredbi koje regulišu pravo na azil i zabranu diskriminacije. U ime udruženja besplatnu pravnu pomoć pružaju advokati.

Bez obzira na to, besplatnu pravnu pomoć pružaju nevladine organizacije u nekim delovima Srbije.

43 *Fourth periodic report submitted by Serbia under article 18 of the Convention, due in 2017*, United Nations Human Rights, Office of the High Commissioner, Committee on the Elimination of Discrimination against Women (CEDAW), 2017, pristupljeno 21 februara 2019,

44 Podaci preuzeti sa veb-stranice Žene protiv nasilja. *Spisak sigurnih kuća / Prihvatišta za žene koje su preživjele nasilje na teritoriji Srbije*, Žene protiv nasilja, pristupljeno 26. januara 2019, <http://zeneprotivnasilja.net/usluge-u-zajednici/srbija/sigurne-kuce>.

45 Informacije preuzete sa veb-sajta SOS Vojvodine. O Mreži, SOS Vojvodina, pristupljeno 26. januara 2019, <http://sosvojvodina.org/o-mrezi/>.

46 Tanja Ignjatović i sar., *Analiza usklađenosti zakonodavnog i strateškog okvira Republike Srbije sa Konvencijom Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici – osnovna studija* (Beograd: Autonomni ženski centar, 2014), pristupljeno 31. januara 2019, <https://www.womenngo.org.rs/images/vesti-14/Studija.pdf>.

47 Problem može nastati zbog činjenice da Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći ne pruža nikakve garancije žrtvama drugih krivičnih dela navedenih u članu 4 (1) Zakona o sprečavanju nasilja u porodici kao potencijalnih korisnika besplatne pravne pomoći, iako članom 30 Zakona o sprečavanju nasilja u porodici je propisano da će žrtve svih krivičnih dela navedenih u tom članku imati pravo na besplatnu pravnu pomoć u skladu sa posebnim zakonom.

48 Vidi Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći Srbije, „Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći”, Narodna skupština Republike Srbije, pristupljeno 31. januara 2019. godine, <http://www.parlament.gov.rs/upload/archive/files/cir/pdf/zakoni/2018/2926-18.pdf>. Vidi i Gordana Stevanović (ur.), *Zaštita žena od nasilja u porodici i intimnom partneru: Odabrane preporuke Zaštitnika građana*, Zaštitnik građana, Beograd, 2016.

Srpski ombudsman, koji objavljuje posebne izveštaje o zaštiti žena od nasilja u porodici i partnerskog nasilja, izvestio je da vlasti ne reaguju uvek na prijavljeno nasilje.⁴⁹ Nedavna studija o efikasnosti institucionalnih mehanizama za zaštitu od nasilja nad ženama tvrdi da su kapaciteti institucija i funkcionalnost sistema niski i nedovoljni, te da je položaj žrtava nasilja nepovoljan zbog nedostatka adekvatnih službi podrške. Nevladine organizacije pružaju mnoge usluge i uspevaju da otvore SOS telefonske linije, skloništa, i obezbede savetovanja, emocionalnu i pravnu podršku, kao i ekonomsko osnaživanje preživelih, uprkos nedostatku sredstava i osoblja. Neke OCD rade zajedno na prevazilaženju oskudnih raspoloživih resursa. Na primer, SOS mreža Vojvodina i Mreža Žene protiv nasilja zajednički pružaju širok spektar usluga. Ipak, postoje područja u Srbiji bez službi podrške. Ne postoje krizni centri za žrtve nasilja nad ženama⁵⁰ ili posebne službe za pomoć žrtvama silovanja koje je osnovala i kojima upravlja država.⁵¹ Međutim, to bi trebalo promeniti u skladu sa novim zakonodavstvom. Pokrenut je pilot-projekat pod nazivom „*Stop-Protect-Aid* Ka snažnijem odgovoru institucija na rodno zasnovano nasilje u autonomnoj pokrajini Vojvodini“, koji partnerski sprovode ženske nevladine organizacije i Pokrajinska vlada, i koji je otvorio sedam centara za žrtve seksualnog nasilja u bolnicama u Vojvodini.⁵²

2.5: Posledice konflikata po žene

Agencija za izbeglice UN (UNHCR) je 2001. godine procenila da je jedna posledica sukoba devedesetih godina u bivšoj Saveznoj Republici Jugoslaviji i 700.000 raseljenih osoba ili izbeglica.⁵³ Nema dostupnih sveobuhvatnih podataka o broju žena koje su primile podršku, niti o trenutnom statusu i potrebama žena izbeglica i interno raseljenih lica iz ovog perioda, ili o broju žena koje su doživele nasilje. Ova studija će pružiti reprezentativne i kvalitativne podatke o tome na koji su način žene koje trenutno žive u Srbiji, bile pogođene sukobima u bivšoj Jugoslaviji.

Mnogi ljudi, posebno oni koji su se vratili sa fronta (uglavnom muškarci), i dalje pate od posttraumatskog stresnog poremećaja (PTSP), što potencijalno pogoršava postojeće tendencije ka nasilju nad ženama.⁵⁴ PTSP može dodatno biti pogoršan ekonomskom i ličnom nesigurnošću, siromaštvom, nezaposlenošću, kriminalom, nasiljem i opštom netolerancijom.⁵⁵ Ne postoji nacionalna organizacija za podršku žrtvama sukoba u bivšoj Jugoslaviji, iako postoje pojedine organizacije koje to čine u različitim delovima Srbije. Ne postoji ni zvanična nacionalna strategija za rešavanje ovih slučajeva, niti jasna definicija krivičnog dela silovanja kao ratnog zločina ili druge vrste zločina u skladu sa međunarodnim pravom.⁵⁶ Srbija nije usvojila sveobuhvatni program nadoknade za žrtve oružanih sukoba.

49 Vidi, na primer, Gordanu Stevanović (ur.), *Specijalni izveštaj Zaštitnika građana o obuci za sticanje i unapređenje znanja i kompetencija u sprečavanju i suzbijanju nasilja u porodici i intimnom partneru i zaštiti žena od takvog nasilja*, Zaštitnik građana, 2016, pristupljeno 31. januara 2019, <http://www.ombudsman.rs/attachments/article/4613/Special%20Report%20of%20Protector%20of%20Citizens%20on%20Trainings%20ENG.pdf>.

50 Danijela Pešić, *Zaštita i podrška za žene sa iskustvom nasilja – analiza lokalnih politika u Republici Srbiji* (Beograd: Autonomni ženski centar, 2016).

51 Ignjatović i sar., *Analiza usklađenosti zakonodavnog i strateškog okvira Republike Srbije sa Konvencijom Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici – osnovna studija*.

52 *O Projektu, Zaustavi – Zaštiti – Pomozi*, pristupljeno 26. januara 2019, <http://projekti.zdravstvo.vojvodina.gov.rs/o-projektu>; *Pilot Centri, Zaustavi – Zaštiti – Pomozi*, pristupljeno 26. januara 2019. god., <http://projekti.zdravstvo.vojvodina.gov.rs/pilot-centri>.

53 „Federal Republic of Yugoslavia“, in UNHCR *Global Report 2001* (Geneva: UNHCR, 2002), pristupljeno 26 januara 2019, <http://www.unhcr.org/publications/fundraising/3dafdd04d/unhcr-global-report-2001-federal-republic-yugoslavia.html>.

54 U pilot programu koji su implementirali Ministarstvo pravde i Autonomni ženski centar, uz podršku Programa UN za razvoj, stvorena je posebna lista rizika za tužioce kao važan instrument u proceni rizika u slučajevima nasilja nad ženama. „Borbena polje“ je uključeno u listu rizika koje je Republičko javno tužilaštvo distribuiralo svim tužiocima u zemlji kako bi se obezbedila jedinstvena procena rizika od nasilja u porodici.

55 M. Dokmanović, *Posedovanje vatrenog oružja i nasilje u porodici na Zapadnom Balkanu: komparativna studija zakonodavstva i mehanizama za implementaciju*, Clearinghouse za kontrolu malog i lakog oružja u jugoistočnoj i istočnoj Evropi, Beograd, 2007; D. Spasić i M. Tadić, *Zloupotreba vatrenog oružja i rodno zasnovano nasilje*, Centar za istraživanje javnih politika, 2017. god.

56 M. Kostić, *Rodna dimenzija ratnih zločina: seksualno nasilje nad ženama*, Beogradski centar za bezbednosnu politiku, 2017.

Ekspertkinje koje su intervjuisane za ovaj izvještaj izrazile su mišljenje da je posedovanje vatrenog oružja jedan od faktora koji je doprineo nasilju nad ženama i femicidu u porodičnim odnosima, te su sugerisale da država nije uložila dovoljno napora da reši taj problem. Postoje, međutim, neke važne inicijative u ovoj oblasti. Studija SEESAC-a *Rod i malokalibarsko i lako oružje u jugoistočnoj Evropi*⁵⁷ pruža sveobuhvatnu analizu propusta u institucionalnom odgovoru na zloupotrebu vatrenog oružja u kontekstu nasilja u porodici. Pojedine zakonske inicijative rezultirale su usvajanjem Zakona o oružju i municiji, koji ima restriktivnije medicinske kriterijume za dobijanje dozvole za posedovanje vatrenog oružja.

Specijalizovani protokol za policijske postupke u slučajevima nasilja nad ženama i novi Zakon o sprečavanju nasilja u porodici predviđaju da policijski službenici moraju da se fokusiraju na prisustvo oružja u prijavljenim slučajevima nasilja u porodici.

57 Dragan Božanić, *Rod i malokalibarsko i lako oružje u jugoistočnoj Evropi*, Centar za kontrolu lakog i malokalibarskog naoružanja u Istočnoj i Jugoistočnoj Evropi, Beograd, 2016, pristupljeno 27. januara 2019, http://www.seesac.org/f/docs/Armed-Violence/Gender_and_SALW_srpski-bookmarks.pdf.

21%

Jedna petina ispitanih žena smatra da bi se njihovi prijatelji složili da je „važno da muškarac pokaže svojoj supruzi/partnerki ko je šef“.

12%

Više od 10% ispitanih žena smatra da bi se njihovi prijatelji složili da je „obaveza žene da ima seksualne odnose sa suprugom čak i ako joj nije do toga“.

29%

Više od četvrtine ispitanih žena se slaže da je nasilje u porodici privatna stvar i da se ono treba rešavati u okviru porodice.

85%

Pet od šest ispitanih žena smatra da je, generalno, nasilje nad ženama od strane partnera, poznanika ili stranaca veoma ili prilično uobičajeno.

3. Norme, stavovi i ponašanja vezani za nasilje nad ženama

Žene koje su učestvovala u kvalitativnom istraživanju za ovaj izveštaj izrazile su uverenje da je uloga žena prvenstveno da budu majke, žene i domaćice. Majčinstvo se naročito cenilo među ženama koje su učestvovala u fokus-grupama i smatraju ga ulogom koja ih definiše kao žene. Romkinje su posebno istakle da je odgovornost žene da odgaja decu kako bi oblikovala njihovo ponašanje i karakter. Neke žene, posebno žene iz manjina, izrazile su ponos zbog činjenice da su imale više dece nego žene iz drugih zemalja.

„Dobra strana i prednost žena u Srbiji je što imaju decu, one su u boljoj poziciji od žena u Evropi jer imaju više dece.”

Žena starosti između 35–55 godina iz urbane sredine, pripadnica manjinske grupe (Bošnjakinja)

Pored tog osećanja posebne vrednosti zbog bivanja majkom, istaknut je i jak uticaj ove uloge. Intervjuisane žene su rekle da su osećale pritisak da se istaknu u svakoj ulozi koja im je namenjena: na poslu, kao žene i kao majke. One su opisale da su zatrpane obimom obaveza koje treba da obavljaju jer su takva očekivanja, a koje su često nevidljive ili potcenjene u porodici i društvu, a premašuju ono što se očekuje od muškaraca.

„Žena u Srbiji mora čistiti, kuvati, peglati, mesiti. Mora da bude superheroj svome detetu, supersupruga svom mužu i superradnica na poslu. Njen muž samo dođe kući i pita da li je ručak spreman. Ona takođe mora da pere veš. I sav taj posao je nevidljiv.”

Žena starosti između 18–34 godine iz ruralne sredine

„Da budem iskrena, od žena se uvek očekuje više nego od muškaraca. Biti majka troje ili četvoro dece, biti doterana, biti dobra kuvarica, biti dobra u poslu i sedeti kod kuće.”

Žena starosti između 35–55 godina iz urbane sredine i pripadnica manjinske grupe (Bošnjakinja)

Štaviše, među ispitanicama je postojala percepcija da se od žena u Srbiji očekuje da budu fizički privlačne i društveno potčinjene, kao i da budu ljubazne, strpljive i prijateljski nastrojene u interakciji sa drugim ljudima. Dok su neke žene sa tradicionalnijim vrednostima izrazile mišljenje da je ovakvo ponašanje prirodno za žene, druge, naročito mlađe žene, rekle su da su ih ta očekivanja opteretila.

Muškarci takođe moraju da žive u skladu sa strogo definisanim normama. Smatra se da su odgovorni za finansijsku podršku svojoj porodici i od njih se očekuje da se ponašaju na određeni način: konkretno, da budu emocionalno jaki i da ne plaču. Međutim, od njih se ne očekuje da se uključe u održavanje domaćinstva ili brigu o deci, što je po mišljenju žena koje su intervjuisane u ovom izveštaju značilo da su oni uglavnom bili pod manjim pritiskom.

Među ispitanicama je postojala percepcija da se od žena u Srbiji očekuje da budu fizički privlačne i društveno potčinjene, kao i da budu ljubazne, strpljive i prijateljski nastrojene u interakciji sa drugim ljudima

„Muškarac ima jednu obavezu, svoj posao. On ide na posao, vraća se kući, i to je kraj njegovih obaveza. Žena radi 24 sata dnevno: deca, domaćinstvo, muž. Sve.”

Žena, starosti između 35–55 godina, iz urbane sredine, pripadnica manjinske grupe (Bošnjakinja)

„Za mene je najveća razlika u vezi sa našom decom. Činjenica da sam ih ja rodila ne znači da je on ili ona samo moj ili moja. Dete je naše.”

Žena starosti između 18–34 godine iz ruralne sredine

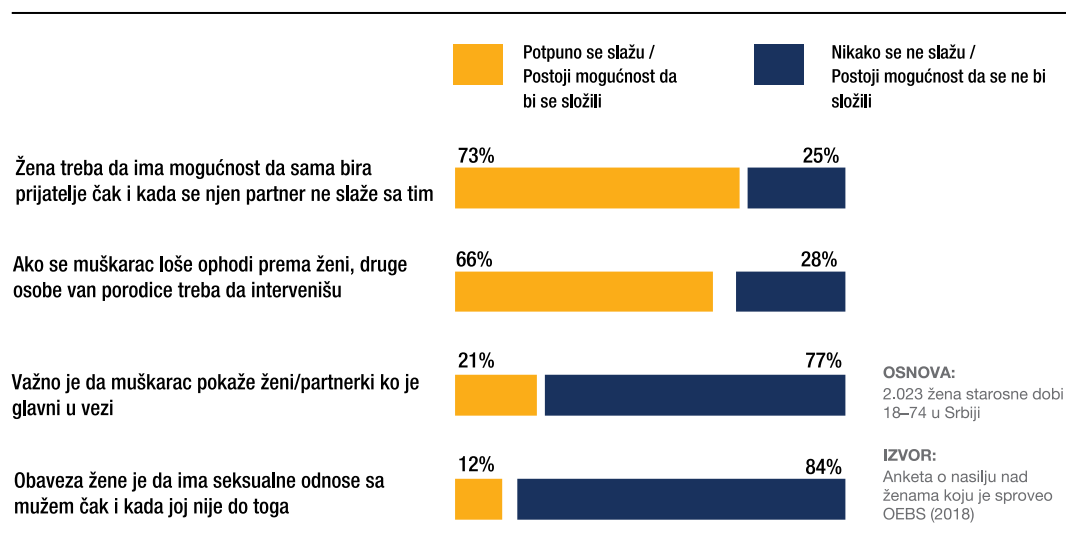
Stav ispitanica je da muškarci imaju više slobode, posebno u seksualnim odnosima, nego žene. Intervjuisane žene su izrazile uverenje da je društvo voljnije da oprostí muškarcima više seksualnih partnerki ili neveru. Od njih se takođe ne očekuje da u brak stupaju mladi kao žene.

Žene koje su intervjuisane u okviru kvalitativnog istraživanja su izrazile stav da tradicionalne rodne uloge i dalje postoje u Srbiji, ali da norme počinju da se menjaju i da se društvo kreće ka ravnomernijoj raspodeli kućnih poslova i više zajedničkog odlučivanja u domaćinstvu. Rekle su da će to ženama pružiti više slobode da idu na posao i uživaju u više slobodnog vremena.

Deo ove promene predstavlja i povećana sloboda samoizražavanja unutar odnosa. Kao što pokazuju kvantitativni podaci, tri četvrtine žena misli da bi se njihovi prijatelji složili, na primer, da „žena ima pravo da bira svoje prijatelje, čak i ako njen muž to ne odobrava“, i da „ako muškarac zlostavlja ženu, osobe van porodice treba na to da reaguju“ (Slika 3.1). Slično tome, osam od deset ispitanih žena smatra da bi se njihovi prijatelji složili da je obaveza žene da ima seksualne odnose sa suprugom čak i ako to ona ne želi.

Slika 3.1: Percepcija društvenih normi i prihvatljivog ponašanja

Ljudi imaju različite ideje o porodici i o tome šta je prihvatljivo ponašanje žena i muškaraca u kući. Da li bi se vaši prijatelji generalno složili sa nekom od sledećih tvrdnji?

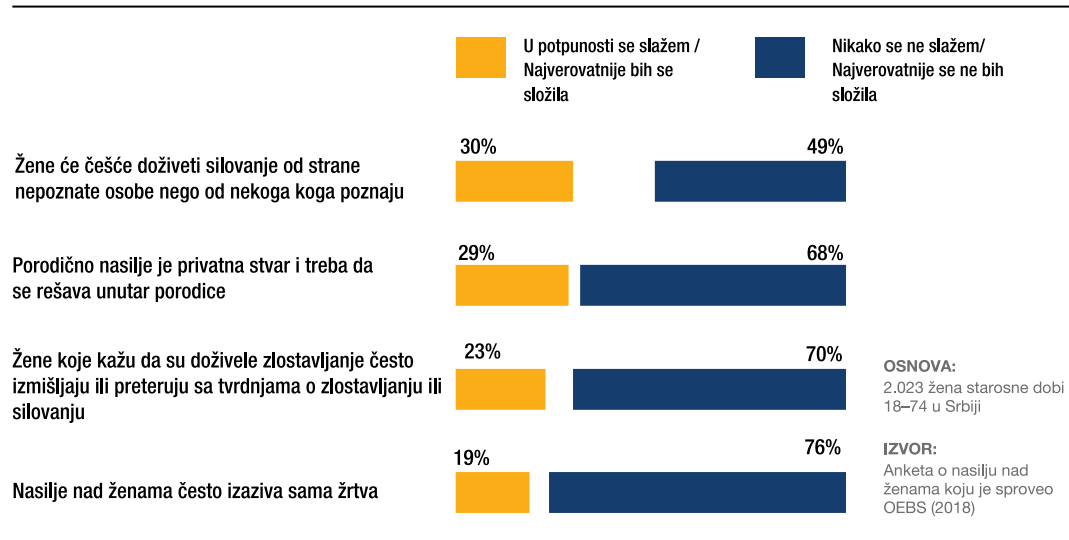
Dvadeset i jedan posto ispitanih žena veruje da bi se njihovi prijatelji složili da je „važno da muškarac pokaže svojoj ženi ili partnerki ko je glavni“. Ovo uverenje preovladava kod žena starosti od 60 i više godina (31%) u odnosu na žene starosne dobi od 18 do 29 godina (12%). Takav stav je zastupljeniji među onima koje nemaju visoko obrazovanje (25%) u odnosu na one koje su završile bar neko više obrazovanje (11%) i među onima koje žive u ruralnim područjima (30%) u poređenju sa onima koji žive u urbanim područjima (16%).

Ispitanicama je dat niz scenarija i postavljeno im je pitanje da li bi seksualni odnos bez pristanka mogao biti opravdan u bilo kom od njih, na primer u braku ili partnerstvu ako je žena ili napadač pod dejstvom alkohola ili ako je žena nosi provokativnu odjeću. Više od tri četvrtine ispitanih žena se *jako* protivi tome da je seksualni odnos opravdan u bilo kojem od scenarija. Ipak, ovo nije jednoglasno mišljenje. Na primer, svaka deseta žena smatra da bi seksualni odnos bez pristanka mogao biti opravdan u braku ili između partnera koji žive zajedno. Činjenica da se s time slaže manje mladih, pre svega bolje obrazovanih žena može ukazivati na to da se gledišta menjaju, što se odražava u rezultatima kvalitativnog istraživanja. U skoro svim prikazanim scenarijima, žene koje žive u ruralnim područjima češće se slažu da je seksualni odnos bez pristanka opravdan u odnosu na one koje žive u urbanim sredinama, delimično podražavajući stavove starijih i manje obrazovanih stanovnika ruralnih područja.

Stavovi prema nasilju takođe nisu potpuno jasni. Kao što slika 3.2 pokazuje, jedna od pet ispitanih žena smatra da je nasilje nad ženama često isprovocirala sama žena (19%) i da žene koje kažu da su zlostavljane često izmišljaju ili preuveličavaju situaciju tvrdnjama o zlostavljanju ili silovanju (23%). Poređenja radi, prosečno 15% žena u EU smatra da nasilje često izaziva žrtva, u rasponu od 6% u Holandiji do 58% u Latviji, dok 19% žena u EU (u rasponu od 7% u Švedskoj do 43% na Malti) smatra da žene preuveličavaju tvrdnje o zlostavljanju ili silovanju. Ovo su rezultati Specijalnog Eurobarometra 449 Evropske komisije o rodno zasnovanom nasilju.⁵⁸

Slika 3.2: Stavovi koji leže u osnovi nasilja nad ženama

U kojoj meri biste se složili složili sa sledećim izjavama?

Više od četvrtine ispitanih žena smatra da je nasilje u porodici privatna stvar i da se treba rešavati unutar porodice (29%). To je skoro dvostruko veći procenat od onih koje tvrde isto na nivou cele EU (14%).⁵⁹ Međutim, u susednoj Hrvatskoj jedna četvrtina žena veruje isto. Konsenzus po ovom pitanju u EU kreće se od 2% u Švedskoj do 31% u Rumuniji, što sugeriše da zemlje sa dugom tradicijom podizanja svesti o rodnoj ravnopravnosti imaju i manje tolerancije prema nasilju.

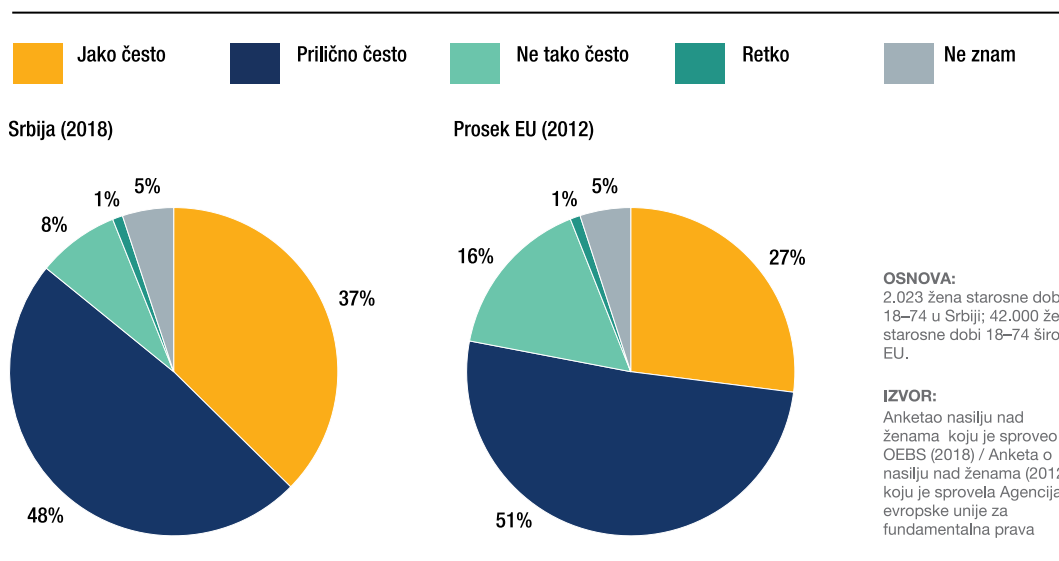
Kao što je slučaj sa rodnom ulogama i stavovima prema seksualnom odnosu bez pristanka, mlađe žene, one sa visokim obrazovanjem i žene koje žive u urbanim sredinama ređe imaju konzervativne stavove o nasilju nad ženama u odnosu na starije žene, žene bez visokog obrazovanja i žene koje žive u ruralnim područjima.

Više od četvrtine ispitanih žena smatra da je nasilje u porodici privatna stvar i da treba da se rešava unutar porodice. To je skoro dvostruko veći procenat od onih koje tvrde isto na nivou cele EU

Slika 3.3: Percepcija rasprostranjenosti nasilja nad ženama

Koliko se po vašem mišljenju često dešava nasilje nad ženama od strane partnera, poznanika ili stranaca u Srbiji?

Anketirane žene u velikoj meri izražavaju uverenje da je nasilje nad ženama uobičajeno u Srbiji (85%). To je blizu proseka EU od 78% (raspon se kreće od 54% do 93%).⁶⁰ Rezultati u Srbiji su slični rezultatima u Hrvatskoj i Švedskoj (obe imaju po 81%). Žene koje su učestvovalе u kvalitativnom istraživanju za ovaj izvještaj su izrazile uverenje da je rasprostranjenost nasilja nad ženama i tolerancija u društvu ukorenjena u tradicionalnim, patrijarhalnim strukturama i stavovima većine u zemlji, koje muškarce predstavljaju kao dominantne, a žene kao podređene. One su rekle da je tvrdokornost ovih stavova posledica nedostatka svesti i obrazovanja o nasilju nad ženama, uključujući njegove uzroke i posledice koje može imati na žene i porodice.

9%

Gotovo jedna od deset ispitanih žena kaže da su doživele fizičko i/ili seksualno nasilje od strane nepartnera nakon svoje 15. godine života.

17%

Jedna od šest ispitanih žena koje su imale partnera je iskusila fizičko i/ili seksualno nasilje od strane intimnog partnera.

44%

Psihičkom nasilju počinjenom od strane partnera bilo je izloženo više od dve od pet ispitanih žena koje su bile u partnerskom odnosu.

42%

Dve od pet ispitanih žena kažu da su iskusile seksualno uznemiravanje nakon svoje 15. godine života.

4. Nasilje nad ženama u Srbiji

4.1: Fizičko i seksualno nasilje od strane intimnog partnera

Žene koje su učestvovala u kvalitativnom istraživanju za potrebe ovog izveštaja, rekly su da se u određenoj meri nasilje od strane intimnog partnera (NIP) smatra normalnim u Srbiji i da je ono privatna stvar između partnera. Smatra se da je psihičko nasilje posebno uobičajeno u odnosima. Intervjuisane žene su rekly da su muškarci nasilni prema partnerkama usled upotrebe alkohola, zatim zbog ljubomore, nezaposlenosti ili finansijskih briga i niskog samopoštovanja.

Razlike u navedenim stopama učestalosti nasilja među zemljama

Važno je napomenuti da u zemlje sa dužom tradicijom politika rodne ravnopravnosti i kampanja za podizanje svesti (nordijske zemlje i zapadna Evropa) takođe imaju visoke stope žena koje prijavljuju iskustva nasilja.

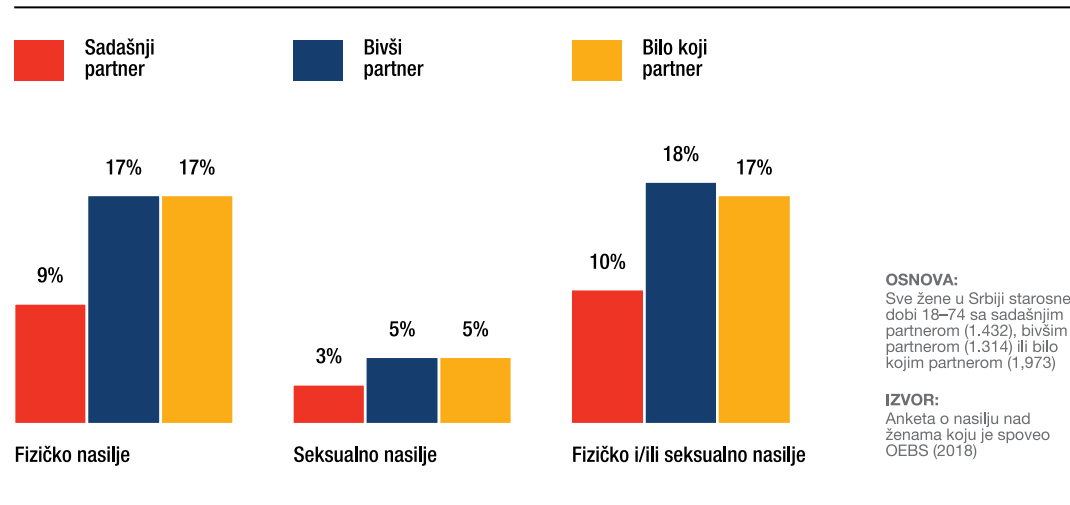
Prema istraživanju AFP širom EU, na primer, tri zemlje u kojima žene najčešće izjavljuju da su iskusile fizičko i/ili seksualno nasilje od strane partnera ili nepartnera od 15. godine pa nadalje, su Danska (52%), Finska (47%) i Švedska (36%). Navedena stopa učestalosti je najniža u Hrvatskoj (21%), Austriji (20%) i Poljskoj (19%).

Četrdeset pet procenata anketiranih žena koje su bile u partnerskim odnosima izjavljuju da su doživele nasilje od strane partnera nakon svoje 15. godine života. Kod većine je to nasilje bilo psihičko (44% ispitanih žena u poređenju sa prosekom EU od 43%), ali 17% žena kaže da su iskusile fizičko nasilje,⁶¹ a 5% da su doživele seksualno nasilje.⁶² Ovo je slično kao u EU, gde je u proseku 20% žena izjavilo da je doživelo fizičko nasilje (u rasponu od 11% u Austriji, Hrvatskoj i Španiji do 31% u Latviji), a 7% je navelo da su doživele seksualno nasilje (u rasponu od 3% u Hrvatskoj i Portugalu do 11% u Danskoj, Finskoj i Holandiji). Žene koje kažu da je njihova glavna delatnost ispunjavanje dužnosti i brige o domaćinstvu, češće izjavljuju da su doživele fizičko nasilje od strane sadašnjeg partnera (15%) u odnosu na prosek (9%), i više od žena koje su u radnom odnosu (6%). Žena koje imaju ili su imale decu takođe češće doživljavaju nasilje (od strane intimnog partnera 18% u odnosu na 13% onih žena koje nemaju decu).

61 Što se tiče **fizičkog nasilja**, ženama u istraživanju su postavljena sledeća pitanja: da li vas je neko / trenutni partner / prethodni partner ikada 1) gurnuo? 2) ošamario? 3) bacio težak predmet na vas? 4) zgrabio ili povukao za kosu? 5) udario ili tukao tvrdim predmetom ili vas šutirao? 6) opekao? 7) pokušao da vas uguši ili zadavi? 8) pokušao da vas poseče, izbode ili puca vas? 9) udarao vašom glavom o nešto? U ovom izveštaju učestalost fizičkog nasilja se zasniva na prijavama ispitanicama koje su prijavile i doživele barem jedan od ovih oblika nasilja. Učestalost fizičkog nasilja je vezana za trenutne partnere, prethodne partnere, bilo kog intimnog partnera (bilo trenutnog ili prethodnog) i nepartnera. Referentni period za nepartnersko nasilje je posle 15. godina ili 12 meseci pre ankete, a za partnersko nasilje: da li se ono ikada dogodilo tokom veze ili u periodu od 12 meseci pre ankete.

62 Što se tiče **seksualnog nasilja**, žene su pitane: Nakon 15. godine ili u proteklih 12 meseci da li vas je neko 1) prisilio na seksualni odnos tako što vas je držao ili vas na neki način povredio? 2) Osim toga, koliko često je neko pokušao da vas prisili da na seksualni odnos što vas je na neki način onnesposobio ili povredio? 3) Osim toga, koliko često vas je neko naterao da učestvujete u nekom obliku seksualne aktivnosti kada niste to hteli ili niste mogli da odbijete? 4) Ili ste pristali na seksualnu aktivnost zato što ste se bojali šta bi se moglo dogoditi ako odbijete? Prevalencija seksualnog nasilja se zasniva na ispitanicama koje su izjavile da su barem jedan od ovih oblika nasilja doživele. Seksualno nasilje vezano je za trenutne partnere, bivše partnere, sve intimne partnere (bilo trenutne ili bivše) i nepartnera. Referentni periodi isti kao i prethodno navedeni.

Slika 4.1: Učestalost fizičkog i/ili seksualnog nasilja

Postoje neke naznake da kod žena koje su sklone da veruju u žensku pokornost, koje su potčinjene supružniku i koje ne govore o nasilju prema ženama, postoji veća verovatnoća da kažu da su doživele nasilje od strane sadašnjeg partnera. Na primer, kod žena koje kažu da bi se njihovi prijatelji složili da je obaveza žene da ima seksualne odnose sa suprugom čak i ako to ne želi, postoji gotovo dvostruko veća verovatnoća da kažu da su doživele fizičko ili seksualno nasilje od strane njihovog trenutnog partnera ili u nekom trenutku njihovog života, u odnosu na one koje se ne slažu sa ovom izjavom (16% naspram 9%). Slično tome, dvostruko više žena koje se slažu da je nasilje nad ženama često izazvano od strane žrtve, priznaje da doživljava nasilje od strane sadašnjeg partnera u odnosu na one koje se sa tim ne slažu (16% naspram 8%). Žene koje veruju da se seks bez pristanka može opravdati u različitim scenarijima, opet imaju veću verovatnoću da priznaju da su doživele nasilje od strane sadašnjeg partnera u poređenju sa onima koje veruju da seks bez pristanka nije opravdan.

Najčešći oblici fizičkog nasilja koje žene navode od strane sadašnjih i prethodnih partnera su: guranje i šamaranje (Tabela 4.1). Ovo je u skladu sa rezultatima za celu EU, gde su, u proseku, to bile najčešće vrste fizičkog nasilja.

Četrdeset pet procenata anketiranih žena koje su bile u partnerskim odnosima kažu da su doživele nasilje od strane partnera nakon svoje 15. godine života

Tabela 4.1: Oblici fizičkog nasilja od strane intimnog partnera

Koliko često ste od sadašnjeg partnera doživele nešto od sledećeg?

	Sadašnji partner % ikada	Bivši partner % ikada
Gurnuo vas je	6	13
Ošamario vas je	6	13
Zgrabio ili vukao za kosu	4	9
Gađao vas je teškim predmetom	1	3
Tukao vas je pesnicom, teškim predmetom ili šutirao	1	6
Pokušao je da vas uguši ili zadavi	1	3
Udarao je vašom glavom o nešto	1	3
Posekao vas je, ubo ili pucao u vas	0.2	0.3
Opekao vas je	0.1	0.2

OSNOVA: Sve žene u Srbiji starosne dobi 18-74 sa sadašnjim partnerom (1.432) ili bivšim partnerom (1.314)

IZVOR: Anketa o nasilju nad ženama koju je sproveo OEBS (2018)

Pet odsto žena koje su bile u partnerskim odnosima navele su nekoliko oblika seksualnog nasilja (Tabela 4.2) (3% su doživele nasilje od strane sadašnjih partnera a 5% od strane prethodnih partnera). Učestalost je bila nešto viša u EU, gde je prosečno 7% žena izjavljuje da su doživele seksualno nasilje od strane partnera.

Tabela 4.2: Oblici seksualnog nasilja od strane intimnog partnera

Koliko često ste od sadašnjeg partnera doživele nešto od sledećeg?

	Sadašnji partner % ikada	Bivši partner % ikada
Naterao vas da učestvujete u nekoj vrsti seksualne aktivnosti a da to niste želeli ili niste mogli da odbijete	2	3
Morali ste da pristanete na seksualnu aktivnost jer ste se plašili šta bi se moglo dogoditi u slučaju da odbijete	2	3
Prisilio vas je na polni odnos tako što vas je fizički onesposobio ili povredio na neki način	1	3
Pokušao je da vas prisili na polni odnos tako što bi vas fizički onesposobio ili povredio na neki način	1	3

OSNOVA: Sve žene u Srbiji starosne dobi 18-74 sa sadašnjim partnerom (1.432) ili bivšim partnerom (1.314)

IZVOR: Anketa o nasilju nad ženama koju je sproveo OEBS (2018)

Anketa AFP pokazala je slične prosečne rezultate za EU povodom oblika seksualnog nasilja, pri čemu je nešto veći procenat žena u EU koje su iskusile svaki od četiri navedena oblika seksualnog nasilja (Tabela 4.2).

Obrasci nasilja od strane intimnog partnera⁶³

Podaci ukazuju da se nasilje nad ženama u partnerskim odnosima odvija u kontinuitetu. Ono ima tendenciju da se ponavlja tokom dužeg vremenskog perioda, mnogo češće nego da ostane samo izolovan incident. Od žena koje su izjavile da su prvi put doživele fizičko i/ili seksualno nasilje od strane svog sadašnjeg partnera pre pet ili više godina u odnosu na istraživanje, 21% je doživelo poslednji incident u periodu od 12 meseci pre ankete, a dodatnih 15% je izjavilo da se poslednji incident dogodio u periodu od jedne do četiri godine pre ispitivanja. S druge strane, 16% žrtava nasilja od strane sadašnjeg partnera koje kažu da su doživele prvi incident nasilja u periodu od jedne do pet godina pre ove ankete, poslednji incident im se dogodio u periodu od 12 meseci pre početka istraživanja.

Devedeset procenata sadašnjih partnera (u poređenju sa 82% u EU) i 70% bivših partnera (u poređenju sa 65% u EU) su živeli sa ženama u trenutku prvog incidenta nasilja (ili pretnje nasiljem).

Među ispitanicama koje su bile trudne s partnerom i koje su doživele nasilje (ili pretnje) tokom odnosa sa njim, 12% kaže da su doživele fizičko ili seksualno nasilje (ili pretnje) od strane sadašnjeg partnera tokom trudnoće (EU prosek je 20%), dok 33% izjavljuje isto o prethodnom partneru (42% u EU).

Bez obzira na to da li je nasilje počinjeno od strane sadašnjih ili bivših partnera, obrazac je uglavnom sličan (Tabela 4.3). Kao najčešći oblik ozbiljnih slučajeva nasilja žene navode šamaranje (40% žena u oba slučaja) i guranje (četvrtina žena pominje guranje u vezi sa sadašnjim partnerima a trećina žena u vezi sa bivšim partnerima). Glavna razlika među iskustvima nasilja od strane sadašnjih i bivših partnera je ta što je u prvom slučaju 6% žena reklo da je najteži incident bio pretnja fizičkim nasiljem, dok je u drugom slučaju to izjavilo 31% žena. Podaci iz EU su uglavnom slični onima u Srbiji, osim što su žene u Srbiji mnogo češće identifikovale šamaranje kao najozbiljniji incident nasilja – 47% žena kaže da je doživelo nasilje od strane trenutnog partnera i 40% od strane bivšeg partnera, u poređenju sa prosečnih 28% u EU kod prvog i 25% drugog slučaja nasilja.

63 Dok se u stopama prijavljivanja / učestalosti fizičkog i seksualnog nasilja prethodno navedenim ne podrazumevaju pretnje nasiljem, druga pitanja u vezi s nasiljem i detalji o najtežim incidentima uključuju i pretnje.

Tabela 4.3: Najteži slučajevi fizičkog nasilja od strane intimnog partnera

Molimo vas da razmislite o najozbiljnijem incidentu od strane vašeg trenutnog/bivšeg partnera. Šta se tada desilo od stvari navedenih na ovom spisku? Pod „najozbiljnijim“ podrazumevamo slučaj koji je imao najveći uticaj na vas.

	Sadašnji partner %	Bivši partner %
Ošamario vas je	47	40
Gurnuo vas je	26	32
Zgrabio ili vukao za kosu	11	16
Tukao vas je pesnicom, teškim predmetom ili šutirao	10	18
Naterao vas je da učestvujete nekoj vrsti seksualne aktivnosti a da to niste želeli ili niste mogli da odbijete	8	3
Pretio je da će vas fizički povrediti	6	31
Morali ste da pristanete na seksualnu aktivnost jer ste se plašili šta bi se moglo dogoditi u slučaju da odbijete	5	3
Pokušao je da vas uguši ili zadavi	4	8
Gađao vas je teškim predmetom	2	6
Posekao vas je, ubo ili pucao u vas	2	1
Prisilio vas je na polni odnos tako što vas je fizički onеспособio ili povredio na neki način	2	7
Pokušao je da vas prisili na polni odnos tako što vas je fizički onеспособio ili povredio na neki način	2	6
Opekao vas je	1	1
Udarao je vašom glavom o nešto	1	4
Pretio vam je nasilnim seksualnim radnjama (poput silovanja, prinudne trudnoće itd.) na zastrašujući način	0	1

OSNOVA: Sve žene u Srbiji starosne dobi 18–74 koje su doživele nasilje od strane sadašnjeg partnera (134) ili bivšeg partnera (260)

IZVOR: Anketa o nasilju nad ženama koju je sproveo OEBS (2018)

Fizičko i seksualno nasilje u periodu od 12 meseci pre sprovođenja ankete

Generalno, 3% žena koje su imale intimnog partnera se izjasnilo da su doživele fizičko ili seksualno nasilje od partnera u periodu od 12 meseci pre sprovođenja ankete. Vrste nasilja sa kojima su se žene susrele u periodu od 12 meseci pre anketiranja a koje je počinjeno od intimnih partnera, slične su nasilju doživljenom tokom dotadašnjeg života, pri čemu se šamaranje i guranje najčešće pominju.

4.1.1: Psihičko nasilje od strane intimnog partnera

U kvalitativnom istraživanju psihičko nasilje je okarakterisano kao vrlo uobičajeno u Srbiji i smatra se pretećom drugih oblika nasilja, posebno fizičkog nasilja. Intervjuisane žene su izjavile da je psihičko nasilje najčešće počinjeno od strane partnera, ali se i drugi članovi porodice javljaju kao mogući počinioci.

Zaista, rezultati istraživanja pokazuju da je 44% žena koje su ikada imale intimnog partnera doživelo psihičko nasilje od strane sadašnjeg ili prethodnog partnera, što je slično proseku EU.⁶⁴ Osamnaest procenata žena koje su bile u vezi kažu da su iskusile psihičko nasilje od strane intimnog partnera u periodu od 12 meseci pre samog istraživanja.⁶⁵

Različiti oblici psihičkog nasilja koji su pokriveni anketom grupisani su u četiri opsežne kategorije:

Ekonomsko nasilje, koje podrazumeva sprečavanje donošenja odluka o porodičnim finansijama i samostalnu kupovinu ili zabranu rada van kuće.

Kontrolisanje uključuje situacije u kojima partner pokušava da spreči partnerku da vida svoje prijatelje, *ograničava joj korišćenje društvenih mreža* (Fejsbuk, Tviter itd.), pokušava da ograniči kontakt sa porodicom ili rodbinom, insistira da zna uvek gde je ona, i to na način koji nadilazi opštu zabrinutost, ljuti se ako razgovara sa drugim muškarcima, sumnja da je bila neverna, *zabranjuje upotrebu kontracepcije ili na drugi način ograničava odluke o planiranju porodice*, *sprečava je da završi školu ili započne novi obrazovni kurs*, *želi da odlučuje koju odeću partnerka može da nosi ili očekuje da ga pita za dozvolu da li može da poseti lekara*.

Zlostavljačko ponašanje uključuje situacije u kojima partner ženi zabranjuje da napušta kuću ili *joj brani da napusti kuću bez pratnje rođaka*, oduzima joj ključeve od automobila ili je zaključava, omalovažava je ili ponižava pred drugima ili nasamo, namerno je plaši ili zastrašuje (na primer, viče ili razbija stvari), tera je da gleda ili posmatra pornografski materijal protiv njene volje, preti da će povrediti ili ubiti nekoga do koga joj je stalo (ovo se ne odnosi na decu), preti da će je fizički povrediti, preti joj nasilnim seksualnim radnjama (kao što su silovanje, prinudna trudnoća itd.) ili je povređuje i preti da će je povrediti prilikom posete, uzimanja ili vraćanja dece (odnosi se na bivšeg partnera).

Ucenjivanje žene decom ili zlostavljanje dece, što uključuje pretnju da će odvesti decu, pretnja da će povrediti decu ili pretnje u vezi sa starateljstvom nad decom (odnosi se na bivšeg partnera).

Ženama koje su u partnerskom odnosu postavljeno je pitanje da li se bilo šta od navedenog dešavalo ponekad, često, sve vreme ili se nikada nije dogodilo; dok je ženama koje su ranije bile u partnerskim odnosima postavljeno pitanje da li je bilo koji od njihovih bivših partnera radio nešto od ovih stvari.⁶⁶

64 O oblicima psihičkog nasilja navedenim u kurzivu u anketi AFP nisu postavljana pitanja.

65 Videti Aneks 3, SDG 5.2.1 za detalje o tome kako se računa dvanaestomesečna učestalost psihičkog nasilja.

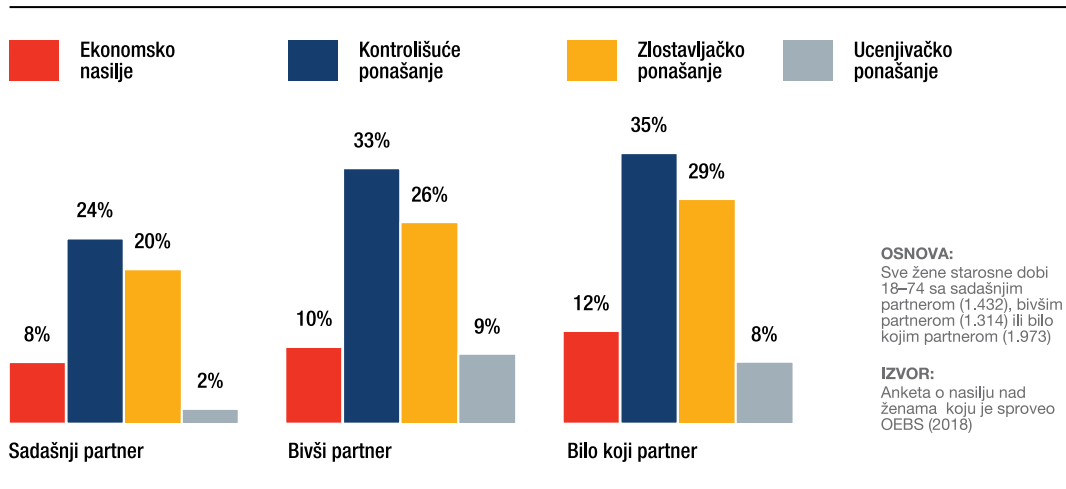
66 U vezi sa pretnjama fizičkim ili seksualnim nasiljem, žene su pitane koliko su puta njihovi sadašnji i/ili prethodni partneri to učinili i koliko često su to činili u prethodnih 12 meseci pre početka ankete.

U kvalitativnom istraživanju psihičko nasilje je okarakterisano kao vrlo uobičajeno u Srbiji i smatra se pretečom drugih oblika nasilja, posebno fizičkog nasilja

Generalno, 35% žena koje su imale partnera su doživele kontrolišuće ponašanje, a 29% nasilno ponašanje. Dok je 12% izjavilo da su iskusile ekonomsko nasilje, 8% žena koje su imale partnera i koje imaju decu, izjavilo je da su bile izložene ucenama u vezi sa decom ili da su im deca zlostavljana.

Kao što se vidi na Slici 4.2, kod većine vrsta psihičkog nasilja žene pre navode da su iskusile ovu vrstu ponašanja od strane bivšeg partnera nego od sadašnjeg.

Slika 4.2: Učestalost različitih oblika psihičkog nasilja od strane intimnog partnera

Tri najraširenija pojedinačna oblika psihičkog nasilja počinjena od strane sadašnjih partnera su: omalovažavanje ili ponižavanje nasamo, ljutnja kada žena komunicira sa drugim muškarcem i insistiranje partnera da zna u svakom trenutku gde je i kuda ide partnerka na način koji nadilazi opštu zabrinutost. Ovo su takođe i najrasprostranjeniji oblici psihičkog nasilja koje čine bivši partneri, pored izražavanja sumnje da je žena neverna i pokušaja da je spreči da vidi prijatelje.

Žene su u kvalitativnom istraživanju navele da smatraju da žene koje doživljavaju psihičko nasilje i one ili oni koji su svedoci takvog nasilja, ne mogu lako prepoznati to nasilje. Kada je nasilje počinjeno od strane partnera, kontrola koju primenjuje počinitelj se povremeno tumači kao briga i ljubav. Društvene norme podstiču žene da prihvate kontrolišuće ponašanje muškaraca i, po njima, muškarci imaju pravo da znaju gde im se partnerka nalazi. Ispoljavanje ljubomornog ponašanja, poput ljutnje na partnerku zbog razgovora s drugim muškarcem i izražavanja sumnje u njenu vernost, romantično se tumače kao dokazi strasti i ljubavi. Žene koje su učestvovala u ovoj anketi su izjavile da je malo verovatno da bi reagovale na ovaj oblik nasilja ako bi ga doživele, i verovatno ne bi ni intervenisale ako bi bile svedokinje takvog ponašanja. Razlog tome može biti i strah da neće biti ozbiljno shvaćene, kao što pokazuje i sledeća izjava:

„Psihičko nasilje se smatra normalnim. Ako nekome kažete da vas suprug psihički zlostavlja, niko vas neće ozbiljno shvatiti.“

Žena starosti između 35–55 godina iz urbane sredine, pripadnica manjinske grupe (Bošnjakinja)

Štaviše, neke starije žene, usled izloženosti patrijarhalnoj kulturi i vaspitanju, izjavljuju da su za ovaj oblik nasilja ponekad krive same žene koje su ga doživele, jer su možda isprovocirale svog partnera.

„Mislim da je za sve kriv ženin jezik, nekada prosto ne ume da učiti.“

Žena starosti preko 56 godina iz urbane sredine, pogođena konfliktom

Žene koje su bile žrtve psihičkog nasilja izjavile su da nisu prijavljivale tu vrstu nasilja sve dok se nije desilo u kombinaciji sa ostalim oblicima nasilja, uglavnom fizičkim. Neki aspekti psihičkog nasilja i prisilne kontrole se još uvek smatraju prihvatljivim u društvu, a njihovi efekti nisu tako lako vidljivi kao u slučaju fizičkog nasilja. Shodno tome, ove žene su prijavile slučajeve psihičkog nasilja organizacijama onda kada su se desili i drugi oblici nasilja.

4.2: Proganjanje

Proganjanje⁶⁷ je iskusilo 11% anketiranih žena u nekom trenutku nakon svoje 15. godine. Ovo je niže od EU proseka – 18% (raspon rezultata u EU kreće se od 8% u Rumuniji i Litvaniji do 33% u Švedskoj), ali su slično stopi učestalosti u Hrvatskoj (13%). Najčešći oblici proganjanja su uvredljivi, preteći pozivi ili telefonski pozivi bez identifikacije (6%), slanje imejlova, tekstualnih poruka ili instant poruka koje su uvredljive ili preteće (4%).

67 Ženama u istraživanju su postavljena sledeća pitanja u vezi proganjanja: Da li je od vaše 15. godine pa do sada ili u proteklih 12 meseci ista osoba više puta učinila jednu ili više sledećih stvari: 1) slala vam mejlove, tekstualne poruke (SMS) ili instant poruke koje su bile uvredljive ili preteće? 2) slala vam pisma ili čestitke koje su bile uvredljive ili preteće? 3) upućivala uvredljive, preteće pozive ili telefonske pozive bez identifikacije? 4) objavila uvredljive komentare o vama na internetu? 5) delila intimne fotografije ili video-zapise na internetu ili putem mobilnog telefona? 6) pratila vas ili čekala ispred kuće, radnog mesta ili škole bez opravdanog razloga? 7) ciljano vas pratila? 8) namerno se mešala ili nanela štetu vašoj imovini? Učestalost proganjanja se zasniva na izjavama ispitanica da su iskusile jedan ili više od prethodno navedenih oblika uhođenja.

Društvene norme podstiču žene da prihvate kontrolišuće ponašanje muškaraca i, po njima, muškarci imaju pravo da znaju gde im se partnerka nalazi

Dok su progonitelji često nepoznati (43% žrtava kaže da nisu poznavali počinioca ili da im je počinilac nepoznat), u 31% prijavljenih slučajeva proganjanja identifikovani su bivši partneri kao progonitelji. Prijatelj, poznanik ili komšija su sledeće najčešće pominjane strane (17%). Trideset posto najtežih slučajeva proganjanja bilo je završeno nakon nekoliko dana i u 56% slučajeva je ono trajalo kraće od tri meseca. Ponekad, međutim, uhođenje se nastavlja duži vremenski period: u 18% slučajeva je trajalo više od dve godine, a u 6% slučajeva pet godina. Što se tiče EU, u 10% slučajeva uhođenje trajalo dve do pet godina, a više od pet godina u 11% slučajeva.

Najozbiljnija iskustva proganjanja su nervirala žrtvu (62%) ili je ljutila (46%), ali u 36% slučajeva žrtva je osećala strah. Dugoročne psihološke posledice podrazumevaju anksioznost (21%) i osećaj ugroženosti (19%). Posle većine ovih incidenata, žene su razgovarale sa prijateljima ili rođacima. U EU većina žena je takođe podelila ova iskustva sa prijateljima (77%). U 44% slučajeva ispitanice u Srbiji su se suočile sa počiniocem, a u više od četvrtine slučajeva pretile su im policijom ili sudskim postupkom, što je slično proseku EU.

Dok u kvalitativnom istraživanju ispitanice proganjanje nisu posmatrale kao uobičajen tip nasilja, neke žene koje su doživele nasilje, opisale su uhođenje kao deo njihovog šireg iskustva nasilja počinjenog od strane intimnih partnera. U ovim slučajevima uhođenje je opisano kao završna faza dugogodišnjeg ispoljavanja nasilja i kao način koji je počinilac koristio kako bi zadržao vlast nad partnerkom i kako bi je zastrašio nakon formalnog i konačnog prestatka njihove veze.

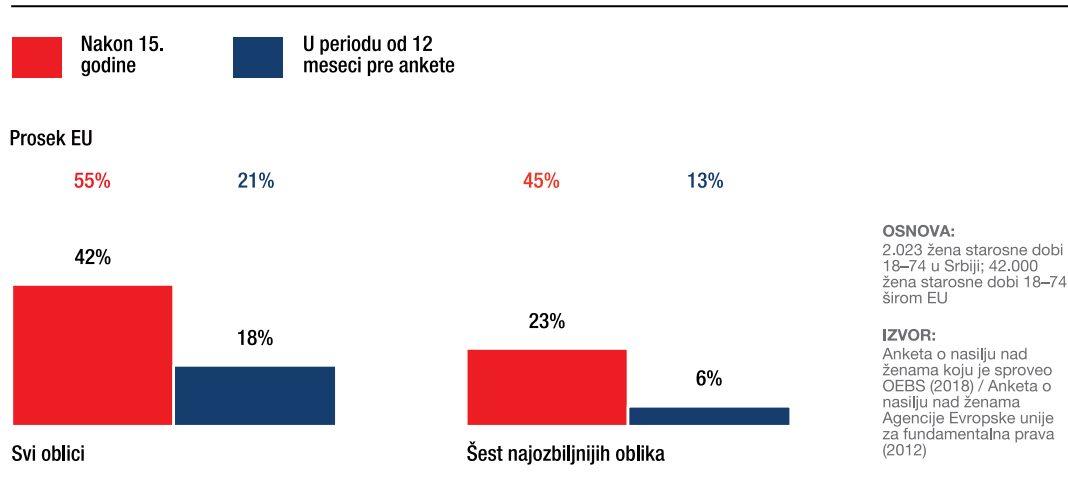
4.3: Seksualno uznemiravanje

Četrdeset i dva procenta ispitanih žena kaže da su doživele barem jedan oblik seksualnog uznemiravanja⁶⁸ (kako je prikazano na slici 3.17) nakon svoje 15. godine (Slika 4.3). Ovo je posebno zastupljeno među ženama mlađim od 30 godina (54%) i među ženama koje nemaju ili nisu imale decu (53%). Osamnaest procenata ispitanih žena kaže da je doživelo seksualno uznemiravanje u periodu od 12 meseci pre same ankete, gde je najveća učestalost među ženama mlađim od 30 godina (32%) i među onima koje nemaju ili nisu imale decu (30%). Manja je verovatnoća da će seksualno uznemiravanje doživeti žene čija je glavna delatnost ispunjavanje dužnosti i brige o domaćinstvu (25%), što može biti posledica činjenice da provode više vremena kod kuće i da nisu u radnom odnosu, jer se seksualno uznemiravanje često događa na radnom mestu. Dvadeset i tri odsto žena izjavilo je da su iskusile ozbiljnije seksualno uznemiravanje, pri čemu je 6% ispitanih žena izjavilo da su

68 Što se tiče seksualnog uznemiravanja, žene u anketi su bile pitane: Koliko često ste od trenutka kada ste imali 15 godina do sada / u proteklih 12 meseci doživeli nešto od sledećeg: 1) neželjeno diranje, grljenje ili ljubljenje? 2) seksualno sugestivne komentare ili šale koje vas vređaju? 3) neprikladne pozive za izlazak na sastanke? 4) napadna i uvredljiva pitanja o vašem privatnom životu? 5) nametljive i uvredljive komentare o vašem izgledu? 6) neprikladno posmatranje ili fiksaciju pogledom koje vam je bilo zastrašujuće? 7) slanje ili pokazivanje seksualno eksplicitnih slika, fotografija ili poklona koji su vas uvredili? 8) da vam se neko nepristojno prikazivao? 9) da vas je neko naterao da gledate ili posmatrate pornografski sadržaj protiv vaše volje? 10) da li ste dobijale neželjene seksualno-eksplicitne i uvredljive mejlove ili SMS poruke? 11) neprikladno uvredljivo napadanje na društvenim mrežama kao što je Fejsbuk ili na internetu u sobama za časkanje? Što se tiče bilo kog oblika seksualnog uznemiravanja, žene su mogle reći da li su ga doživele nikada, jednom, dva do pet puta ili šest ili više puta. Prevalenca seksualnog uznemiravanja se zasniva na izjavama ispitanica da su barem jednom doživele neku od navedenih stavki. Šest oblika seksualnog uznemiravanja odabrano je zbog njihove ozbiljnosti, i oni se u ovom izveštaju nazivaju „najtežim oblicima“ seksualnog uznemiravanja.

ga doživele u periodu od 12 meseci pre istraživanja.⁶⁹ Procenat žena koje otkrivaju da su doživele seksualno uznemiravanje u EU je 55%, a raspon se kreće od 24% u Bugarskoj do 81% u Švedskoj. Prosek Srbije je nešto niži od proseka EU i približno je isti kao u susednoj Hrvatskoj (41%). Zanimljivo je da zemlje sa dužom tradicijom negovanja rodne ravnopravnosti i organizacije kampanja za podizanje svesti (nordijske zemlje i zapadna Evropa) takođe imaju veći procenat žena koje kažu da su iskusile seksualno uznemiravanje.

Slika 4.3: Učestalost seksualnog uznemiravanja

Žene anketirane u kvalitativnom istraživanju povodom izrade ovog izveštaja izjavile su da je seksualno uznemiravanje u Srbiji uobičajeno iskustvo svih žena, koje obično počinje tokom perioda adolescencije. Rana iskustva su uključivala neželjeno dodirivanje od strane adolescentnih dečaka, što je okolina smatrala normalnim ponašanjem i nije uzimano za ozbiljno ni od strane odraslih koji su ga bili svesni.

U odraslom dobu ispitanice opisuju doživljavanje seksualnog uznemiravanja na poslu od strane kolega, posebno od onih na višim položajima, kao i od nepoznatih muškaraca u javnim prostorima, kao što su npr. parkovi.

Kao najčešće oblike seksualnog uznemiravanja žene navode zastrašivanje i to tako što ih neko nepristojno i neprikladno fiksira pogledom, ili postavlja nametljiva i uvredljiva pitanja o njihovom privatnom životu. Oba ova oblika uznemiravanja su u 20% slučajeva prijavljena kao incident koji se desio nakon 15. godine ispitanica (Tabela 4.4). Svaku od ovih vrsta seksualnog uznemiravanja su iskusile i žene mlađe od 30 godina, koje su se takođe susrele sa većinom oblika seksualnog uznemiravanja o kojima se pisalo u istraživanju. U EU najčešći tip seksualnog uznemiravanja koji je iskusila većina ispitanica jeste neprikladno gledanje ili zurenje (30%, a u Srbiji 21%).

69 Najozbiljniji oblici seksualnog uznemiravanja prijavljeni su kao „neželjeni dodiri, grljenje ili ljubljenje“, „seksualno sugestivni komentari ili vicevi koji vređaju“, „slanje neželjenih i uvredljivih seksualno-eksplicitnih slika, fotografija ili poklona“, „nepristojno prikazivanje“, „posmatranje pornografskog sadržaja protiv volje“ i „neželjeni i uvredljivi seksualno-eksplicitni mejlovi ili SMS poruke“. Učestalost najtežih oblika seksualnog uznemiravanja zasniva se na izjavama ispitanica da su bar jedan od ovih šest oblika seksualnog uznemiravanja doživele makar jednom.

Tabela 4.4: Učestalost različitih oblika seksualnog uznemiravanja

Ponekad ste možda doživeli da se ljudi ophode prema vama na neželjen ili uvredljiv način. Koliko često ste od 15. godine do sada doživljavali nešto od sledećeg?

	Nikada %	Jednom %	2–5 puta %	6+ puta %
Neželjeno dodirivanje, grljenje ili ljubljenje	86	5		2
Neprikladno gledanje ili zastrašujuća fiksacija pogledom	75	6		4
Seksualno sugestivne šale ili uvredljivi komentari	82	4		4
Neko vam je slao ili pokazivao seksualno eksplicitne slike, fotografije ili davao neprikladne poklone, što vas je vređalo	96	2		1
Neprikladni pozivi za izlaske	85	5		2
Nametljiva i uvredljiva pitanja o privatnom životu	77	4		7
Nametljivi i uvredljivi komentari o fizičkom izgledu	84	3		4
Neželjeni seksualno eksplicitni i uvredljivi imejlovi ili SMS poruke (ako je primenjivo)	86	2		1
Neprikladni i uvredljivi pokušaji ostvarivanja kontakata na društvenim mrežama, kao što je Fejsbuk ili sobe za ćaskanje na internetu	65	3		2
Neko vam se nepristojno prikazivao	96	3		1
Neko vas je naterao da gledate pornografski materijal protiv vaše volje	99	0.1		0.2

OSNOVA: 2.023 žene starosne dobi 18–74 u Srbiji

IZVOR: Anketa o nasilju nad ženama koju je sproveo OEBS (2018)

Oko 59% ispitanih žena (EU prosek iznosi 68%) koje su doživele seksualno uznemiravanje, kažu da im je počinitelj bio nepoznat. Dok je skoro polovina slučajeva je počinjena od strane prijatelja, poznanika ili komšije (45% u poređenju sa 31% u EU),⁷⁰ 28% je počinjeno od strane nekog drugog poznanika, ali koji ne spada u neku od pomenutih kategorija⁷¹ (35% u EU) i 20% od strane nekoga iz radnog okruženja (32% u EU).

70 Anketa AFP uključuje kategoriju „prijatelj/poznanik“ ali ne i kategoriju „komšija“.

71 Kategorije su bile „trenutni partner“, „prethodni partner“, „šef/supervizor“, „kolega/saradnik“, „klijent/mušterija/pacijent“, „nastavnik/trener/instruktor“, „kolega student“, „doktor / zdravstveni radnik“, „član porodice / rođak (osim partnera)“, „rođak / član porodice“, „simpatija / neko koga ste upravo upoznali“ – svaki od njih je naveden u manjim razmerama.

U 21% slučajeva najtežih incidenata seksualnog uznemiravanja, bilo je uključeno više od jedne osobe

Počinioci seksualnog uznemiravanja su obično muškarci, mada to nije uvek slučaj. Muškarci su identifikovani kao počinioci od strane 58% žena koje kažu da su doživele seksualno uznemiravanje. Žene kao počiniteljke seksualnog uznemiravanja pominje samo 5% žrtava, dok 33% njih kaže da su u incidentu učestvovali i muškarci i žene. Žene-počiniteljke koje deluju same ili sa muškarcima, naročito su zastupljene u kategorijama porodice i prijatelja, poznanika i komšija. U 21% slučajeva najtežih incidenata seksualnog uznemiravanja, prema navodima žrtava, bilo je uključeno više od jedne osobe.

4.4: Fizičko i seksualno nasilje od strane nepartnera

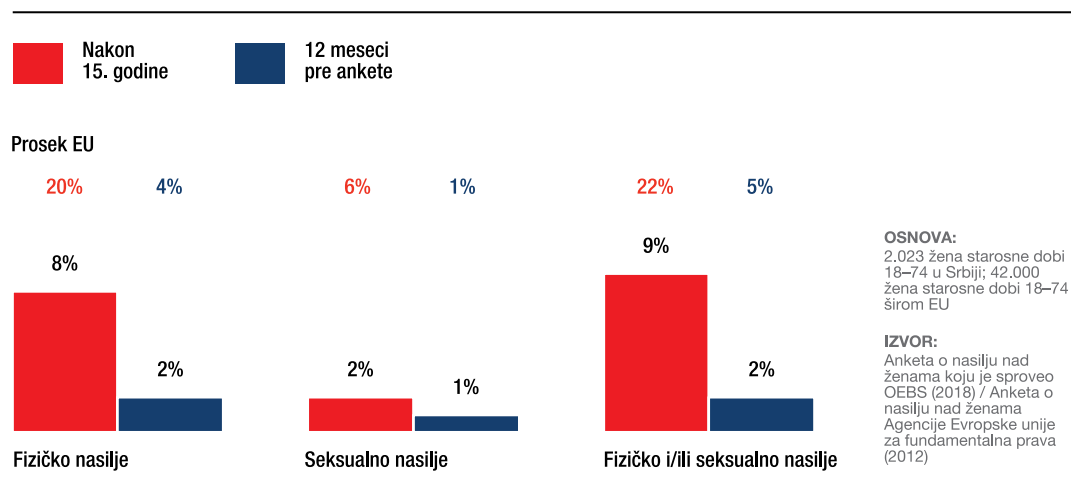
Žene koje su učestvovala u kvalitativnom istraživanju i koje su doživele nasilje, izjavile su da su psihološko nasilje, seksualno uznemiravanje i seksualno nasilje najčešći oblici nepartner-skog nasilja. Opisale su kako su u manjim gradovima i selima žene često izložene stalnom i neizbežnom kontaktu sa počiniocima. Posebno je teško ženama da se distanciraju od članova porodice koji su počinili nasilje nad njima.

Prema rezultatima istraživanja, 8% žena je izjavilo da su doživele fizičko nasilje od strane nepartnera⁷² i nakon 15. godine (2% u periodu od 12 meseci pre istraživanja), dok 2% kaže da su doživele seksualno nasilje⁷³ (1% u periodu od 12 meseci pre ankete) (Slika 4.4). Ovi rezultati su mnogo niži od proseka EU gde je 20% žena koje su ikada doživele fizičko nasilje od strane nepartnera (u rasponu od 10% u Austriji, Grčkoj, Poljskoj i Portugalu do 36% u Danskoj). Šest posto žena u EU navelo je da su doživele seksualno nasilje od strane nepartnera (raspon se kreće od 1% u Grčkoj i Portugalu do 12% u Švedskoj).

72 Učestalost fizičkog nasilja se izračunava na osnovu broja žena koje kažu da su doživele barem jedan od sledećih oblika nasilja od svoje 15. godine ili 12 meseci pre ankete: guranje, šamaranje, bacanje čvrstog predmeta u njihovom pravcu, čupanje kose, udaranje ili prebijanje tvrdim predmetom, šutiranje, paljenje, gušenje ili davljenje, ubadanje, probadanje ili pucanje u njih.

73 Učestalost seksualnog nasilja izračunava se na osnovu broja žena koje kažu da su doživele barem jedan od sledećih oblika nasilja nakon svoje 15. godina ili 12 meseci pre ankete: prisiljenost na seksualni odnos tako što su fizički onesposobljene ili na neki način povređene, prisiljenost da učestvuju u bilo kom obliku seksualne aktivnosti kada to nisu želele ili nisu mogle da odbiju, pristajanje na seksualnu aktivnost iz straha od toga šta bi se moglo desiti ako odbiju.

Slika 4.4: Učestalost fizičkog i/ili seksualnog nasilja od strane nepartnera

Najčešći oblik fizičkog nasilja od strane nepartnera je guranje žrtve, što je doživelo 6% žena. Ovo je ujedno i najčešći oblik fizičkog nasilja od strane nepartnera u EU, kako se izjasnilo 13% žena.

Najozbiljniji incidenti (incidenti koji su najviše pogodili žrtvu, uključujući i pretnje fizičkim ili seksualnim nasiljem) koji uključuju nepartnere imaju tendenciju da budu više fizički nego seksualni (slika 3.9). Otprilike četvrtina žena koje su učestvovala u anketi, identifikovale su „pretnje fizičkim nasiljem“ ili „guranje ili odguravanje“ kao najteže oblike nasilja koje su ikada doživjele od strane nepartnera. Žene starije od 60 godina (37%) mnogo češće nego žene ispod 30 godina starosti (7%) izjavljuju da je najteži incident koji su iskusile podrazumevao pretnje fizičkim nasiljem, dok je mnogo manja verovatnoća da će reći da su doživjele guranje ili odgurivanje (7% u poređenju sa 43%).

Slika 4.5: Najteži oblici nepartnerskog nasilja kod žena

Molimo vas da razmislite o najozbiljnijem incidentu od strane vašeg trenutnog/bivšeg partnera. Šta se tada desilo od stvari navedenih na ovom spisku? Pod „najozbiljnijim“ podrazumevamo slučaj koji je imao najveći uticaj na vas.

OSNOVA:

250 žena starosne dobi 18–74 u Srbiji, koje su doživele fizičko i/ili seksualno nasilje od strane nepartnera nakon svoje 15. godine

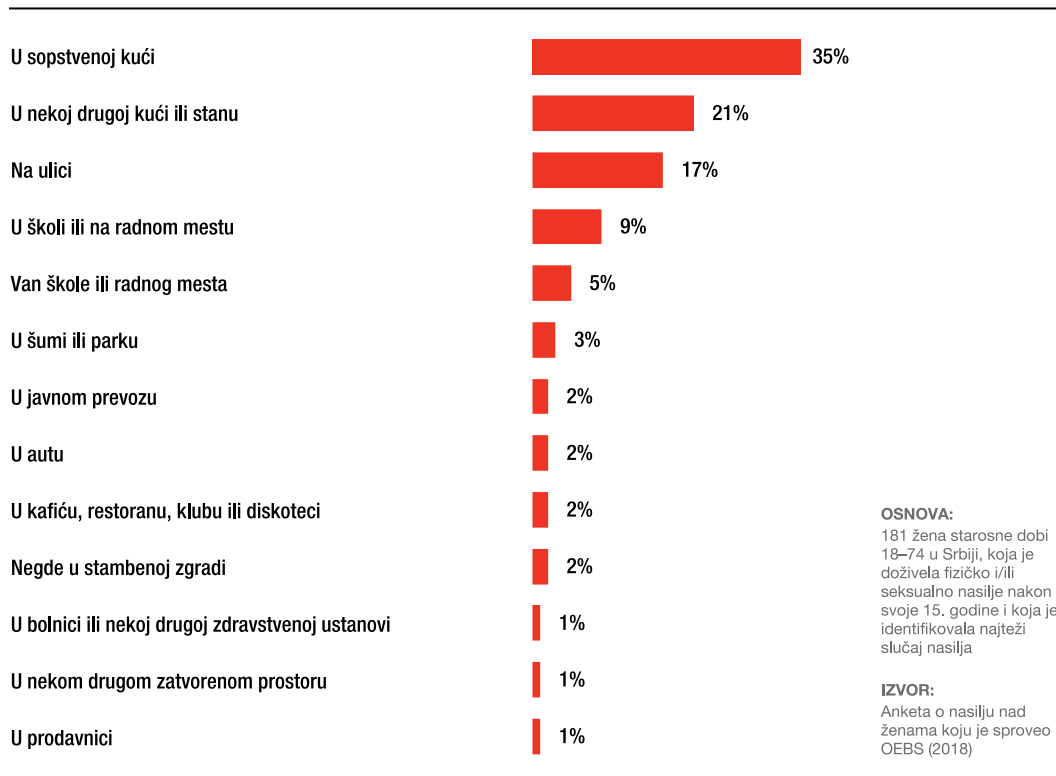
IZVOR:

Anketa o nasilju nad ženama koju je sproveo OEBS (2018)

Više od polovine najtežih prijavljenih slučajeva (55%) dogodio se u kući ili stanu, a u većini slučajeva u ženinoj vlastitoj kući (Slika 4.6). Rezultati su slični kao u EU, gde se navodi da su se najteži incidenti najčešće događali u domu žrtava (27% u proseku u EU u poređenju sa 35% u Srbiji).

Slika 4.6: Mesto najtežeg slučaja nepartnerskog nasilja

Gde vam se dogodio najteži slučaj nasilja od strane nepartnera?

4.4.1: Počinioci

Trideset procenata ispitanih žena se slaže da je više verovatno da će doživeti silovanje od strane neznanca nego od nekog poznatog, ali podaci o stvarnim iskustvima žena u Srbiji pokazuju suprotno. Većina žena koje su preživjele seksualno nasilje od strane nepartnera identifikuju počinioca kao nekoga koga poznaju: prijatelje, poznanike ili komšije (36%); dok u 26% slučajeva žene izjavljuju da nisu poznavale počinioca. Procenat nepoznatih počinilaca u Srbiji veći je od EU proseka koji iznosi 23%.

Prijatelji, poznanici ili komšije se najčešće identifikuju kao počinioci fizičkog nepartnerskog nasilja (29%), a zatim slede rođaci (22%) ili neke druge osobe koje je žrtva poznavala, ali nije navela nijednu od pomenutih kategorija (14%).⁷⁴ U 17% slučajeva žrtva nije poznavala počinioca, što je niže od proseka EU (31%).

Muškarci su identifikovani kao počinioci fizičkog nepartnerskog nasilja od strane 72% žena koje su doživjele nepartnersko nasilje, pri čemu 61% preživelih žrtvi navodi samo muškarca kao počinioca, a 11% izjavljuje da su i muškarci i žene bili uključeni u činjenje nasilja. Žene kao počiniteljke nasilja su identifikovane od strane 26% žrtava (u 15% slučajeva počiniteljke su samo žene). U ostalim slučajevima (13%) pol počinioca je nepoznat ili žrtve ne žele da se izjasne. Tri četvrtine žrtava seksualnog nasilja izjavljuje da je počinilac bio muškarac (73%), dok ostale nisu znale ili nisu želele da kažu.⁷⁵

U četiri od pet identifikovanih najtežih slučajeva, počinioci su delovali sami. Dvadeset i tri procenta najtežih slučajeva nasilja počinio je neko pod uticajem alkohola ili droge.

74 Kategorije su bile: „šef/supervizor“, „kolega/saradnik“, „klijent/mušterija/pacijent“, „nastavnik/trener/instruktor“, „kolega student“, „doktor/zdravstveni radnik“, „rođak / član porodice (osim partnera)“, „rođak / član porodice“, „simpatija / neko koga ste upravo upoznali“ – svaki od njih je naveden u manjim razmerama.

75 UPOZORENJE: Mala osnova (n = 44)

Žene koje su učestvovalе u kvalitativnom istraživanju identifikovale su različite grupe počinitelaca nasilja koji nisu partneri, a u koje spadaju članovi porodice (očevi, braća i roditelji staratelji), kolege (posebno na višim položajima) i nepoznate osobe ili nepoznati muškarci. One su navele da je nasilje počinjeno od strane saradnika najčešće verbalno ili da spada u seksualno uznemiravanje. Takođe su navele da su počinioci psihološkog nasilja ponekad i druge žene, ali i nepoznate osobe ili nepoznati muškarci koji su ponekad spremni da verbalno uvrede žene na ulici.

„Da, postaje normalno da na vas viču i da vam se agresivno obraćaju.”

Žena starosti između od 18–29 godina iz ruralnog okruženja

Intervjuisane žene su takođe identifikovale muškarce na pozicijama moći kao počiniocе nasilja. Na primer, navele su da oni počinioci koji znaju da će biti zaštićeni, poput policajaca, takođe vrše nasilje nad ženama, iako je u samom istraživanju vrlo malo takvih slučajeva.

Romkinje su izjavile da smatraju da su žene u njihovoj zajednici posebno izložene riziku da dožive nasilje od strane svojih roditelja i staratelja, i da tu preovladava psihičko nasilje. U romskoj zajednici je uobičajeno da bračni parovi žive u muževljevoj kući zajedno sa ostalom njegovom porodicom, što znači da žena mora da se pokorava svekrvi i mužu.

4.5: Iskustvo nasilja u detinjstvu

Trideset procenata anketiranih žena ukazuje na to da su doživele neki oblik fizičkog nasilja⁷⁶ (kako je prikazano na slici 4.7) od strane odrasle osobe pre nego što su napunile 15 godina, dok u EU ovaj procenat iznosi 27%.

Otpriblike jedna od pet ispitanih žena je kao dete doživela šamaranje ili čupanje za kosu tako da ih zaboli (22%, isto kao i u EU) ili da ih jako povredi (19%), a 15% devočica je tučeno štapom ili motkom. Glavni počinioci ove vrste nasilja bili su njihovi roditelji.

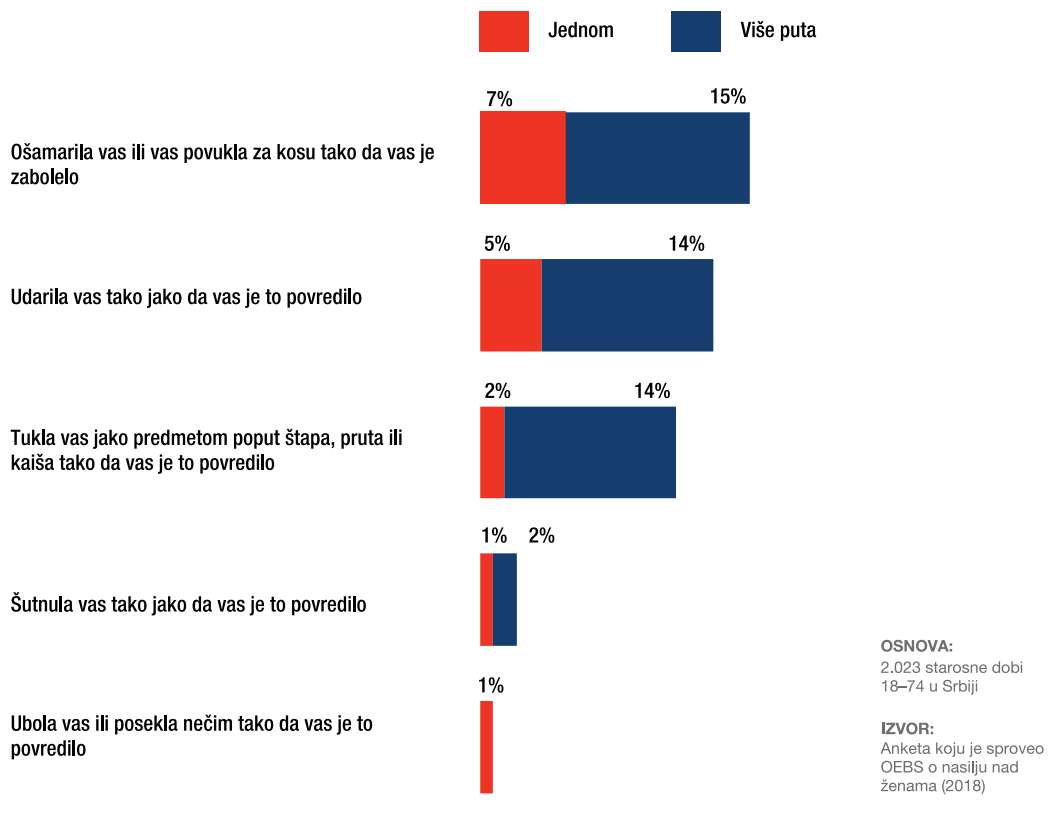
Pored onih koje su bile nožem izbodene ili posečene, najmanje polovina žena iskusila je jednom ili više puta neki drugi oblik fizičkog nasilja u detinjstvu.

⁷⁶ Nasilje u detinjstvu odnosi se na nasilje pre 15. godine. U pogledu *fizičkog nasilja* pre 15. godine, ženama su postavljena sledeća pitanja – Koliko često vam je odrasla osoba od 18 ili više godina učinila nešto od sledećeg: 1) ošamarila vas ili povukla za kosu tako da vas je to zabolelo? 2) udarila vas tako jako da vas je to zabolelo? 3) šutnula vas tako jako da vas je to zabolelo? 4) udarila vas veoma jako nečin poput motke, štapa ili kaiša? 5) ubola vas ili posekla nečim? Što se tiče *seksualnog nasilja* pre 15. godine, ženama su postavljena sledeća pitanja – Pre nego što ste napunili 15 godina, koliko često je vam je odrasla osoba od 18 ili više godina uradila nešto od sledećeg, a da vi to niste želeli: 1) pokazala vam svoje genitalije? 2) naterala vas da pozirate nagi ispred neke druge osobe ili na fotografijama, snimcima ili ispred internet kamere? 3) naterala vas da dodirujete vaše genitalije ili grudi protiv svoje volje? 4) prisilila vas na seksualni odnos? Kada je reč o *psihološkom nasilju* koje se desilo pre 15. godine, ženama su postavljena sledeća pitanja – Pre 15 godina koliko često vam je neki odrasli član porodice učinio sledeće: 1) rekao vam da vas ne voli? 2) rekao vam da nisu želeli da se rodite? 3) pretili da će vas napustiti ili izbaciti iz porodične kuće? Prije vaše 15. godine, koliko često vam je odrasla osoba, koja je imala 18 ili više godina, pretila da će vas teško povrediti ili ubiti? Učestalost nasilja u detinjstvu zasnovana je na izjavama ispitanica da su doživele bar jednu od navedenih stavki vezanih za fizičko, seksualno ili psihološko nasilje ili bilo šta od ova tri.

Slika 4.7 Iskustvo fizičkog nasilja pre 15. godine

Koliko često vam je odrasla osoba uradila nešto od sledećeg pre vaše 15. godine?

Žene koje su prijavile da su doživele seksualno nasilje u detinjstvu češće će reći da su doživele zlostavljanje od strane osobe koje su poznavale, npr. nekoga iz njihove šire porodice ili iz kruga porodičnih prijatelja. Žene sa tim iskustvom često izjavljuju da su imale jak osećaj krivice jer su smatrale da su na neki način izazvale nasilje, a veoma mali broj njih se nekome tada o tome poverio. Statistike pokazuju da samo 1% ispitanih žena otkriva incidente seksualnog nasilja iz djetinjstva. To se može uporediti sa prosekom u EU od 12%, a koji se kreće od 1% u Rumuniji do 20% u Francuskoj i Holandiji. U susednoj Hrvatskoj u vreme EU istraživanja 2% žena starosti između 18 do 74 godine su izjavile da su doživele seksualno nasilje u detinjstvu. S druge strane, u zemljama gde žene osećaju da je nasilje u porodici privatna stvar i gde postoji kultura ćutanja, postoji tendencija da stope žena koje dele iskustvo nasilja budu niže u odnosu na zemlje koje imaju dužu tradiciju podizanja svesti o nasilju nad ženama.

Žene koje su iskusile neki oblik nasilja u detinjstvu češće izjavljuju da su iskusile fizičko i/ili seksualno nasilje od strane i nepartnera i partnera: 17% žena koje su doživele nasilje u detinjstvu izjavljuje da su doživele nepartnersko nasilje, dok je 6% onih koje nisu doživele nasilje u detinjstvu. Što se tiče partnerskog nasilja od strane sadašnjeg partnera, odnos brojki iznosi 17% i 6%; a za nasilje od strane bivšeg partnera, ove brojke iznose 24% i 15%.

Četvrtina žena u Srbiji po definiciji spada u grupu direktno pogođenih konfliktom.

5. Konflikt i nasilje

5.1: Iskustva u vezi sa nasiljem

Za potrebe ovog istraživanja „oružani sukob“ se definiše kao oružana borba između dve ili više organizovanih grupa, zatim kao napad na zajednice ili kao opšta nesigurnost uzrokovana sukobom.

Više od jedne četvrtine žena je navelo da su živjele u situaciji u kojoj je bio aktivan oružani sukob u trajanju od najmanje jedne nedelje. Za većinu njihovo lično iskustvo konflikta vezano je za NATO intervenciju u Srbiji 1999. godine.

Devet od deset ovih žena je čulo pucnjeve ili zvuk bombardovanja ili granatiranja u području u kojem su živjele, a četvrtina njih je živjela najmanje nedelju dana na mestu gde su bili stacionirani naoružani ljudi ili gde su prolazili u većem broju. Jedna od deset žena je navela da je videla borbe tamo gde je živjela. Jedna od sedam ispitanica je navela da je izgubila stambeni prostor ili imovinu, a u nekim slučajevima to se desilo tako što je bila oteta od naoružanih grupa. Jedna od pet ispitanica živjela je u porodici u kojoj je muškarac bio odsutan od kuće, a svaka sedma je imala supružnika ili člana porodice koji je učestvovao u borbama. Skoro jedna trećina ispitanica nije nikako mogla naći zaposlenje. Druga trećina je navela da su morale da beže ili da se privremeno evakušu, od kojih se većina posle vratila kući.

Zaključujemo da se 26% žena može smatrati pogođenim sukobom,⁷⁷ što definišemo kao prisustvo tokom perioda sukoba i preživljavanje bar nekog od iskustava povezanih sa konfliktom, a o kojima je već bilo reči.

77 Definicija „pogođene konfliktom“ podrazumeva živjeti u situaciji u kojoj je postojao aktivan oružani sukob u trajanju od najmanje jedne nedelje i odgovora „da“ na najmanje jedno od sledećih pitanja: *Da li ste čule pucnjeve, zvuk bombardovanja ili granatiranja u lokalnoj zoni u kojoj ste živjele u vreme sukoba? Da li ste živjele najmanje nedelju dana u mestu gde su naoružani ljudi (redovne vojne ili drugih oružanih grupa) bili stacionirani ili gde su prolazili u većem broju? Ovo može uključivati i lokalne stanovnike koji su učestvovali u sukobu. Jeste li bile svedokinje borbi na lokalnom području u kojem ste živjele u to vreme? Da li je imovina (npr. dom, auto, domaće životinje) vaše uže porodice uništena ili ozbiljno oštećena tokom sukoba? Da li je imovina (npr. vaš dom, auto, domaće životinje) vaše najbliže porodice preuzeta od strane oružane grupe? Da li je bilo nemoguće naći posao u vašem okruženju zbog sukoba (kancelarije/fabrike su zatvorene ili uništene ili je bilo previše opasno)? Da li je neki član uže porodice ili vaš suprug ili partner učestvovao u sukobu ili borbama unutar neke oružane grupe? Da li ste imali aktivnu ulogu u borbama tokom sukoba? Da li su civili sa lokalnog područja u kojem ste živjeli bili zarobljeni ili zatvoreni? Da li ste vi lično bili fizički napadnuti ili povređeni u sukobima? Da li ste morali da napustite svoj dom za vreme (bilo kog) sukoba koji ste doživeli?*

One koje se smatraju pogođene konfliktima su takođe upitane i o drugim posledicama preživljavanja sukoba, od dostupnosti javnih službi do gubitka članova porodice i iskustava nasilja. Oko četiri od deset žena je imalo barem jedno od iskustava navedenih u Tabeli 5.1. A taj broj raste do 64% u južnim i istočnim delovima Srbije.

Tabela 5.1: Iskustva žena povezana sa konfliktom

Da li ste doživele nešto od sledećeg tokom oružanog sukoba koji ste preživeli?

	Da %
Muškarci iz vaše porodice (muževi, očevi, braća) nisu bili prisutni kod kuće i u porodici (bili su u bekstvu, borbi, pritvoru ili su nestali)	21
Zdravstvene usluge (uključujući usluge zdravlja žena) koje ste ranije koristile su vam bile nedostupne na duži period	18
Zakon se nije sprovodio u vašoj lokalnoj sredini tokom dužeg vremenskog perioda (policija ili druga organizacija koja se bavi očuvanjem zakona i reda nije radila svoj posao)	14
Žene iz vaše porodice su morale da idu na potencijalno opasna mesta (npr. na borbenu liniju / u pograničnu oblast ili blizu eksplozivnih naprava poput mina) da bi radile ili nabavile osnovne potrepštine za domaćinstvo (ogrev, hranu, vodu za piće, gorivo itd.)	13
Bliski član porodice ili vaš supružnik ili partner je bio povređen ili je umro tokom borbi/nasilja?	6
Članovi oružanih grupa su napastvovali lokalne žene u području u kojem ste živeli	5
Oružane grupe su namerno pribegavale pretnjama, širenju glasina ili nasilju nad ženama kako bi zastrašile lokalno stanovništvo u području u kojem ste živeli	4
Pripadnici oružanih grupa su primenjivali izrazito ponižavajuće prakse prema lokalnim ženama u području u kojem ste živeli	2
Okolnosti su prouzrokovale da žene nude seksualne usluge u zamenu za osnovne potrepštine ili kako bi osigurale bezbednost svojih porodica u području u kojem ste živeli	1

OSNOVA: 539 žena starosne dobi od 18–74 u Srbiji koje su bile pogođene konfliktom

IZVOR: Anketa o nasilju nad ženama koju je sproveo OEBS (2018)

5.2: Konflikt i nasilje nad ženama

Iako spisak počinitelaca seksualnog uznemiravanja i nepartnerskog nasilja uključuje naoružane pojedince, stražare na kontrolnim punktovima i međunarodne mirovne snage, posmatračice ili humanitarne radnike, vrlo je malo žena koje kažu da su doživele seksualno uznemiravanje ili nepartnersko nasilje, identifikuju njih kao počiniocice zlostavljanja ili nasilja koje su doživele.

Žene koje su identifikovane kao pogođene konfliktom bile su pitane da li su njihova iskustva seksualnog uznemiravanja ili fizičkog i seksualnog nasilja od strane partnera ili nepartnera bila povezana sa oružanim sukobom ili ne.

Od žena pogođenih sukobom koje su iskusile nepartnersko fizičko nasilje (uključujući i pret-nje), 17% povezuje doživljeno nasilje sa sukobom, a isto važi i za 11% njih koje su doživele fizičko nasilje od strane sadašnjeg ili bivšeg partnera.⁷⁸

Kada se uporedi učestalost različitih oblika fizičkog i seksualnog nasilja između onih čiji su se partneri borili u oružanom sukobu i onih čiji partneri nisu učestvovali u sukobima, utvrđene su brojne razlike, što sugerira da su žene više izložene nasilju ako je njihov partner učestvovao u konfliktu. Na primer, kod žena čiji su se sadašnji partneri borili u oružanom sukobu postoji dva do četiri puta veća šansa da im se preti fizičkim nasiljem (9% u odnosu na 3%), da su doživele guranje ili odgurivanje (11% naspram 5%), šamaranje (12% nasuprot 6%) ili da ih je sadašnji partner zgrabio (9% naspram 3%) i prisilio da učestvuju u seksualnim radnjama protiv volje (4% naspram 1%). Slično tome, ako je bivši partner koji je počinio nasilje, bio učesnik oružanih sukoba, prisutnost većine oblika fizičkog i seksualnog nasilja je veća.⁷⁹

Psihološke reakcije žena na nasilje izraženije su među onima koje su direktno doživele oružani sukob. Na primer, među ženama koje su doživele nepartnersko nasilje⁸⁰ veća je verovatnoća da će imati poteškoće sa spavanjem (37%) i napadima panike (22%), nego žene koje nisu doživele oružani sukob (23% odnosno 12%), mereno u odnosu na najteži prijavljeni incident.

Od svih žena koje su u kvantitativnom istraživanju navele da su direktno doživele oružani sukob i koje pate od bolesti ili invaliditeta, svaka šesta to pripisuje tom sukobu.

U kvalitativnom istraživanju bilo je rasprostranjeno istovetno mišljenje: da su jugoslovenski sukobi generalno doveli do povećanja nasilja, uključujući i nasilje nad ženama. Žene su smatrale da rastuće tenzije, koje su rezultat siromaštva, nezaposlenosti, političkih previranja i ekonomske krize, čine muškarce agresivnijim i sklonijim nasilju. Takođe su naglasak stavile na psihološku traumu rata, objašnjavajući da su se kod mnogih ljudi koji su u njemu učestvovali razvile mentalne bolesti kao što je posttraumatski stresni poremećaj kao posledica sukoba, što je takođe doprinelo većoj stopi rodno zasnovanog nasilja. Neke su takođe smatrale da su teški uslovi doveli do zloupotrebe alkohola i opojnih supstanci, što je takođe povećalo nivo nasilja.

78 Osnovica za seksualno nasilje bila je preniska da bi se o njoj moglo izveštavati.

79 S obzirom na nedovoljnu bazu bivših partnera koji su se borili u oružanom sukobu (52), savetujemo oprez prilikom tumačenja ovih rezultata.

80 Ovo su razlike između žena koje su pogođene konfliktom i onih koje to nisu.

Jedan od redovnih efekata sukoba bio je slom multietničkih zajednica koje su prethodno živjele zajedno, sa rastućom mržnjom i nasiljem po etničkoj liniji.

„Konkretno, ratovi devedesetih su imali veliki uticaj: u Hrvatskoj i Bosni su se raspadali brakovi. Pre toga smo imali bratstvo i jedinstvo, niko nije obraćao pažnju na etničke razlike, ljudi su se zaljublivali i venčavali bez obzira na nacionalnost. Kada je izbio rat, porodice su počele da se ruše.“

Žena starosne dobi 18–34 godine iz ruralne sredina

Nekoliko učesnica je govorilo o psihološkom nasilju koje su doživele tokom sukoba, posebno o vršnjačkom nasilju i maltretiranju zbog etničke pripadnosti. Silovanje se smatra uobičajenom oblikom zastrašivanja koje se koristilo sa ciljem da se osramoti porodica manjinskih grupa.

„Kritikovali su [mog dečka] zato što je sa mnom, Mađaricom. Govorili su mi da me ostavi, da mu ne treba devojka koja je Mađarica.“

Dubinski intervju sa ženom (Mađaricom) starosne dobi 35–55 godina

Pored toga, žene su razgovarale o psihičkom uticaju koji su borbe imale na muškarce koji su učestvovali u sukobima, kao i o dugoročnom uticaju koji je sukob imao na njihovo mentalno zdravlje. One veruju da je veća verovatnoća da će ovi muškarci počiniti dela nasilja, uključujući i nasilje nad partnerkama i drugim članovima porodice.

Studija slučaja: priča osobe A

- **A** ima 46 godina. Kada je imala 17 godina, propustila je autobus i odlučila je da ide u školu pešice. Usput ju je napao tinejdžer, ali je uspela da se obrani. Ona misli da ju je napao zbog njene nacionalnosti.
- Pošto je u to vreme trajao oružani sukob, **A** je odlučila da napusti svoj dom, zajedno sa svojom malom ćerkom i suprugom. Ona i njen muž su izgubili posao. U mestu u kome je živela nije bilo sigurno, a bombardovanje je trajalo.
- **A** je sada udovica. Ona nema pristup socijalnoj pomoći jer nije priznata kao samohrana majka, uprkos tome što je udovica.
- **A** nema status izbeglice i imala je dosta poteškoća prilikom dobijanja dokumenata. Stan koji su ona i njen muž kupili nije prepoznat kao njen. Njena lična karta se vodi na adresu prijatelja jer da bi registrovala kao svoju adresu stan u kojem živi, morala bi ostajati kod kuće svakoga dana u trajanju od dva ili tri meseca kako bi vlasti mogle utvrditi da ona živi tamo.

Među ženama koje su doživele nasilje od strane partnera ili nepartnera, 5% izjavljuje da su bile napadnute ili da im je prećeno oružjem (ukupno 19 ispitanica).

Kada se govori o faktorima koji su možda doprineli povećanju broja slučajeva nasilja nad ženama u Srbiji, žene su u kvalitativnom istraživanju kao ključni faktor navele veliku dostupnost vatrenog oružja tokom i nakon oružanih sukoba. One su rekle da su vojnici značajan deo oružja zadržali nakon što su se vratili iz borbe, i koje su ili držali kod kuće ili prosledili drugima, i da se od tada to vatreno oružje koristi protiv žena.

„Ljudi imaju mnogo vatrenog oružja u svom posedu. Ako ga imate kod kuće, možete ga lako upotrebiti.“

Žena starosti 56 i više godina iz urbane sredine, pogođena konfliktom

46%

Skoro polovina žrtava najtežih slučajeva fizičkog i/ili seksualno nasilja intimnog partnera ili nepartnera doživele su jednu ili više fizičkih povreda kao posledicu nasilja.

70%

Sedam od deset žena koje su doživele fizičko i/ili seksualno nasilje od strane partnera imalo je dugotrajnu psihičku reakciju na najteži incident.

9%

Policija je kontaktirana u vezi sa najtežim incidentom u manje od 10% slučajeva nasilja doživljenog od strane aktuelnog partnera.

6. Uticaj nasilja na život žena i prepreke u traženju pomoći

U ovom poglavlju se daje pregled uticaja nasilja na dobrobit žena, da li su žrtve prijavile svoja iskustva, i ukoliko jesu, ispitivano je koliko su bile zadovoljne odgovorom. Tokom anketiranja žene su pitane o uticaju najtežeg slučaja fizičkog ili seksualnog nasilja na njih, koji je uključivao i pretnje fizičkim i seksualnim nasiljem. Kao „najteži slučaj“ definisan je onaj koji je najviše uticao na ženu, bilo da je psihički ili fizički.

Psihološki efekti i fizičke povrede

Gotovo sve žene koje su podelile svoja iskustva fizičkog ili seksualnog nasilja doživele su barem jednu od emocija navedenih u Tabeli 6.1. Bez obzira na njihov odnos sa počiniocem, najčešći emocionalni odgovori bili su strah, ljutnja ili oboje. Reakcije je obično osećala polovina pogođenih, kako u Srbiji tako i u EU. Naročito žene koje su preživele nasilje od bivših partnera izjavljuju da su imale ove reakcije (tri od pet žena).

Tabela 6.1: Emocionalne posledice fizičkog i/ili seksualnog nasilja (najteži slučaj)

Kada razmišljate o najtežem slučaju nasilja koje ste doživele, da li posledično osećate nešto od sledećeg?

	Sadašnji partner	Bivši partner	Nepartner
	%	%	%
Ljutnja	49	59	47
Strah	46	61	55
Neprijatnost	38	40	43
Stid	34	28	32
Šok	24	44	42
Sramota	16	27	21
Agresija	12	10	17
Krivica	4	9	5
Ništa od navedenog	5	3	1

OSNOVA:
Žene u Srbiji starosne dobi 18–74 godine, koje su doživele fizičko i/ili seksualno nasilje nakon svoje 15. godine i koje su identifikovale najteži incident nasilja od strane sadašnjeg partnera (109), bivšeg partnera (216) ili nepartnersko nasilje (181)

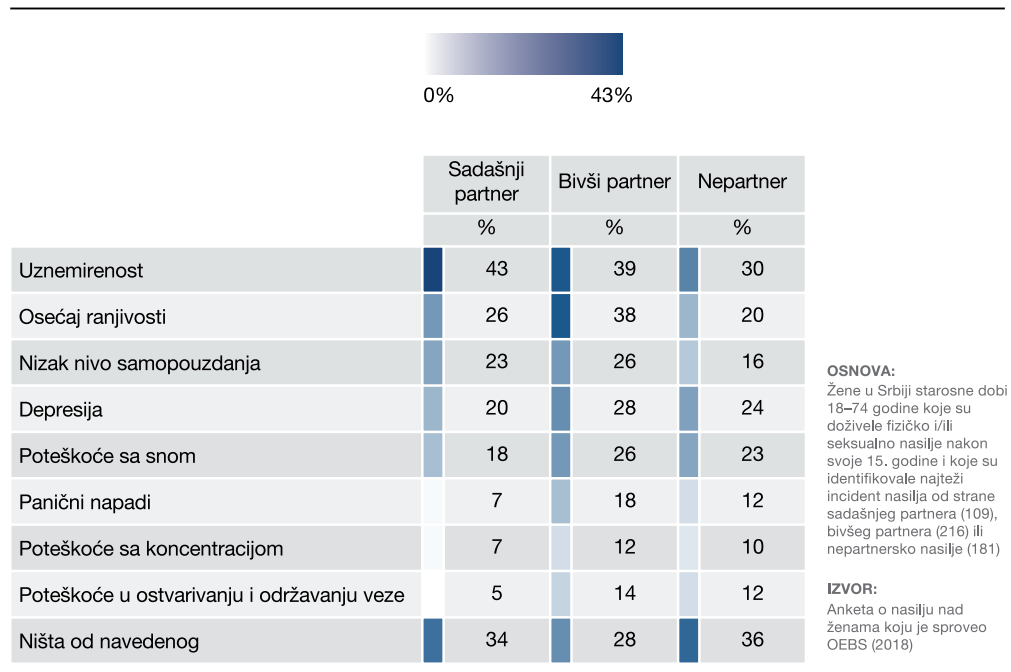
IZVOR:
Anketa o nasilju nad ženama koju je sproveo OEBS (2018)

Slične emocije su posledica seksualnog uznemiravanja. Iako se strah ređe javljao kao reakcija na najteži slučaj uznemiravanja, 47% se osećalo zbunjeno i 43% je osećalo ljutnju. Ovo potvrđuje činjenicu da se odgovornost za seksualno uznemiravanje često prebacuje na žrtvu i na to kako se ona ponašala, a ne na počinioca.

Šezdeset i četiri odsto žrtava fizičkog i/ili seksualnog nasilja takođe je osetilo uticaj najmanje jedne od dugoročnijih psiholoških posledica navedenih u Tabeli 6.2 kao rezultat najtežeg slučaja nasilja. Najčešće reakcije su anksioznost, osećaj ugroženosti, depresija i teškoće u spavanju. Anksioznost i ranjivost su takođe najčešće reakcije u EU. Kao i kod već pomenutih emocionalnih uticaja, uticaj nasilja koje je počinio bivši partner je generalno izraženiji od posledica nasilja koji je počinio sadašnji partner ili nepartner. To može biti i posledica priznavanja i identifikacije zlostavljanja nakon prekida odnosa, za razliku od nedostatka spremnosti da se ospori trenutni odnos, zbog potencijalne štete. Kao što je pomenuto u poglavlju 5, neke reakcije su bile izraženije među ženama koje su doživele oružani sukob.

Tabela 6.2: Psihološke posledice fizičkog i/ili seksualnog nasilja (najteži slučaj)

Kada razmišljate o najtežem slučaju nasilja koje ste doživele, da li posledično osećate nešto od sledećeg?

Dve trećine onih žena koje su doživele seksualno uznemiravanje, kaže da nije bilo dugoročnog psihološkog uticaja najtežeg incidenta. Međutim, 21% žrtava je patilo od anksioznosti, a 10% njih se osećalo ugroženo. U EU, 14% je patilo od anksioznosti, a 20% njih se osećalo ugroženo. Ovde je važan kulturni kontekst, posebno prihvatanje seksualnog uznemiravanja u društvu, što je ilustrovano kvalitativnim istraživanjem o seksualnom uznemiravanju.

Kada su u pitanju žene koje su doživele oružani sukob, 36% njih je patilo od anksioznosti, a 18% se osećalo ugroženo nakon najtežeg identifikovanog incidenta. Zapravo, podaci pokazuju da je ova grupa žena bila podložnija svim psihološkim efektima navedenim u Tabeli 6.2.

6. Uticaj nasilja na život žena i prepreke u traženju pomoći

Žene koje su doživele nasilje od strane intimnog partnera (IPN) razgovarale su o iskustvima psihičkog i fizičkog nasilja u kvalitativnom istraživanju. Opisale su ozbiljan psihički bol koji im je izazvalo IPN i rekle su da su čak i za vreme fizičkog nasilja više bile povređene činjenicom da ih povređuje neko koga vole. Žene su izjavile da im je bilo teško da prevaziđu ta iskustva i osećanja, što je neke žene navelo da se pitaju da li se nasilje koje im se dogodilo desilo kao posledica njihovog ponašanja, zbog čega je jedina mera koju su preduzele bila pokušaj promene sopstvenog ponašanja u nadi da će nasilje prestati.

Emocionalna povezanost sa partnerom uticala je na to da ženama nije bilo lako odmah da prepoznaju IPN, jer se to nasilje ponekad tumačilo kao izraz brige i ljubavi. Na primer, kontrolišuće ponašanje se moglo tumačiti kao izraz brige, a ljubomora kao izraz istinske privrženosti i požude koju osećaju prema partnerki. Ova tumačenja nasilja kao čina ljubavi su sprečavala žene da prijave nasilje koje su doživele. Neke žene su takođe navele nastavljaju ili su nastavljale sa odnosom zbog drugih, pozitivnijih aspekata veze, uprkos nasilju.

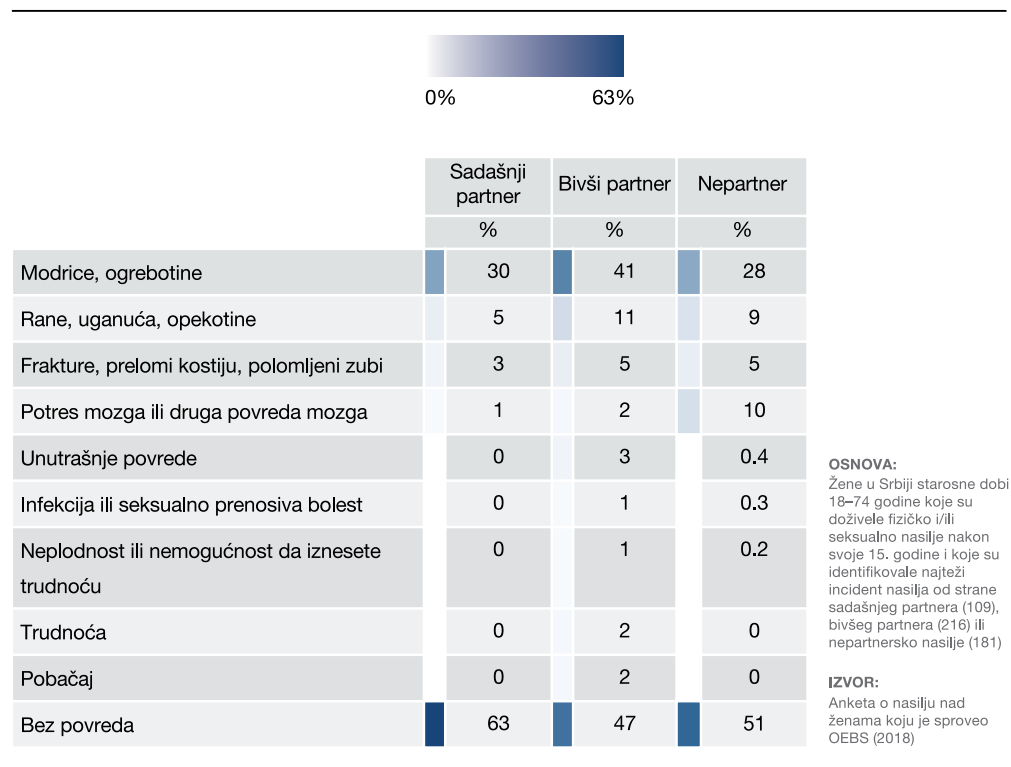
Žene koje su doživljavale IPN tokom dužeg vremenskog perioda opisale su u kvalitativnom istraživanju kako su se udaljile od doživljaja nasilja i kako su imale osećaj kao da se to događa nekom drugom. Čini se da, s obzirom na to da su doživljavale nasilje, nisu imale nikoga s kim bi to podelile i sa kim bi procesuirale ta iskustva. Udaljavanje od tog iskustva su koristile kao mehanizam za izbegavanje suočavanja sa situacijom. Žene koje su podelile svoja iskustva seksualnog nasilja, uključujući silovanje od strane nepoznate osobe, opisuju da su doživljavale dugotrajne psihičke probleme.

Zaista, istraživanje pokazuje da je manje žena patilo od fizičkih povreda, nego od emocionalnih ili psihičkih posledica u vezi sa najtežim slučajem nasilja, iako su mnoge još uvek fizički ugrožene. Trideset i tri procenta ispitanih žena ukazuje na to da su imale fizičke povrede nakon najtežeg incidenta nasilja od strane trenutnog partnera, ali taj procenat raste na 44% među ženama koje su doživele nasilje od strane bivšeg partnera.

Modrice ili ogrebotine su bili najčešći oblici povreda koji su ženama naneti.

Tabela 6.3: Fizičke povrede koje su rezultat pretrpljenog fizičkog i/ili seksualnog nasilja (najteži incident)

Da li je najteži slučaj nasilja koji ste doživjele za posledicu imao nešto od sledećeg?

Najčešće pominjan izvor informacija, saveta ili podrške koji žene navode da su želele da imaju nakon najtežeg slučaja fizičkog i/ili seksualnog nasilja koje je počinio njihov partner, kako u Srbiji tako i u EU, jeste neko sa kim bi mogle da popričaju i ko bi im mogao pružiti moralnu podršku

6.2: Podrška koju žrtve nasilja žele

Sve ispitanice koje su doživele fizičko ili seksualno nasilje su upitane da li im je potrebna neka vrsta pomoći nakon najtežeg incidenta koji su doživele.

Najčešće pominjan izvor informacija, saveta ili podrške koji žene navode da su želele da imaju nakon najtežeg slučaja fizičkog i/ili seksualnog nasilja koje je počinio njihov partner, kako u Srbiji tako i u EU, jeste neko ko bi im mogao pružiti moralnu podršku. Zaštita od daljeg nasilja i uznemiravanja bila je posebno važna onim ženama nad kojima je bivši partner počinio nasilje (28%), pogotovo ženama koje su doživele incident tokom trudnoće (62%) ili čija su deca bila svedoci nasilja počinjenog od strane njihovog bivšeg partnera (43%).

Tabela 6.4: Informacije, saveti i željeni vid podrške nakon incidenta

Koje informacije, savete ili vid podrške ste želele nakon najtežeg slučaja nasilja koji ste doživele?

	Sadašnji partner	Bivši partner	Nepartner
	%	%	%
Nekoga s kime biste razgovarali/moralna podrška	38	37	22
Praktična pomoć	10	22	11
Zaštita od daljeg nasilja/uznemiravanja	8	28	24
Informacije o bezbednosti/sprečavanju zločina	5	10	11
Informacije od policije	4	15	17
Medicinska pomoć	4	10	9
Finansijska podršku	4	15	7
Pomoć pri prijavi incidenta/postupanju sa policijom	2	9	14
Pomoć oko osiguranja/naknade štete	0	1	3
Ništa od navedenog/nije želela nikakvu podršku	49	36	38

OSNOVA:
Žene u Srbiji starosne dobi 18–74 godine koje su doživele fizičko i/ili seksualno nasilje nakon svoje 15. godine i koje su identifikovale najteži incident nasilja od strane sadašnjeg partnera (109), bivšeg partnera (216) ili nepartnersko nasilje (181)

IZVOR:
Anketa o nasilju nad ženama koju je sproveo OEBS (2018)

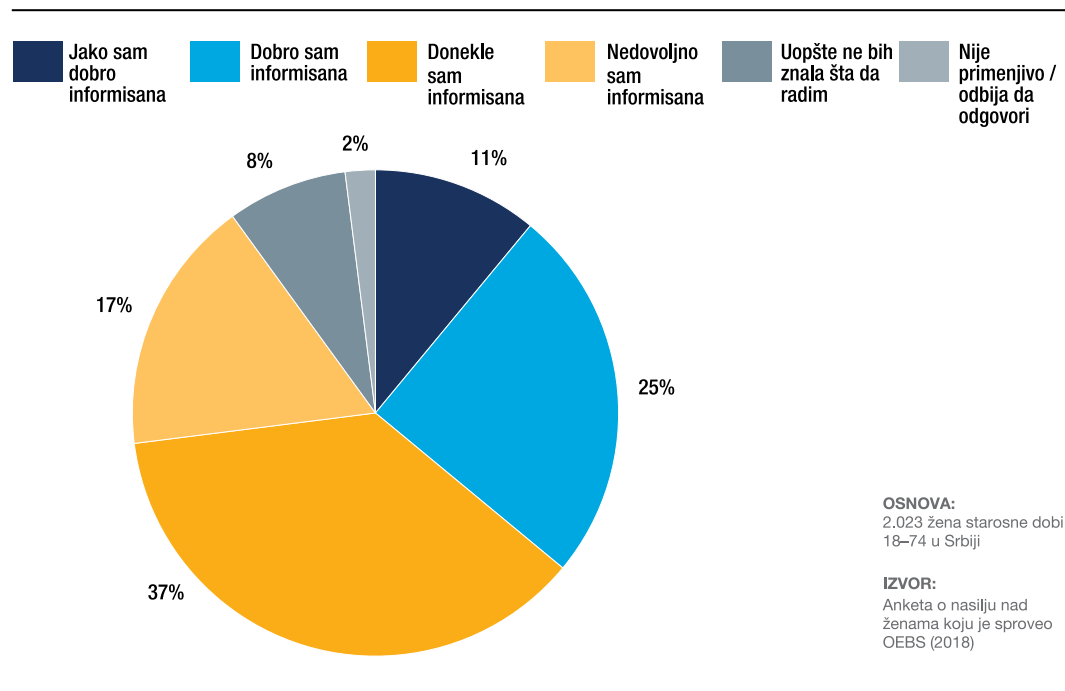
O tipu podrške koju žene žele nakon iskustva nasilja diskutovalo se detaljnije tokom dubinskih intervjua. Žene koje su doživele nasilje, izjavile su da je psihološka pomoć, odnosno razgovor sa profesionalcem, bio od presudnog značaja za njih, ali da ta vrsta podrške nije uvek dostupna. Neke od tih žena su posetile medicinske ustanove i bile upućivane na psihijatre, koji bi im samo prepisali lekove. Žene smatraju da im je pre svega potreban pristup specijalizovanoj terapiji razgovorom kako bi mogle opisati šta im se dogodilo i kakav je uticaj to iskustvo imalo na njih.

Pored toga, kvalitativno istraživanje pokazuje da je poverenje u institucije veoma nisko, posebno u manjim gradovima i selima. To je zbog toga što su žene čule za mnoge slučajeve u kojima profesionalci nisu delovali objektivno i nezavisno, već na osnovu društvenih veza i njihovih ličnih uverenja.

Otprilike jedna trećina žena smatra da su veoma dobro ili dosta dobro informisane o tome šta treba da rade u slučaju da dožive nasilje (36%), dok 25% kaže da se ne osećaju dobro informisanim ili da ne znaju uopšte šta treba da rade.

Slika 6.1: Svest o tome šta treba činiti nakon doživljenog nasilja

Koliko ste dobro informisane o tome šta bi trebalo da radite u slučaju da doživite nasilje?

Žene starije od 60 godina češće kažu da se ne osećaju dobro informisanim ili da uopšte ne znaju šta treba da rade u slučaju da dožive nasilje (31%). To izjavljuju i one koje nemaju formalno obrazovanje ili imaju samo osnovno obrazovanje (55%).

Od tri specijalne organizacije za podršku o kojima su ispitanice bile pitane u ovom izveštaju, u smislu da li su im poznate, najpoznatija je bila Savetovalište za borbu protiv nasilja u porodici, Beograd (70% žena je znalo za ovu organizaciju). Svest o postojanju ovog savetovališta je uglavnom bila jednaka u svim demografskim grupama i na svim područjima dok je samo ime institucije prepoznalo je manje žena u Vojvodini (60%). Autonomni ženski centar iz Beograda je prepoznat od strane 35% žena, posebno među bolje obrazovanim (46%) i onima koje žive u Beogradu (45%), dok je ovaj procenat manji u Vojvodini (25%). Regionalnu SOS telefonsku liniju za žene žrtve nasilja u Vojvodini prepoznalo je 23% žena širom Srbije i opet su to bile bolje obrazovane žene (30%) i one koje žive u Vojvodini (33%).

Sveukupno gledano, tri četvrtine žena je čulo za bar jednu od organizacija koje se bave pružanjem podrške za koje su pitane (73%). Međutim, ove organizacije generalno nisu prvo mesto kome su se žene obratile nakon što su doživele incidente nasilja ili seksualnog uznemiravanja, bez obzira na to ko je počinitelj.

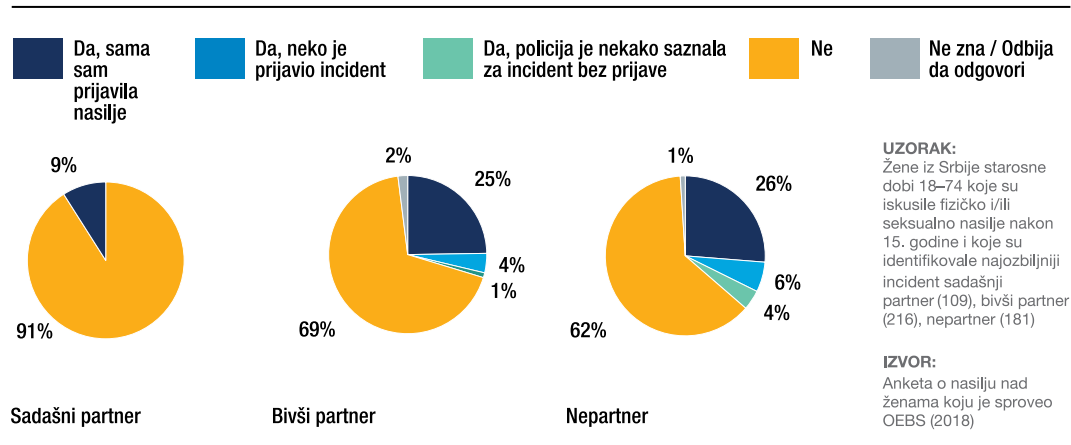
6.3: Prijava iskustava nasilja i uznemiravanja

U anketi su žene pitane i o tome da li su policija ili druge organizacije bile informisane o najtežem incidentu fizičkog ili seksualnog nasilja koje su doživele, uključujući i pretnje fizičkim i seksualnim nasiljem.

Čak i nakon najtežih incidenata fizičkog i/ili seksualnog nasilja, policija nije bila informisana o tome u većini slučajeva, kao što se vidi na Slici 6.2.

Slika 6.2: Kontakt sa policijom nakon najtežeg slučaja fizičkog i/ili seksualnog nasilja

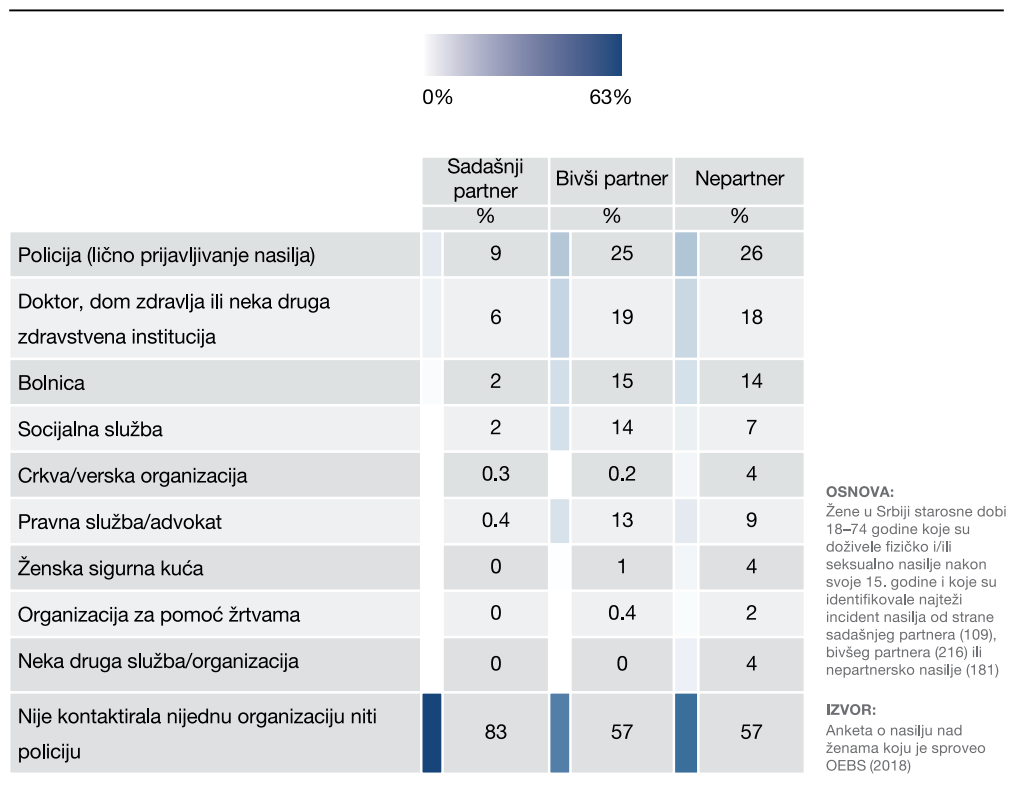
Da li je policija saznala za [najteži] incident koji ste doživele?

Žene takođe nisu pokazivale nameru da se obrate drugim službama. Od ukupnog broja žena koje su iskusile fizičko i / ili seksualno nasilje njih 59% nisu kontaktirale policiju ili drugu organizaciju nakon najtežeg incidenta nasilja, mada ovaj podatak varira u odnosu na to ko je počinilac. Povodom nasilja od strane trenutnog partnera 83% žena, koje su identifikovale to nasilje kao najteži slučaj, nisu kontaktirale policiju ili neku drugu organizaciju. Isto važi i za 57% najtežih incidenata nasilja od strane bivšeg partnera i nepartnera.

Tabela 6.5: Kontakti nakon najtežeg slučaja fizičkog i/ili seksualnog nasilja

Da li ste kontaktirali ijednu od sledećih službi kao rezultat najozbiljnijeg incidenta?

Najčešći razlog zbog kojeg žene najteži slučaj nasilja nisu prijavljivale policiji je taj što su radije birale da se sa tim same bore, ili možda uz pomoć prijatelja i porodice. Drugi razlozi uključuju strah od počinioca, želju da se slučaj sačuva od javnosti, i gledanje na čitav slučaj kao na nebitan ili sramotan i neugodan. Sve ovo je detaljno prikazano u Tabeli 6.6 u nastavku.

Tabela 6.6: Razlozi zbog kojih žrtve nisu kontaktirale policiju

Zašto niste kontaktirali policiju?

	Sadašnji partner	Bivši partner	Nepartner
	%	%	%
Sama sam to rešila/uključila sam prijatelja/to je porodična stvar	57	50	44
To nije bila značajna/ozbiljna stvar/nije mi palo na pamet	23	15	17
Strah od počinioca	16	14	15
Nisam htela da iko sazna/zadržala sam to za sebe	13	14	10
Stid, nelagoda	12	11	12
Nisam htela da se završi/okonča veza sa partnerom	9	2	-
Mislila sam da policija neće moći ništa da preduzme	8	3	2
Partner mi nije dozvolio	5	3	0
Nisam želela da počinilac bude uhapšen ili da ima problema sa policijom	4	4	3
Bojala sam se da ću izgubiti decu	4	4	-
Otišla sam na neko drugo mesto radi pomoći	3	2	1
Mislila sam da policija neće hteti da uradi nešto	3	9	13
Bila sam previše emocionalno uznemirena da bih zvala policiju	2	6	5
Strah od odmazde (od nekoga drugog, ne od partnera)	2	2	1
Niko mi ne bi verovao	1	3	3
Mislila sam da je to moja krivica	1	4	1
Nisam mogla da se obratim policiji zbog oružanog sukoba	1	1	2
Neko drugi je to prijavio/policija je samostalno saznala za događaj	0	0	2
Neko me zaustavio ili obeshrabrio	0	1	1
Usluge su bile suviše daleko ili je teško bilo doći do njih	0	0	0

OSNOVA:
Žene u Srbiji starosne dobi 18–74 godine koje su doživele fizičko i/ili seksualno nasilje nakon svoje 15. godine i koje nisu kontaktirale policiju da prijave najteži incident sadašnjeg partnera (98), bivšeg partnera (156) ili nepartnera (144)

IZVOR:
Anketa o nasilju nad ženama koju je sproveo OEBS (2018)

Strah od počinioca se posebno odnosi na žene sa partnerom i decom. Dok 16% onih koje kažu da su doživele partnersko nasilje, nisu pozvale policiju jer su se plašile partnera nakon slučaja najtežeg nasilja, ovaj procenat se povećava na 40% u slučaju žena koje imaju ili su imale decu.

Razlozi nekontaktiranja ostalih službi slični su onima koji su navedeni povodom nekontaktiranja policije.

Odluka da se same nose sa incidentom i počiniocem je najčešći razlog da nekontaktiranja policije ili druge službe (isto je i u EU). Prepreke koje su identifikovane u kvalitativnom istraživanju, mogu doprineti odluci žena da se same nose sa slučajevima nasilja.

Kućica 6.1: Prepreke u prijavljivanju incidenata koje su identifikovane u kvalitativnom istraživanju:

1. **Sramota**, uključujući sramotu povezanu sa određenim tipovima nasilja i sramotu povezanu sa razvodom.
2. **Ekonomska zavisnost**, uključujući zabrinutost žrtvava da neće moći same finansijski da se izdržavaju i da neće dobiti podršku porodice.
3. **Nepoverenje u službe**. Strah da im se neće verovati, pogotovo u manjim gradovima gde njihov partner može poznavati ljude koji mogu imati uticaj na to kako će se prijava tretirati.
4. **Strah** da će ako nekome kažu počinilac to saznati i da će to dovesti do pogoršanja nasilja.
5. **Odsustvo svesti**. Žene nisu uvek znale kome da se obrate za pomoć.

Jedna od ključnih prepreka za prijavljivanje nasilja, koja je identifikovana u kvalitativnom istraživanju, bila je sramota. Smatralo se sramotnim za ženu ako ne uspe da učini brak funkcionalnim. Ovoj sramoti su izložene i žena i njena porodica. Neke žene su opisale osećaj velike odgovornosti prema roditeljima jer su želele da ih poštede sramote zbog prekida odnosa.

Preživljavanje seksualnog nasilja od strane nepartnera smatra se posebno sramotnim, a neke žene su izjavile da to ženama predstavlja prepreku da prijave ovaj tip nasilja. Takođe, nije bilo moguće prijaviti seksualno nasilje u vezi, jer su žene smatrale da društvo ne bi prihvatilo ideju da se silovanje može dogoditi u braku. To je verovatno zato jer se seksualni odnosi u braku još uvek smatraju bračnom dužnošću.

Finansijska zavisnost žena od partnera smatrana je jednom od najznačajnijih prepreka u prijavljivanju slučajeva nasilja. Ovo je još komplikovanije ukoliko se žena ne može osloniti na svoju prvobitnu porodicu u pružanju podrške prilikom napuštanja partnera. Nedostatak finansijske nezavisnosti ili podrške bi značio da žena ostaje na ulici ukoliko napusti počinioca nasilja. Prema rezultatima istraživanja, tri od deset žena trenutno nema čak ni vlastiti račun u banci.

„Ona je spremna da pati zbog ekonomske situacije ili nečega. Ako nema svoj stan ili pomoć roditelja, ona nema izbora.“

Žena starosti 56 i više godina iz urbane sredine, pogođena konfliktom

Neke od intervjuisanih žena su izjavile da je veća verovatnoća da će žena ostati sa partnerom nasilnikom ukoliko imaju zajedničku decu. Žene su pokazale zabrinutost kako će izdržavati decu bez partnera. Bile su takođe zabrinute i zbog toga kako bi gubitak oca emocionalno uticao na njihovu decu.

„One nemaju podršku. Nemaju gde da odu, nemaju posao, treba da paze na svoju decu i da se brinu o njihovom školovanju. Nemaju novaca. Mogle bi da nastave dalje, ako bi imale sve ovo. Bolje je patiti nego ostaviti decu na ulici.“

Žena starosne dobi 18–29 godina iz urbane/ruralne sredine, pripadnica manjine (Romkinja)

„Ne žele da njihova deca odrastaju bez jednog roditelja.“

Žena starosne dobi 18–29 godina iz urbane/ruralne sredine, pripadnica manjine (Romkinja)

Učesnice u anketi su takođe iznele mišljenje da je malo verovatno da će žene prijaviti nasilje zato što misle da im se neće verovati. Žene koje su doživele nasilje su smatrale da će okolina smatrati da su one same odgovorne za nasilje koje su doživele. Neke su takođe verovala da žene možda nisu svesne postojanja dostupnih službi i organizacija.

U manjim gradovima i selima žene su izjavile da muškarci imaju jače socijalne veze koje im pomažu u izbegavanju odgovornosti i posledica koje bi mogle proizaći iz prijavljenih slučajeva. Pošto su muškarci imali više slobodnog vremena nego žene, imali su veći broj socijalnih kontakata i veća je verovatnoća da poznaju nekoga ko radi u instituciji koja bi se bavila prijavljenim slučajem.

Neke od žena koje su doživele nasilje izjavile su da je čak i kada su odlučile da prijave nasilje vlastima, njihov partner uspeo izbeći krivično gonjenje, jer je poznavao neke od zaposlenih u ustanovama. Žene su se takođe plašile osвете počinioca kada on sazna da su prijavile nasilje.

„Nikad se ne bih obratila policiji. I za to morate imati veze. Suprug jedne žene je bio na veoma visokom položaju. Pretukao ju je. Ona ga je prijavila. Povukao je veze i ništa se nije dogodilo.“

Žena starosne dobi 35–55 godina iz urbane sredine, pripadnica manjine (Bošnjakinja)

Još jedna ključna prepreka u pristupu službama je nedostatak svesti o tome šta im je na raspolaganju i gde se mogu obratiti.

„Kako možete znati gde je ta sigurna kuća i kome se obratiti? Verovatno postoji nešto na raspolaganju. Ne znam ništa o tome.“

Žena starosti 56 i više godina iz urbane sredine, pogođena konfliktom

Positivno je to što 72% žena navodi da su nedavno videle ili čule kampanje koje se bave nasiljem nad ženama, a tri četvrtine žena je izjavilo da smatra da su bar donekle informisane o tome šta činiti u slučaju da same iskuse nasilje.

Prijavljivanje seksualnog uznemiravanja

Trideset devet procenata žena nikome nije govorilo o doživljenom seksualnom uznemiravanju. One kažu da su mogle same da se izbore sa tim problemom (66%) ili da je to bio suviše nevažan događaj za njih i da im možda nikada ne bi ni palo na pamet da ga prijave (32%). Međutim, kod manjeg broja ispitanica drugi faktori su bili po sredi: neke kažu da su želele da slučaj zadrže za sebe (8%), neke navode sramotu ili stid (6%), a druge kažu da nisu mislile da će im to biti od pomoći (6%).

One koje su progovorile o seksualnom uznemiravanju, najčešće su razgovarale sa prijateljima (31%), rođacima ili članovima porodice (29%) ili dečkom ili partnerom (11%). Žene nisu pomislile da treba da se obrate specijalizovanim službama, policiji ili organizaciji za podršku.

6.4: Zadovoljstvo službama

Lična iskustva žena sa relevantnim službama o kojima se pričalo u kvalitativnom istraživanju su bila ograničavajuća. One koje su doživele nasilje nisu imale poverenja u institucije i nisu im se obratile za podršku. Opšte mišljenje o relevantnim institucijama je loše. Kod jedne od žrtava nasilja javljanje Centru za socijalnu pomoć rezultiralo je time što je njen bivši muž nasilnik dobio starateljstvo nad detetom.

„Da, u Centar za socijalni rad smo morali da idemo jer je naše dete bilo malo. Nisu ništa uradili zato što je on tamo imao veze. Socijalni radnik je bio njegov komšija i sve što je trebalo da urade jeste da me drže podalje i da me proglase nesposobnom majkom, i to je ono što su i uradili.”

Žena starosne dobi 35–55 godina, dubinski intervju

Ovakva zapažanja delimično su podstaknuta nedavnim incidentom nasilja nad ženom koji se dogodio ispred jednog Centra za socijalni rad, a koji je bio jako zastupljen u medijima.⁸¹

81 U julu 2017. godine muškarac je ubio suprugu i sina ispred Centra za socijalni rad u Beogradu. Različiti mediji u Srbiji već duže vreme izveštavaju o ovom incidentu kao primeru slučaja nasilja nad ženama na koji nadležne institucije nisu adekvatno reagovale (što je rezultiralo većom kritikom od strane javnosti). Videti: <http://rs.n1info.com/Vesti/a282855/Ubio-zenu-u-Centru-za-socijalni-rad-u-Rakovici.html>, pristupljeno 10. marta 2019.

„Ova pucnjava se dogodila ispred Centra za socijalni rad, tako da ja zaista nemam poverenja u njih.“

Žena starosne dobi 35–55 godina iz ruralne sredine

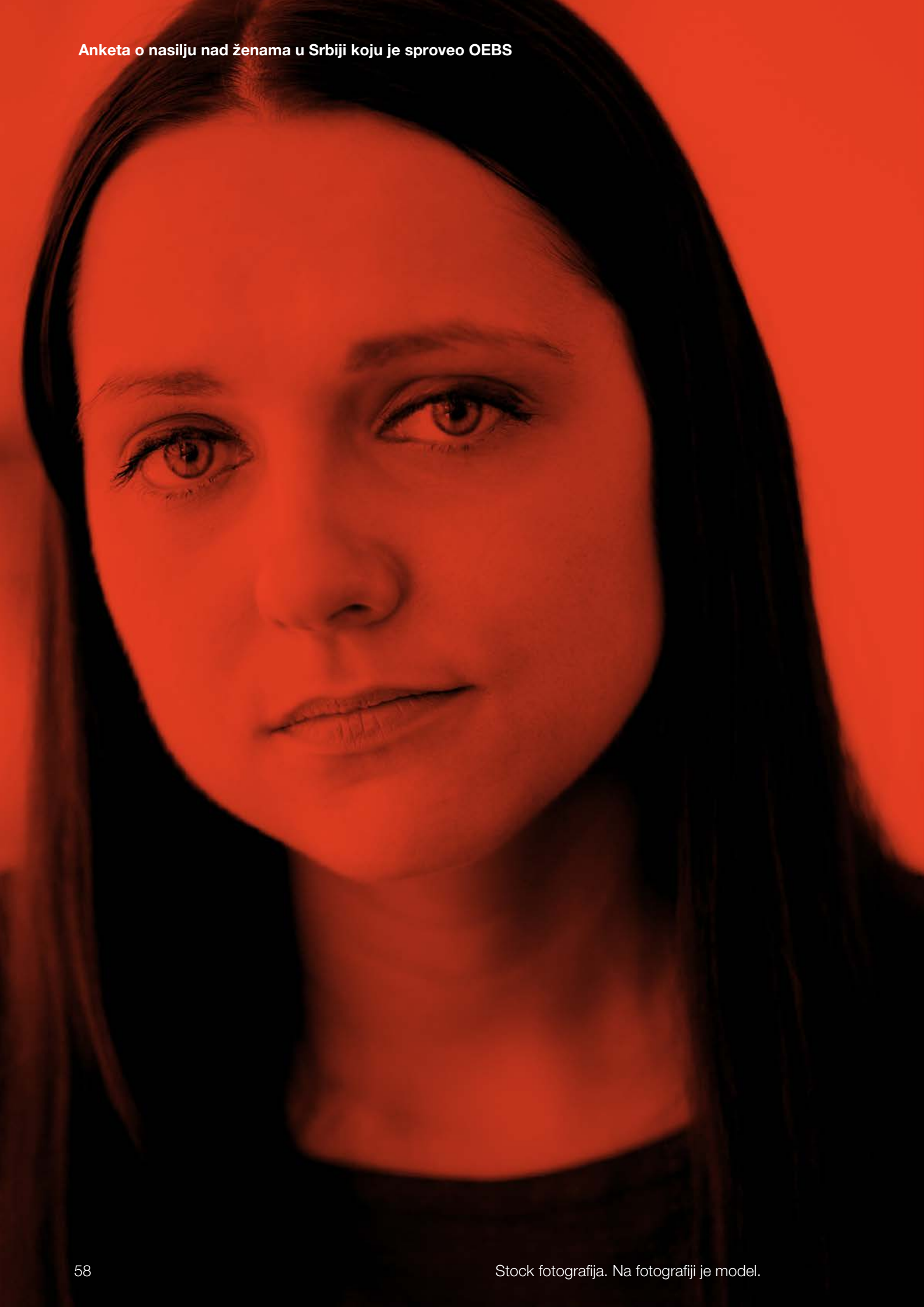
Čini se da Romkinje imaju još niža očekivanja od službi, jer izjavljuju da mnogi predstavnici zvaničnih institucija smatraju da je nasilje uobičajena stvar u romskoj zajednici, i da zbog toga ne reaguju na njega.

„Zlostavljana Romkinja se ne tretira na isti način kao zlostavljana bela žena. Kada ode u policiju, oni će reći: ‘Tako je – kako je, idite kući. Stvari će se same rešiti’.“

Žena starosne dobi 18–29 godina iz urbane/ruralne sredine, pripadnica manjine (Romkinja)

Iako mali broj anketiranih žena navodi da su osim policije kontaktirale i organizacije i institucije u vezi sa najtežim incidentom nasilja koje su doživele od strane nepartnera, sadašnjih partnera (pogotovo) i bivših partnera, one sveopšte uzev kažu da su bile zadovoljne pruženom pomoći ili savetom.

Povratne informacije o kontaktu sa policijom su još više podeljene. Na primer, 44% onih koje su prijavile policiji najozbiljniji incident nasilja od strane nepartnera bile su zadovoljne kontaktom koji su ostvarile, ali 46% je bilo njime nezadovoljno, pri čemu ovaj postotak uključuje 32% onih koje su bile veoma nezadovoljne. U odnosu na najozbiljniji slučaj nasilja od strane bivšeg partnera, 56% onih koje su kontaktirale policiju bile su zadovoljne, ali 40% je bilo nezadovoljno, pri čemu ovaj postotak uključuje 30% onih koje su bile veoma nezadovoljne. Broj žena koje prijavljuju nasilje trenutnog partnera policiji je prenizak (10 ispitanica) da bi se mogao komentarisati stepen zadovoljstva kontaktom koji su ostvarile.

7. Iskustva nasilja među specifičnim grupama žena

Anketom je prikupljen čitav niz detalja od ispitanica kako bi se pružila dubinska analiza nivoa nasilja koje doživljavaju različite grupe žena. Svrha ovoga je identifikacija učestalosti i rizika od doživljavanja nasilja među specifičnim grupama. Ovo poglavlje se fokusira na značajne razlike u prijavljenim iskustvima svih oblika nasilja među različitim grupama žena, uključujući seksualno uznemiravanje.

Starosna dob

Sveopšte uzev, starosna dob je najznačajniji faktor kada su u pitanju razlike u iskustvima i stavovima žena. Učestalost seksualnog uznemiravanja, proganjanja i fizičkog nasilja od strane nepartnera je najveća u najmlađoj starosnoj grupi (18–29 godina starosti). Na primer, više od polovine žena mlađih od 30 godina otkriva da su iskusile seksualno uznemiravanje nakon svoje 15. godine života (54% u odnosu na 42% od ukupnog uzorka). Iskustva fizičkog nasilja od strane nepartnera nakon 15. godine života navodi 11% žena iz ove starosne grupe, 8% žena ukupno. Učestalost nasilja u periodu od 12 meseci pre ankete je takođe veća kod mlađih žena (5% u odnosu na 2%). Moguće je da starije žene nisu otkrile sve slučajeve fizičkog i/ili seksualnog nasilja koje su iskusile tokom godina ili da se ponašanje muškaraca počelo menjati.

Nisu uočene razlike vezane za pojavu partnerskog nasilja među starosnim grupama, ali što se tiče najstarije grupe žena, od 60 godina ili starijih, one su bile te koje su najčešće pominjale nasilje doživljeno u detinjstvu (38%). Najmlađa grupa, žene mlađe od 30 godina, u najmanjoj meri su iskusile tu vrstu nasilja (23%), što je verovatno pokazatelj promene stavova kada je u pitanju fizičko kažnjavanje dece.

Emotivni status

Podaci su analizirani u smislu da li ispitanica ima trenutnog partnera (udata, živi van bračne zajednice ili je u vezi ali ne žive zajedno), ili je imala partnera (ista definicija kao za sadašnje partnere ali u prošlosti) ili nikada nije imala partnera. Seksualno uznemiravanje je prisutnije među onim ženama koje su u svom životu imale bivšeg partnera (50% u poređenju sa 42% ukupnog uzorka) i u periodu od 12 meseci pre anketiranja (23% u poređenju sa 18%). Ovaj obrazac važi i za najteže oblike seksualnog uznemiravanja.

Kod žena koje su imale partnera takođe je veća verovatnoća da navedu da su doživele fizičko ili seksualno nasilje od strane nepartnera u odnosu na one koje nisu imale partnera (11% u odnosu na 3%), kao i da su doživele fizičko ili seksualno nasilje od strane sadašnjeg partnera (11% naspram 8%).

Radni status i zanimanje

Najčešća kategorija po vrsti zaposlenja na osnovu koje se mogu videti jasne razlike jesu žene koje ispunjavaju dužnosti i obaveze u domaćinstvu. Kod ovih žena je *manja verovatnoća* da su doživele seksualno uznemiravanje u poređenju sa ženama koje rade van kuće (25% u poređenju sa 42%) i manje je verovatno da su ga doživele u periodu od 12 meseci pre ankete (9% u poređenju sa 18%).

Sa druge strane, *veća je verovatnoća* da će ova grupa, u odnosu na žene uopšte, reći da je doživela fizičko nasilje od strane sadašnjeg partnera (15% u odnosu na 9%).

Osnovna kategorija *zanimanja* čije su pripadnice imale značajno drugačije iskustvo nasilja u poređenju sa ženama uopšte su „osnovna zanimanja”.⁸² Kod žena sa takvim zanimanjima veća je verovatnoća da kažu da su doživele određene vrste nasilja u određenom trenutku svog života u poređenju sa ženama uopšte: fizičko ili seksualno nasilje od strane aktuelnog partnera (14% u odnosu na 10%), fizičko ili seksualno nasilje od strane bivšeg partnera (37% u poređenju sa 18%) i proganjanje (21% u poređenju sa 11%).

Obrazovanje

U anketi su žene pitane o najvišem nivou obrazovanja – osnovnom, srednjem ili višem/visokom – koje su stekle. Postoji nekoliko podataka koji ukazuju na to da kod žena koje su stekle samo osnovno obrazovanje postoji veća verovatnoća da izjave da su doživele nasilje u odnosu na žene u celini, dok je kod onih koje su stekle određeni nivo visokog obrazovanja manja verovatnoća da izjave da su doživele nasilje. To je očigledno u smislu fizičkog, seksualnog i psihološkog nasilja. Na primer, dok 20% žena generalno izjavljuje da su iskusile fizičko ili seksualno nasilje od strane partnera ili nepartnera, taj procenat se povećava na 39% među onima koje imaju samo osnovno obrazovanje i pada na 17% među onima koje su stekle bar neko više obrazovanje.

Primanja

Odgovori koje su pružile anketirane žene su analizirani prema četiri grupe opisno određenih primanja: „živi udobno sa sadašnjim primanjima“, „uspeva nekako da pokrije životne troškove“, „teško joj je“ i „veoma joj je teško“. Uopšteno govoreći, žene iz poslednje dve kategorije prihoda – „teško“ i „veoma teško“ – navode da su doživljavale nasilje češće nego žene u druge dve grupe. Na primer, 25% onih kojima je veoma teško i 14% onih kojima je teško, otkrivaju da su doživele fizičko ili seksualno nasilje od strane nepartnera (nakon svoje 15. godine), u poređenju sa 9% žena uopšte. Pedeset i šest posto onih kojima je veoma teško i 48% onih kojima je teško priznaju da su doživele psihološko nasilje od strane aktuelnog partnera tokom života, u poređenju sa 34% žena iz svih grupa. I 30% onih iz grupe „veoma teško“ i 21% iz grupe „teško“, ovim redosledom, navode da su doživele fizičko ili seksualno nasilje od strane aktuelnog partnera, u poređenju sa 10% od ukupnog broja žena i 4% onih koje žive udobno.

Manjinske grupe i izbeglice/raseljene žene

Od ukupnog uzorka od 2.023 žene, bilo je 169 njih koje su sebe smatrale pripadnicom jedne ili više od sedam manjinskih grupa u odnosu na mesto življenja. Pod manjinama se podrazumevaju: etničke manjine (84), imigrantska manjina (dve), verska manjina (15), seksualna manjina (jedna), manjina u smislu invaliditeta (23), izbeglice / raseljene osobe (57) i povratnice / bivša IRL / izbeglice (dve). S obzirom na to da je baza mala, treba biti oprezan pri analizi. Sa druge strane, veća je zastupljenost nekih oblika nasilja među onima koje se izjašnjavaju kao pripadnice neke etničke manjine. Na primer, kod žena koje sebe smatraju pripadnicama etničkih manjina veća je verovatnoća da kažu da su doživele jedan ili više ozbiljnijih oblika seksualnog uznemiravanja u periodu od 12 meseci pre ankete u odnosu na ukupan broj (14% nasuprot 6%), zatim da su doživele fizičko nasilje od strane nepartnera (16% naspram 8% ukupno), te da su doživele fizičko nasilje od strane bivšeg partnera tokom života (29% naspram 17% ukupno) ili da su doživele proganjanje nakon svoje 15. godine (25% naspram 11% ukupno). Kod žena koje sebe smatraju izbeglicama / raseljenim osobama veća je verovatnoća da kažu da su doživele fizičko nasilje u detinjstvu (64% naspram 30% ukupno).

82 Osnovna zanimanja se sastoje od jednostavnih i rutinskih zadataka koji uglavnom zahtevaju upotrebu ručnih alata i često fizički napor. Vidi: „Glavna grupa 9: Osnovna zanimanja“, Međunarodna organizacija rada, pristupljeno 27. januara 2019, <http://www.ilo.org/public/english/bureau/stat/isco/isco88/9.htm>.

Žene sa decom ili bez dece

Iskustva žena bez dece ili koje nikada nisu imale decu se značajno razlikuju u odnosu na ostale žene: 53% kaže da su doživele seksualno uznemiravanje od svoje 15. godine života (u odnosu na 42% ukupnog broja žena), a 30% je izjavilo da su ga doživele u periodu od 12 meseci pre ankete (u odnosu na 18% ukupno). Proganjanje je takođe češće zastupljeno među onima koje nemaju decu (18% nakon svoje 15. godine u poređenju sa 10% onih sa decom).

Nasuprot tome, fizičko i/ili seksualno nasilje od strane partnera je češće među ženama koje imaju decu. Devetnaest procenata onih koje su imale partnera i imaju ili su imale decu, kažu da su doživele fizičko ili seksualno nasilje u poređenju sa 14% onih koji nemaju decu.

Mesto življenja

Žene koje žive u urbanim sredinama češće navode da su doživele seksualno uznemiravanje nakon svoje 15. godine u odnosu na one koje žive u ruralnim područjima (46% naspram 36%), kao i u periodu od 12 meseci pre ankete (20% naspram 14%). Isti obrazac se vidi i u odnosu na najozbiljnije oblike seksualnog uznemiravanja.

Nasilje počinjeno od strane bivšeg i sadašnjeg partnera se ne razlikuje po mestu življenja, ali žene koje žive u urbanim područjima češće izjavljuju da su doživele partnersko nasilje tokom života. Da je doživelo psihičko nasilje od strane bivšeg partnera izjavljuje je 41% žena koje žive u urbanim područjima, a 35% žena iz ruralnih područja; fizičko nasilje navodi 18% žena koje žive u urbanim sredinama i 14% žena u ruralnim područjima, a seksualno nasilje je navelo 6% odnosno 3%, istim redosledom. Proganjanje se takođe češće dešava u urbanim sredinama, tako da 13% žena koje žive u urbanim sredinama kaže da su imale takva iskustva nakon svoje 15. godine, takođe i 9% onih koje žive u ruralnim područjima. Obrnut je slučaj povodom nasilja doživljenog u detinjstvu, tako da 34% žena koje žive u ruralnim područjima navode da su doživele fizičko nasilje od strane odrasle osobe u detinjstvu, a 27% onih koji žive u urbanim područjima.

Tabela 7.1: Učestalost nasilja u odnosu na sredinu

	Prosek %	Urbana sredina %	Ruralna sredina %
Veličina osnove (n)	2,023	1,305	718
Iskustvo seksualnog uznemiravanja nakon 15. godine	42	46	36
Iskustvo seksualnog uznemiravanja u periodu od 12 meseci pre ankete	18	20	14
Iskustvo proganjanja nakon 15. godine	11	13	9
Iskustvo proganjanja u periodu od 12 meseci pre ankete	2	2	3
Iskustvo fizičkog ili seksualnog nasilja od strane nepartnera nakon 15. god.	9	10	8
Iskustvo fizičkog ili seksualnog nasilja od strane nepartnera u periodu od 12 meseci pre ankete	2	2	3
Iskustvo fizičkog ili seksualnog nasilja od strane sadašnjeg partnera nakon 15. godine života	10	9	10
Iskustvo fizičkog ili seksualnog nasilja od strane partnera u periodu od 12 meseci pre ankete	3	4	3
Iskustvo fizičkog ili seksualnog nasilja od strane bivšeg partnera nakon 15. godine života	18	19	14
Iskustvo fizičkog ili seksualnog nasilja od strane bivšeg partnera u periodu od 12 meseci pre ankete	2	2	2

OSNOVA: Sve žene starosne dobi 18–74 u Srbiji

IZVOR: Anketa o nasilju nad ženama koju je sproveo OEBS (2018)

Ukoliko je sadašnji partner učestvovao u oružanim sukobima, verovatnoća da ta žena izjavi da je doživela fizičko nasilje od strane partnera je dvostruko veća u odnosu na one žene čiji partneri nisu učestvovali u bilo kakvoj borbi

Karakteristike aktuelnog partnera

Kao što je ranije pomenuto, ukoliko je sadašnji ženin partner učestvovao u oružanim sukobima, verovatnoća da ta žena izjavi da je doživela fizičko nasilje od strane partnera je dvostruko veća, u odnosu na one žene čiji partneri nisu učestvovali u bilo kakvoj borbi (16% nasuprot 8%). U slučaju fizičkog i/ili seksualnog nasilja takođe postoji veća verovatnoća da se ono desi ženama čiji su partneri stekli samo osnovno obrazovanje (17%). Ovaj procenat pada na 5% kod onih čiji partneri imaju barem neko više obrazovanje. Iako su baze male, postoje dokazi koji ukazuju na to da je nasilje češće ako aktuelni partner povremeno ili redovno konzumira alkohol.

8. Zaključci i preporuke

Anketa i kvalitativno istraživanje ukazuju na četiri ključna zaključka⁸³ o nasilju nad ženama u Srbiji:

1) Kulturne norme i stavovi doprinose rodnoj nejednakosti i nasilju nad ženama

Žene su zabrinute zbog nasilja u Srbiji. Osamdeset pet procenata anketiranih žena smatra da je nasilje nad ženama uobičajeno. Više od četvrtine njih lično poznaje neku osobu iz kruga porodice ili prijatelja koja je bila izložena nasilju, a sličan procenat žena zna i neku osobu iz komšiluka koja je bila izložena nasilju. Ispitanice ovo doživljavaju očigledno kao problem. Dve od pet žena izjavljuju da su doživele seksualno uznemiravanje nakon 15. godine, a 18% njih je izjavilo da su doživele seksualno uznemiravanje u periodu od 12 meseci pre ankete. Svaka peta žena kaže da je doživela fizičko ili seksualno nasilje nakon svoje 15. godine od strane nepartnera, a uhođenje je iskusila jedna od deset žena.

Dvadeset devet procenata žena smatra da je nasilje u porodici privatna stvar, 23% njih smatra da žene često preuveličavaju tvrdnje o zlostavljanju ili silovanju, a 19% smatra da nasilje često izazove i sama žrtva. Žene su u kvalitativnom istraživanju otkrile da nisu prijavile psihičko nasilje sve dok ono nije prešlo u fizičko, jer im je bilo teško da prepoznaju zlostavljачko ponašanje. Kontrolišuće ponašanje je ponekad tumačeno kao briga i zabrinutost za partnerku. Stavovi oko ovih normi se menjaju, što je povezano sa faktorima kao što su starosna dob, obrazovanje i sve veća urbanizacija. Uprkos pozitivnim trendovima u menjanju stavova među mlađom populacijom žena, potrebno je učiniti više kako bi se ubrzao proces promene ustaljenih normi i postizanja rodne ravnopravnosti. I stručnjaci i žene koje su doživele nasilje skrenuli su pažnju na ulogu koju bi obrazovanje dece moglo imati u prevazilaženju ustaljenih normi i oblika ponašanja koji bi mogli dovesti do nasilja u budućnosti. Oni su izrazili uverenje da bi deca trebalo da uče o zdravim odnosima i poštovanju kako bi se osiguralo ranije prepoznavanje nasilja i svest o postojanju nasilja.

U svojim zaključnim primedbama iz 2013. godine, CEDAW komitet je preporučio Srbiji da poveća napore u prevazilaženju stereotipnih stavova o ulogama i odgovornostima žena i muškaraca u porodici i društvu, te da nastavi sa sprovođenjem mera za eliminisanje rodnih stereotipa promovisanjem pozitivnog imidža i suštinske jednakosti žena.

⁸³ Ovi zaključci su u skladu sa preporukama CEDAW komiteta iz 2013. godine, kao i sa temama koje će biti uključene u predstojeće preporuke GREVIO-a. Osim toga, u skladu su i sa nedavnim izveštajem ombudsmana Srbije.

2) Nasilje nad ženama se ne prijavljuje

Rezultati istraživanja su pokazali da je 17% žena u Srbiji preživelo fizičko/seksualno nasilje u partnerskom odnosu. Četrdeset i četiri odsto ispitanih žena otkriva da su doživele psihičko nasilje, a skoro isti broj (42%) njih je doživeo seksualno uznemiravanje. Posledice ovog nasilja su ozbiljne. Žene koje su doživele nasilje često su ostavljene sa osećajem straha, ljutnje, srdžbe ili šoka (svaku od ovih posledica imale su najmanje dve od pet žrtava), a jedna četvrtina je patila od anksioznosti, depresije ili poteškoća sa spavanjem zbog iskustva nasilja. Mnoge žene su takođe pretrpele fizičke povrede (33% od strane sadašnjeg partnera i 44% od strane bivšeg partnera). Uprkos svemu tome, samo 9% žena koje su preživele nasilje u partnerskim odnosima su to prijavile policiji. Sramota, ekonomska zavisnost, strah od osвете od strane počinioca i nepoverenje prema službama glavne su prepreke za prijavljivanje nasilja, koje su žene identifikovale u kvalitativnom istraživanju. One su se plašile da im se neće verovati i da će se one smatrati odgovornim. Pored toga, u manjim gradovima su se plašile da će počinitelac izbesti odgovornost za nasilje jer je dobro povezan sa pojedincima u nadležnim institucijama.

Očekivanja žena od službi su mala, posebno kada su u pitanju centri za socijalni rad. Iako tri četvrtine žena kaže da su informisane o tome šta treba da rade u slučajevima nasilja i da su mnoge bile upoznate sa specijalizovanim službama, malo žena je imalo pristup tim uslugama, češće birajući da se sa nasiljem obračunaju same, ili možda uz pomoć porodice i prijatelja. Opiranje da se razgovara o nasilju je isto nevezano za starosnu dob ispitanica. Dakle, iako se društvene norme možda menjaju, moguće da je potrebno više vremena da bi se to odrazilo na praksu.

CEDAW komitet je dao preporuku da treba ohrabrivati žene da prijave slučajeve porodičnog i seksualnog nasilja tako što će se generalno u javnosti podići svest o krivičnoj prirodi takvih dela, i da treba osigurati efikasnu istragu slučajeva nasilja nad ženama, krivično gonjenje i kažnjavanje počinitelaca takvih zločina shodno težini zločina.

3) Treba unaprediti pružanje usluga, uključujući saradnju među sektorima

Žene su u kvalitativnom istraživanju navele da je nakon doživljenog nasilja njihova najveća potreba bila samo da imaju nekog s kim mogu da razgovaraju. Psihološka pomoć im je bila od presudnog značaja, ali im nije uvek bila dostupna. Intervjuisani ekspertkinje su izrazile uverenje da je potrebno poboljšati doslednost i **kvalitet usluga koje se pružaju ženama** koje doživljavaju nasilje. Rekle su da nema dovoljno službi u svim administrativnim oblastima. Takođe su izrazile uverenje da se kvalitet usluga razlikuje u različitim oblastima. Iako postoji normativni okvir koji treba da osigura da kvalitet i sadržaj usluga bude svuda isti, još uvek postoje mnogi izazovi u praksi. Ekspertkinje su se zalagale za to da podaci iz izveštaja budu transparentni i da sadrže informacije o broju pruženih usluga i broju žena kojima je pružena pomoć. Neke ekspertkinje su takođe izrazile zabrinutost zbog toga što sadašnji sistem licenciranja izostavlja vršnjačku podršku u romskoj zajednici tj. njenim pripadnicima/ama zbog toga što nemaju adekvatno obrazovanje. One su rekle da postoji potreba za pluralizmom među pružaocima usluga socijalne zaštite. One su takođe rekle da se samo kroz partnerstvo između države i organizacija civilnog društva može postići željena društvena promena i poboljšati kvalitet usluga, npr. kroz multisektorsku saradnju.

Intervjuisane ekspertkinje su ukazale da postoje nedostaci u pružanju usluga, uključujući nedostatak programa za decu koja su svedoci nasilja u porodici, kao i nedostatak organizacija koje rade sa počiniteljima. One su rekle da će programi za počinioce biti stvoreni ili poboljšani samo ako to zahteva zakon, uključujući i određivanje specifičnih standarda i izvora finansiranja.

Intervjuisane ekspertkinje su izrazile uverenje da su brojne grupe, uključujući starije žene, žene sa fizičkim ili mentalnim invaliditetom, žene koje su **migranti ili tražioci azila** i žene iz **ruralnih područja**, iskusile veći rizik od nasilja i da im nisu pružene usluge u službama. One su takođe identifikovale Romkinje kao visoko rizične zbog nedostatka njihove vidljivosti u društvu, i verovanja da je nasilje nad ženama sastavni deo njihove kulture.

CEDAW komitet je dao preporuku državi da omogući svim ženama koje su žrtve nasilja adekvatnu pomoć i nesmetan pristup delotvornoj zaštiti od nasilja, uključujući i obezbeđivanje dovoljnog broja skloništa koje finansira država i poboljšanje saradnje sa relevantnim nevladinim organizacijama u vezi ovog pitanja. Takođe, CEDAW komitet je preporučio državi da sprovede Strategiju za prevenciju i zaštitu od diskriminacije, posebno vezano za pripadnice manjina, Romkinje, žene sa invaliditetom, žene koje žive sa HIV-om i lezbejke, i da rade sa civilnim društvom, medijima i drugim zainteresovanim stranama na povećanju tolerancije i borbi protiv socijalne isključenosti tih grupa žena. Na kraju, Komitet je preporučio da država omogući formalni i neformalni dijalog i konsultacije između državnih organa i relevantnih nevladinih organizacija, posebno ženskih organizacija, i da uspostavi sistem saradnje koji poštuje autonomiju ženskih organizacija.

4) Postojanje nedostataka u primeni zakona i prikupljanju podataka

Intervjuisane ekspertkinje zalagale su se za implementaciju **jedne jedinstvene baze podataka** u okviru Ministarstva pravde, kako je predviđeno Zakonom o sprečavanju nasilja u porodici, koja bi obuhvatila sve podatke o nasilju nad ženama i omogućila potpuni pregled svakog slučaja. One su takođe navele da je potrebno prikupljanje dodatnih podataka, kao što su informacije o prisustvu i upotrebi vatrenog oružja tokom slučaja nasilja, što je po njihovim rečima od vitalnog značaja za razumevanje načina na koji bi se mogao primeniti zakonodavni okvir. Ekspertkinje su takođe rekle da je prikupljanje podataka o manjinskim grupama neophodno za identifikaciju specifičnih problema koji se vezuju za ove grupe. To bi zahtevalo razvoj jasnih procedura za prikupljanje podataka za sve relevantne institucije.

Kada se govori o **poboljšanjima pravosudnog sistema**, ekspertkinje su se fokusirale na dva ključna područja koja se odnose na poboljšanje efikasnosti postupanja u predmetima: da bi se donele osude neophodne su svedočenja žrtava i te žrtve treba adekvatno zaštititi tokom sudskih postupaka. Bile su mišljenja da bi promene u ovim oblastima dovele do porasta prijave nasilja i povećanja poverenja žena u institucije.

Intervjuisane ekspertkinje naglasile su potrebu za **poboljšanjem obuke** za profesionalce, posebno potrebu da se obezbedi kontinuirana, specijalizovana i rodno senzitivna obuka za osoblje centara za socijalni rad, slično onoj koja se trenutno događa u sklopu nekoliko velikih projekata koje podržavaju Ujedinjene nacije. I stručnjakinje i žene koje su doživele nasilje razgovarale su o potrebi za povećanjem svesti o prirodi i uticaju psihičkog nasilja, jer to ponekad previđaju ili pogrešno tumače oni koji bi trebalo da pružaju podršku ženama koje doživljavaju psihičko nasilje.

CEDAW komitet je dao preporuku državi da se pobrine da nadležne vlasti budu svesne važnosti izdavanja hitnih naloga za zaštitu žena koje su u riziku i sprovođenja tih naloga sve dok žene ne prestanu da budu ugrožene, kao i da sistem prikupljanja podataka bude poboljšán na način da se omogući razvrstavanje podataka prema vrsti nasilja i na osnovu odnosa između počinioca i žrtve, podržavajući istraživanja u ovoj oblasti i omogućavajući da te informacije i podaci budu dostupni javnosti.

Preporuke

Navedeni rezultati ankete upućuju na dodatne konkretne preporuke za rešavanje nasilja nad ženama:

Zaštita i poverljivost žrtava Za Ministarstvo pravde

1. Pratiti i objavljivati stope krivičnih prijavi žrtava i broj osuda i osuđenih pojedinaca.
2. Identifikovati prepreke u pravnom sistemu koje utiču na mogućnosti žena da mu pristupe i ostvare pravdu u slučajevima nasilja nad ženama, i razviti strategije za prevazilaženje tih prepreka (npr. preispitati potrebu za svedočenjem žrtava, razmotriti da li je zaštita pružena tokom sudskog postupka adekvatna, odrediti koliko žrtava prima besplatnu pravnu pomoć).
3. Osigurati zaštitu poverljivosti žrtava u budućoj centralnoj bazi podataka. Državni organi koji su nadležni za uspostavljanje centralne baze podataka bi trebalo da obezbede sigurnost i poverljivost podataka u skladu sa međunarodnim i nacionalnim obavezama zaštite podataka i odredbama Istanbulske konvencije, kao i da deluju kao nezavisan mehanizam koji će okupiti institucije i podržati njihovu koordinaciju.

Saradnja i multisektorski pristup

Za Ministarstvo pravde, Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo rada, zapošljavanja, boračke i socijalne politike, Ministarstvo unutrašnjih poslova, policiju i nedržavne aktere

4. Obezbediti kontinuiranu i detaljniju obuku za nadležne službenike-profesionalce, posebno o primeni novog Zakona o sprečavanju nasilja u porodici i rodno osetljivom postupanju u vezi sa nasiljem nad ženama sa posebnim fokusom na zaposlene centara za socijalni rad.
5. Vraćanje potpunog multiagencijskog i multisektorskog pristupa borbi protiv nasilja nad ženama, npr. prepoznavanje i korišćenje postojećih resursa u nevladinom sektoru, posebno specijalizovanih ženskih organizacija za rodno zasnovano nasilje.
6. Saradnja treba da bude institucionalizovana i ne treba da zavisi od pojedinaca. Identifikovati i učiti iz postojećih dobrih praksi saradnje u regionu OEBS-a.
7. Povećati izradu individualnih planova podrške i zaštite u okviru novog zakonodavstva i omogućiti adekvatno uključivanje žrtava nasilja u proces planiranja individualne zaštite.
8. Povećati napore da se obezbede programi prevencije za počinioce.
9. Obezbediti partnerstvo između države i civilnog sektora omogućavanjem aktivnog i stalnog učešća u nadležnim organima odgovornim za implementaciju i praćenje politika i praksi u vezi sa borbom protiv nasilja nad ženama.
10. Nasilje, a posebno psihološko nasilje, ima različite oblike. Stoga treba targetirati različite delove populacije na različite načine podizanjem svesti (žene u urbanim i ruralnim sredinama, mlađe i starije žene itd.).

Specijalizovane službe za žene koje su doživele nasilje

Za Ministarstvo pravde, Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo rada, zapošljavanja, boračke i socijalne politike, Ministarstvo unutrašnjih poslova, policiju i nedržavne aktere

11. Poboljšati kvalitet, dostupnost i finansiranje SOS linija i centara za savetovanje, posebno u ruralnim područjima, uključujući i grupe žena koje se suočavaju sa diskriminacijom po više različitih osnova.
12. Podržati osnivanje kriznih prihvatnih centara u slučaju silovanja i/ili centara za rešavanje seksualnog nasilja.
13. Postaviti standarde (u saradnji sa OCD) za pružaoce usluga, obezbediti uslove u vezi sa načinom pružanja usluga (najviši mogući kvalitet) koji su u skladu sa dobrom praksom u Srbiji i OEBS regionu, i nadgledati da li pružaoci usluga postupaju u skladu sa postavljenim standardima.

Nadgledanje implementacije novog zakonodavstva i drugih mera i podizanje svesti **Koordinaciono telo za ravnopravnost polova**

14. Sprovoditi nezavisne godišnje evaluacije implementacije novog zakonodavstva i poštovanja Istanbulske konvencije.

Za ministarstvo pravde

15. Uvesti predmete u predškolske i osnovnoškolske programe koji se bave rodno zasnovanim nasiljem.
16. Posebnu pažnju posvetiti Romkinjama koje već pružaju usluge na svom jeziku. Olakšati Romkinjama dobijanje potvrde od nadležnih organa kako bi se mogle baviti pružanjem usluga na svom jeziku.

Za OEBS i druge donatore

- OEBS: uključiti u postojeći projekat zaštite svedoka komponentu žrtava nasilja nad ženama i njihove potrebe.
- OEBS: podržati i ponoviti postojeće dobre prakse o saradnji u vezi sa sprečavanjem nasilja nad ženama, gonjenjem počinitelaca i zaštitom žrtava.
- OEBS i drugi donatori: poboljšati koordinaciju i razmenu informacija među donatorima u vezi sa programima i aktivnostima usmerenim na borbu protiv nasilja nad ženama.

ANEKSI

Aneks 1: Anketa i kvalitativni rad na terenu

Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS) zadužila je Ipsos da sprovede kvalitativno i kvantitativno istraživanje nasilja nad ženama u sedam država članica OEBS-a. Studija je takođe sprovedena na Kosovu. Ovo je prva komparativna studija ove vrste u ovom regionu, a namera je da se u budućnosti koristi za poboljšanje kreiranja politika domaćih i međunarodnih aktera koji rade na implementaciji politika i programa u regionu. Ovaj izveštaj predstavlja rezultate za Srbiju.

Istraživanje sadrži sledeće stavke:

- U periodu od 3. aprila do 30. jula 2018. godine sprovedeno je kvantitativno istraživanje sa nacionalno reprezentativnim uzorkom od 2.023 žene starosti od 18 do 74 godine.

Korišćen je višestepeni, stratifikovani, slučajni uzorak verovatnoće. Okvir uzorka, spisak popisanih oblasti (PO) sa registrom adresa, dobijen je od Zavoda za statistiku Republike Srbije. Ovo je omogućilo pokrivenost od 98%. Oblasti u južnoj Srbiji sa albanskom većinom koja je bojkotovala poslednji popis, nisu obuhvaćene. Ovo stanovništvo čini 1% ukupne populacije. Osim toga, isključena su i sva naselja sa manje od 30 domaćinstava, jer se ona smatraju udaljenim i otuđenim. Ona takođe predstavljaju 1% stanovništva. Primarne jedinice uzorkovanja (PJU) su kreirane kombinovanjem nekoliko susednih PO.

- Okvir uzorka je bio stratifikovan po regionima i veličini stambenog područja. PO su zatim odabrane unutar svakog stratuma uz verovatnoću proporcionalnu veličini. Odabrano je ukupno 175 PO, a odabran je broj adresa je unutar svake uzorkovane PO sa ciljem realizacije 10 intervjua u svakoj PO. U oblastima gde su dostupni podaci o adresi omogućili jedinstvenu identifikaciju adresa, oni su nasumično odabrani iz registra pre početka terenskog rada. U oblastima u kojima to nije bilo moguće, adrese nisu prethodno odabrane pre terenskog rada, ali je selekcija obavljena u isto vrijeme kada i intervjui metodom slučajnog izbora. Kada je identifikovano više od jednog domaćinstva na odabranoj adresi, jedno domaćinstvo je slučajno odabrano putem elektronskog kontaktnog lista. U svakom domaćinstvu iz uzorka, jedna žena je izabrana za intervju. Ispitanica je nasumično izabrana sa liste svih žena koje ispunjavaju uslove u odabranom domaćinstvu, tj. sve žene starosti od 18 do 74 godina u domaćinstvu su popisane prema starosti u opadajućem redosledu na elektronskom kontaktnom listu. Zatim je kontaktni list nasumično odabrao jednu od njih koristeći generator slučajnog broja.

- Intervjui su vođeni licem u lice od strane posebno obučениh žena na terenu (vidi Aneks 2 za više detalja o obuci i protokolima).
- Postignuta stopa odgovora je bila 41%,⁸⁴ a prosečna podobnost je bila 73%. Ponderi su izračunati u dve faze: a) uzorkovanje konstruisanih težina; i b) težine nakon stratifikacije. Konstruisane težine odražavaju verovatnoću odabira ispitanica, dok su težine post-stratifikacije izračunate kao zamena za neodgovorane. Region, veličina stambene površine i starosne kategorije korišćeni su za post-stratifikaciju u Srbiji.
- Zbog razlika u metodologiji, uzorkovanju i dizajniranju upitnika, rezultati ovog istraživanja neće biti direktno uporedivi sa drugim nacionalnim istraživanjima sprovedenim u Srbiji.
- Osmam diskusija fokus-grupa, uključujući grupe sa ženama iz manjinskih etničkih grupa i žene sa iskustvom sukoba, koje su se održale od 6. do 22. juna 2018. godine.

⁸⁴ Stopa odgovora se izračunava na sledeći način a u skladu sa RR3 definicijom stope odgovora od strane Američkog udruženja za istraživanje javnog mnjenja (str. 46 u Standardnim definicijama: Završna dispozicija kodova predmeta i stope rezultata za ankete, 7. izdanje (Oakbrook Terrace, IL: Američko udruženje za istraživanje javnog mnjenja, 2011).

Tabela A1.1: Struktura fokusnih grupa

Fokusna grupa	Lokacija (sredina)	Broj učesnica	Starosna grupa	Etnička pripadnost	Broj pogođenih konfliktom	Broj žena sa decom	Broj zaposlenih
1	Urbana/ Prigradska	8	35–55	Srpkinja	8	5	5
2	Urbana/ Ruralna	8	18–34	Romkinja	0	6	1
3	Ruralna	8	18–34	Srpkinja	0	3	5
4	Urbana	8	56+	Srpkinja	5	7	3
5	Urbana/ Ruralna	8	35–55	Romkinja	0	7	4
6	Ruralna	8	35–55	Srpkinja	8	5	6
7	Urbana	7	35–55	Mađarica	0	4	5
8	Urbana	8	35–55	Bošnjakinja	2	5	4

- Četiri dubinska intervjua sa žrtvama nasilja u julu 2018. god.

Tabela A1.2: Profil dubinskih intervjua

DI	Lokacija (sredina)	Starosna grupa	Etnička pripadnost	Radni status	Deca
1	Urbana	35–55	Srpkinja	Zaposlena	Da
2	Urbana	35–55	Romkinja	Zaposlena	Da
3	Urbana	35–55	Mađarica	Zaposlena	Da
4	Urbana	35–55	Srpkinja	Zaposlena	Da

- Pet ključnih intervjua sa ekspertkinjama koji su osmišljeni kako bi pružili pregled pitanja vezanih za nasilje nad ženama i akte nasilja u vezi sa sukobom, održanih u periodu jun–jul 2017. godine, i naredni krug od 10 intervjua sa ključnim ekspertkinjama, koji su održani u periodu jul–avgust 2018.godine, kako bi se istražile promene nastale od realizacije prvog kruga i prikupile preporuke za OEBS.

Anketa o nasilju nad ženama u Srbiji koju je sproveo OEBS

Anketa je osmišljena tako da bude nacionalno reprezentativna za žene u Srbiji starosne dobi od 18 do 74 godine.

Demografska struktura je prikazana u Tabeli A1.3.

Tabela A1.3: Ponderisani i neponderisani uzorak

Starost	Ponderisani %	Neponderisani %	Neponderisani <i>n</i>
18–29	17	10	209
30–39	18	16	320
40–49	18	19	376
50–59	19	20	404
60+	28	35	714
Ekonomska aktivnost			
Na plaćenom zaposlenju	37	35	707
Samozaposlena	3	3	65
Pomaže u porodičnom poslu (neplaćen posao)	1	1	17
Nezaposlena	21	19	386
Učenica, studentkinja, na obuci	6	3	68
Ne radi zbog bolesti ili invaliditeta	0.3	0.3	7
Ispunjava dužnosti u domaćinstvu i stara se o bližnjima	8	8	166
U penziji	23	30	607
Obavezna vojna/javna služba/nešto drugo	0	0	0
Obrazovanje			
Nema formalno obrazovanje	1	1	16
Osnovno obrazovanje	3	5	77
Srednje obrazovanje	72	74	1,491
Više/visoko obrazovanje	24	22	439
Lokacija (sredina)			
Urbana	62	65	1,305
Ruralna	38	35	718
Direktno pogođena konfliktom			
Da	26	27	539
Ne	74	73	1,484

Tolerancije uzorkovanja

Pošto se podaci zasnivaju na uzorku, a ne na celoj populaciji, a procentualni rezultati (ili procene) podležu toleranciji uzorkovanja, nisu sve razlike između rezultata statistički značajne na nivou pouzdanosti od 95%. Prilikom izračunavanja intervala pouzdanosti, mora se uzeti u obzir efektivna veličina uzorka.

Efektivna veličina uzorka (ili efekat kreiranja, srodni koncept) povezan je sa pojedinačnim procenama i zbog toga će se razlikovati u odnosu na procene. Za izračunavanje efekata kreiranja za ukupnu veličinu uzorka korišćena je formula zasnovana na sledećem promeru:

Efekat kreiranja = (nevažuća veličina uzorka) * (suma kvadrata težina) / (kvadrat sume težina).⁸⁵

Ovaj pristup procene efekta kreiranja odnosi se na disproportionalno uzorkovanje (u slučaju istraživanja OEBS-a, žene u domaćinstvu su odabrane s nejednakom vjerovatnoćom, u zavisnosti od broja žena koje ispunjavaju uslove u domaćinstvu), kao i nejednakog odgovora u svim segmentima stanovništva, koji su korigovani težinama nakon stratifikacije (kao što je gore opisano).

Donja tabela daje pregled efekta kreiranja za ukupnu veličinu uzorka i veličinu uzorka pogođenih konfliktom i daje intervale pouzdanosti na osnovu efektivne veličine uzorka za procenu istraživanja od 50%.

Tabela A1.4: Efektivne veličine uzorka i intervali pouzdanosti

	N	Efekat kreiranja	Veličina efektivnog uzorka	Interval poverenja za udeo od 50% procenjen na bazi ponderisnog uzorka	
				donji	gornji
Sve žene starosne dobi od 18–74	2,023	1.398	1,447	47.4%	52.6%
Žene pogođene konfliktom	539	1.372	393	45.1%	54.9%

85 Leslie Kish, „Ponder za nejednake Pi”, *Journal of Official Statistics*, 8 (1992): 183–200.

Aneks 2: Etička i bezbednosna razmatranja

S obzirom na osetljivost istraživanja, preduzeti su brojni koraci kako bi se zaštitile i ispitanice i anketarke od potencijalne štete, i kako bi se obezbedili izvori podrške:

- Sve anketarke i moderatorke su bile žene koje su imale iskustva u sprovođenju anketa o osetljivim pitanjima i koje su izvorne govornice jezika koji se koristi u intervjuima. Sve anketarke i moderatorke su prisustvovala dvodnevnom treningu.
- Radi zaštite i ispitanica i anketarki, anketarkama je naloženo da ne otkrivaju unapred da je anketa o nasilju i da sprovedu anketu nasamo.
- Nakon završetka ankete, diskusija fokus-grupa i dubinskih intervjua, svim ispitanicama je ponuđeno da dobiju informacije o organizacijama za podršku koje bi one mogle kontaktirati ako žele da razgovaraju o bilo kakvim problemima koji bi mogli nastati kao posledica učešća u anketi.
- Koordinatorica projekta bila je dostupna anketarkama i moderatorkama za razgovor u bilo koje vreme tokom terenskog rada, a individualni sastanci sa savetnicama su se mogli organizovati po potrebi.
- Pridržavanje etičkih principa je kamen temeljac istraživačke metodologije koja se koristi u ovoj anketi OEBS-a, a uzete su u obzir i procedure koje koriste Svetska zdravstvena organizacija⁸⁶ i smernice Ujedinjenih nacija za izradu statistike o nasilju nad ženama⁸⁷.

Aneks 3: Detaljne tabele i grafikoni – indikatori Ciljeva održivog razvoja Ujedinjenih nacija (SDG)

SDG Indikator 5.2.1: Procenat žena i devojaka starosne dobi od 18 do 74 godine koje su bile izložene seksualnom nasilju od strane osoba koje nisu intimni partner u periodu od 12 meseci pre ankete, prema starosti, mestu stanovanja i obrazovanju.

Sve žene od 18–74 godina (2.023)	0.5%
18–29 godina (209)	1.4%
30–39 godina (320)	0.3%
40–49 godina (376)	0%
50–59 godina (404)	0.8%
60+ godina (710)	0.3%
Stanovnici urbanih sredina (1.305)	0.2%
Stanovnici ruralnih sredina (718)	1.0%
Bez obrazovanja/sa osnovnim obrazovanjem (93)	0%
Srednje obrazovanje (1,491)	0.7%
Više / visoko obrazovanje (439)	0.1%

86 Etičke i sigurnosne preporuke za interventno istraživanje o nasilju nad ženama. Oslanjajući se na pouke iz publikacije SZO *Stavljanje žena na prvo mesto: etičke i sigurnosne preporuke za istraživanje nasilja u porodici nad ženama* (Ženeva: Svetska zdravstvena organizacija, 2016), pristupljeno 12. februara 2019, <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/251759/9789241510189-eng.pdf;jsessionid=8E35B9DA678667DD989016A395720263?sequence=1>.

87 Smernice za izradu statistike o nasilju nad ženama: statistička istraživanja (Njujork: Ujedinjene nacije, 2014), pristupljeno 14. februara 2019, https://unstats.un.org/unsd/gender/docs/guidelines_statistics_vaw.pdf.

SDG Indicator 5.2.2: Procenat žena i devojaka starosne dobi od 18 do 74 godine koje su imale partnera i koje su bile izložene fizičkom, seksualnom ili psihičkom nasilju od strane sadašnjeg ili bivšeg intimnog partnera u periodu od 12 meseci pre ankete, prema uzrastu, mestu stanovanja i obrazovanju.

Sve žene od 18–74 godina (1.973)	9%
18–29 godina (189)	7%
30–39 godina (312)	8%
40–49 godina (372)	11%
50–59 godina (378)	10%
60+ godina (698)	7%
Stanovnici urbanih sredina (1,265)	8%
Stanovnici ruralnih sredina (708)	9%
Bez obrazovanja/sa osnovnim obrazovanjem (91)	11%
Srednje obrazovanje (1,461)	9%
Više / visoko obrazovanje (421)	6%

Žene su pitane koliko često su doživljavale različite oblike psihičkog nasilja od strane sadašnjeg partnera: nikada, ponekad, često ili sve vreme.

Za nasilje od strane sadašnjeg partnera, žene su bile pitane da li su ikada iskusile različite oblike psihičkog nasilja. Pretnje fizičkim ili seksualnim nasiljem, kao deo psihološkog nasilja, jedini su oblici psihičkog nasilja zabeleženi u periodu od 12 meseci pre ankete.

S tim u vezi mora se koristiti zamena za izračunavanje indikatora SDG 5.2.1, kao što sledi:

- žene koje su iskusile pretnje fizičkim ili seksualnim nasiljem od strane sadašnjeg ili bivšeg partnera u periodu od 12 meseci pre ankete,
- žene koje su **često** ili **sve vreme** doživljavale bilo koji drugi oblik psihičkog nasilja od strane sadašnjeg partnera,
- žene koje su iskusile bilo koji oblik fizičkog ili seksualnog nasilja od strane svojih sadašnjih ili bivših partnera u periodu od 12 meseci pre ankete.

Aneks 4: Pregled ključnih brojki

Učestalost nasilja

Bilo koje psihološko/fizičko/ seksualno nasilje od strane partnera ili nepartnera	Nakon 15. godine	46%
Bilo koje fizičko/seksualno nasilje od strane partnera ili nepartnera	Nakon 15. godine	22%
	U periodu od 12 meseći pre ankete	5%
Nepartnersko nasilje	Nakon 15. godine	Fizičko: 8% Seksualno: 2%
	U periodu od 12 meseći pre ankete	Fizičko: 2% Seksualno: 1%
Nasilje od strane intimnog partnera - bilo kog partnera	Nakon 15. godine	Fizičko: 17% Seksualno: 5% Psihološko: 44%
	U periodu od 12 meseći pre ankete	Fizičko: 3% Seksualno: 1% Psihološko :7%
Seksualno uznemiravanje	Nakon 15. godine	Bilo koje: 42% Najteži oblici: 23%
	U periodu od 12 meseći pre ankete	Bilo koje: 18% Najteži oblici: 6%
Proganjanje	Nakon 15. godine	11%
	U periodu od 12 meseći pre ankete	2%
Nasilje tokom detinjstva (fizičko, seksualno, psihičko)	Do 15. godine	31%

Posledice najozbiljnijeg slučaja nasilja

Nasilje od strane nepartnera	Emocionalno: 98% Psihološko: 64% Fizičko: 43%
Nasilje od strane intimnog partnera	Emocionalno: 96% Psihološko: 70% Fizičko: 40%
Seksualno uznemiravanje	Emocionalno: 95% Psihološko: 36%
Proganjanje	Emocionalno: 97% Psihološko: 40%

Prijavljivanje najozbiljnijeg slučaja nasilja	% žena koje su same prijavile nasilje policiji	% žena koje nisu kontaktirale policiju ili neku drugu organizaciju
Nasilje od strane nepartnera	26%	57%
Sadašnjeg partnera	9%	83%
Bivšeg partnera	25%	57%
Seksualno uznemiravanje	3%	Nije primenjivo
Proganjanje	18%	Nije primenjivo

Stavovi i norme

% koji se slažu da je obaveza žene da ima seksualne odnose sa svojim mužem čak i ako joj nije do toga	12%
% koji se slažu da je nasilje nad ženama od strane partnera, poznanika ili stranaca uobičajeno u Srbiji	85%
% koji se slažu da je porodično nasilje privatna stvar i da se treba rešavati unutar porodice	29%
% koji se slažu da je veća verovatnoća da će ženu silovati neko nepoznat nego neko koga poznaju	30%

Procenat žena pogođenih konfliktom u Srbiji: 26%

Aneks 5: Karakteristike ispitanica (ponderisano)

		Sve žene		Žene koje su ikada imale partnera	
		%	Broj	%	Broj
Mesto stanovanja (sredina)	Urbana	62	1262	62	1200
	Ruralna	38	761	38	746
Starosna kategorija	18–19	2	40	2	36
	20–24	8	151	7	128
	25–29	8	152	7	138
	30–34	9	177	9	166
	35–39	9	187	10	187
	40–49	18	371	19	364
	50–59	19	382	19	378
	60–69	20	393	20	383
	70–74	8	158	8	156
	75–79	1	10	1	9
Obrazovanje	Nema	1	13	1	13
	Osnovno	3	65	3	62
	Srednje	72	1462	73	1412
	Više/visoko obrazovanje	24	483	24	459
Da li imate dece?	Da, svoju decu	77	1562	79	1543
	Da, brinem o pastorčadi/ usvojenoj deci	0.3	6	0.3	6
	Da, i svoju i pastorčad	0.6	12	1	12
	Ne	22	440	20	384
	Odbila da kaže	0.1	2	0	1

Radni status	Na plaćenom poslu	37	742	37	711
	Samozaposlena	3	64	3	62
	Pomaže u porodičnom poslu (neplaćena)	1	23	1	23
	Nezaposlena	21	430	22	420
	Učenica, studentkinja, na obuci	7	131	5	105
	Ne radi zbog bolesti ili invaliditeta	0.3	7	0.4	7
	Ispunjava obaveze u domaćinstvu i stara se o bližnjima	8	152	8	152
	Penzionerka	23	474	24	465
Trenutni posao/ zanimanje	Osnovna zanimanja	19	153	19	150
	Žena rukovalac postrojenja i mašina i sastavljač proizvoda	4	35	4	32
	Žena koja se bavi građevinom, zanatima ili trgovinom	4	34	4	31
	Žena obučena za poljoprivrednicu, šumarku ili ribarku	5	44	6	44
	Prodavačica, radnica u sektoru usluga	17	140	17	137
	Kancelarijska podrška	18	150	19	147
	Tehničarka ili profesionalna saradnica	14	114	14	109
	Žena profesionalac	17	141	16	128
	Menadžerka	1	7	1	7
	Vojna zanimanja	0.1	1	0.1	1
	Odbija da kaže	1	5	1	5

Stavovi

			Žene koje kažu da su bile zlostavljane često izmišljaju ili preuveličavaju tvrdnje o zlostavljanju ili silovanju		Nasilje nad ženama često isprovocira i sama žrtva		Porodično nasilje je privatna stvar i treba da se rešava unutar porodice	
			Slaže se	Ne slaže se	Slaže se	Ne slaže se	Slaže se	Ne slaže se
Ukupno	%		23	70	19	76	29	68
	Broj		460	1413	386	1536	590	1375
Mesto stanovanja (sredina)	Urbana	%	19	74	15	80	23	74
		Broj	234	934	190	1010	284	936
	Ruralna	%	30	63	26	69	40	58
		Broj	226	478	196	526	307	438
Starosna kategorija	18–29	%	15	79	15	80	16	83
		Broj	53	270	50	275	55	283
	30–39	%	15	79	9	88	28	68
		Broj	56	288	33	319	103	248
	40–49	%	17	74	16	77	26	71
		Broj	64	275	61	287	96	264
	50–59	%	25	68	19	76	29	69
		Broj	95	259	73	288	110	262
	60+	%	34	57	30	65	40	56
		Broj	191	320	167	366	225	316
Obrazovanje	Nema	%	43	49	42	47	40	48
		Broj	6	7	6	6	5	6
	Osnovno	%	41	45	41	55	51	39
		Broj	26	29	27	35	33	25
	Srednje	%	25	67	21	74	32	66
		Broj	370	985	307	1082	470	959
	Više/visoko	%	12	81	10	86	17	80
		Broj	59	392	47	413	82	385
Imala je partnera	%	23	70	19	76	29	68	
	Broj	441	1365	373	1479	570	1322	
Deca	Da	%	25	68	21	74	33	64
		Broj	397	1068	330	1168	516	1018
	Ne	%	14	78	13	83	17	81
		Broj	63	342	57	366	73	356

Radni status			Žene koje kažu da su bile zlostavljane često izmišljaju ili preuveličavaju tvrdnje o zlostavljanju ili silovanju		Nasije nad ženama često isprovocira sama žrtva		Porodično nasije je privatna stvar i treba da se rešava unutar porodice	
			Sláže se	Ne sláže se	Sláže se	Ne sláže se	Sláže se	Ne sláže se
Na plaćenom poslu	%	17	77	11	85	21	76	
	Broj	123	574	85	630	159	561	
Samoza-poslena	%	16	78	16	75	25	71	
	Broj	10	50	10	47	16	46	
Pomaže u porodičnom poslu (neplaćena)	%	11	85	22	75	25	73	
	Broj	3	19	5	17	6	17	
Nezaposlena	%	22	73	18	76	30	68	
	Broj	96	314	78	328	127	294	
Učenica, studentkinja, na obuci	%	9	79	10	82	12	85	
	Broj	12	104	14	108	16	111	
Ne radi zbog bolesti ili invaliditeta	%	11	66	0	100	11	89	
	Broj	1	5	0	7	1	6	
Ispunjava dužnosti u domaćinstvu i stara se o bližnjima	%	32	51	32	60	48	50	
	Broj	49	78	49	91	73	75	
Penzionerka	%	35	57	31	65	41	56	
	Broj	167	269	146	308	193	265	

Zanimanje			Žene koje kažu da su bile zlostavljane često izmišljaju ili preuveličavaju tvrdnje o zlostavljanju ili silovanju		Nasilje nad ženama često isprovocira sama žrtva		Porodično nasilje je privatna stvar i treba da se rešava unutar porodice	
			Sláže se	Ne sláže se	Sláže se	Ne sláže se	Sláže se	Ne sláže se
			%	Broj	%	Broj	%	Broj
Osnovna zanimanja	%	30	63	20	75	27	69	
	Broj	46	96	31	114	42	106	
Žena rukovalac postrojenja i mašina i sastavljač proizvoda	%	18	73	24	77	26	74	
	Broj	6	25	8	27	9	26	
Žena koja se bavi građevinom, zanatima ili trgovinom	%	14	85	14	82	17	83	
	Broj	5	29	5	28	6	28	
Žena obučena za poljoprivrednicu, šumarku ili ribarku	%	23	74	8	87	31	69	
	Broj	10	32	3	38	13	30	
Prodavačica, radnica u sektoru usluga	%	14	82	10	88	22	75	
	Broj	19	115	14	123	30	104	
Kancelarijska podrška	%	11	81	10	83	21	74	
	Broj	16	122	16	125	31	111	
Prodavačica, radnica u sektoru usluga	%	17	76	11	86	25	74	
	Broj	20	86	12	98	28	84	
Žena profesionalac	%	9	87	6	90	12	86	
	Broj	13	122	9	127	17	121	
Menadžerka	%	0	100	0	100	14	75	
	Broj	0	7	0	7	1	5	
Vojna zanimanja	%	0	0	100	0	0	100	

			Žene koje kažu da su bile zlostavljane često izmišljaju ili preuveličavaju tvrdnje o zlostavljanju ili silovanju				Nasilje nad ženama često isprovocira sama žrtva		Porodično nasilje je privatna stvar i treba da se rešava unutar porodice	
			Slaže se		Ne slaže se		Slaže se	Ne slaže se	Slaže se	Ne slaže se
			%	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj
Primanja u domaćinstvu	Živi ugodno sa trenutnim primanjima	%	16	78	14	82	23	74		
		Broj	70	340	62	360	101	324		
	Uspeva sa trenutnim primanjima	%	24	68	19	76	29	69		
		Broj	275	801	216	889	338	803		
	Teško joj je sa trenutnim primanjima	%	26	68	28	68	34	62		
		Broj	70	180	73	181	90	165		
Veoma joj je teško sa trenutnim primanjima	%	35	56	29	65	49	49			
	Broj	35	57	29	66	50	50			
Pogođene konfliktom	Da	%	20	73	18	79	29	69		
	Ne	Broj	106	375	94	406	151	357		
	Da	%	24	69	19	75	29	68		
	No	Broj	355	1038	292	1130	439	1018		
Posедуje bankovni račun	Da	%	22	72	17	79	26	71		
	Ne	Broj	306	1001	234	1103	364	994		
	Da	%	25	66	25	70	37	61		
	Ne	Broj	151	400	149	422	223	370		

Anketa o nasilju nad ženama u Srbiji koju je sproveo OEBS

		Psihičko nasilje od strane sadašnjeg ili bivšeg partnera		Fizičko nasilje od strane sadašnjeg ili bivšeg partnera		Seksualno nasilje od strane sadašnjeg ili bivšeg partnera		Psihičko, fizičko ili seksualno nasilje od strane sadašnjeg ili bivšeg partnera ikada		Fizičko ili seksualno nasilje od strane sadašnjeg ili bivšeg partnera		
		Ne	Da	Ne	Da	Ne	Da	Ne	Da	Ne	Da	
Ukupno	%	56	44	83	17	95	5	55	45	83	17	
	Broj	1093	853	1621	325	1849	97	1075	871	1607	339	
Mesto stanovanja (sredina)	Urbana	%	54	46	82	18	94	6	53	47	81	19
		Broj	647	553	982	218	1130	70	639	561	976	224
	Ruralna	%	60	40	86	14	96	4	58	42	85	15
		Broj	445	301	639	107	719	27	436	310	631	115
Starosna kategorija	18–29	%	56	44	87	13	97	3	56	44	87	13
		Broj	168	133	262	39	292	9	168	133	262	39
	30–39	%	52	48	82	18	96	4	51	49	81	19
		Broj	183	169	288	64	339	14	181	172	287	66
	40–49	%	57	43	81	19	94	6	56	44	80	20
		Broj	208	156	295	68	341	23	202	161	292	71
	50–59	%	54	46	84	16	96	4	54	46	83	17
		Broj	204	173	317	60	362	15	202	175	314	64
60+	%	60	40	83	17	94	7	58	42	82	18	
	Broj	328	221	456	93	513	36	320	229	451	98	
Obrazovanje	Nema	%	47	54	79	21	95	5	47	54	79	21
		Broj	6	7	10	3	13	1	6	7	10	3
	Osnovno	%	53	47	68	32	87	13	51	49	68	32
		Broj	33	29	42	20	54	8	32	30	42	20
	Srednje	%	55	45	83	17	95	5	54	46	82	18
		Broj	779	633	1166	246	1338	74	768	644	1155	257
	Više/ visoko	%	60	40	88	12	97	3	59	41	87	13
		Broj	275	184	402	57	445	15	269	190	400	59

			Psihičko nasilje od strane sadašnjeg ili bivšeg partnera		Fizičko nasilje od strane sadašnjeg ili bivšeg partnera -		Psihičko, fizičko ili seksualno nasilje od strane sadašnjeg ili bivšeg partnera i		Fizičko ili seksualno nasilje od strane sadašnjeg ili bivšeg partnera -			
			Ne	Da	Ne	Da	Ne	Da	Ne	Da	Ne	Da
Deca	Da	%	56	44	83	18	95	5	55	45	82	18
		Broj	877	684	1287	274	1476	85	860	701	1274	287
	Ne	%	56	44	87	13	97	3	56	44	87	13
		Broj	215	169	333	51	371	12	214	170	333	51
Radni status	Na plaćenom poslu	%	55	46	84	16	96	4	54	47	84	16
		Broj	388	323	601	111	683	28	381	331	596	115
	Samozaposlena	%	58	42	76	24	99	2	57	43	76	24
		Broj	36	26	48	15	61	1	35	27	48	15
	Pomaže u porodičnom poslu (neplaćena)	%	38	62	74	26	91	9	38	62	74	26
		Broj	9	14	17	6	21	2	9	14	17	6
	Nezaposlena	%	58	42	83	17	94	7	58	42	82	18
		Broj	243	177	348	72	392	27	243	177	346	74
	Učenica, studentkinja, na obuci	%	53	47	92	8	98	2	53	47	92	8
		Broj	56	49	96	9	103	3	56	49	96	9
	Ne radi zbog bolesti ili invaliditeta	%	42	58	61	39	76	24	42	58	61	39
		Broj	3	4	4	3	5	2	3	4	4	3
	Ispunjava dužnosti u domaćinstvu i stara se o bližnjima	%	53	47	80	20	96	4	51	49	78	22
		Broj	81	72	122	30	147	6	78	74	119	33
Penzionerka	%	60	40	83	17	94	6	58	42	82	18	
	Broj	278	187	385	80	437	28	270	195	382	84	

Zanimanje		Psihičko nasilje od strane sadašnjeg ili bivšeg partnera		Fizičko nasilje od strane sadašnjeg ili bivšeg partnera		Seksualno nasilje od strane sadašnjeg ili bivšeg partnera		Psihičko, fizičko ili seksualno nasilje od strane sadašnjeg ili bivšeg partnera		Fizičko ili seksualno nasilje od strane sadašnjeg ili bivšeg partnera	
		Ne	Da	Ne	Da	Ne	Da	Ne	Da	Ne	Da
		%		%		%		%		%	
Osnovna zanimanja	%	46	54	71	29	93	7	46	54	71	29
	Broj	69	81	107	43	139	10	69	81	107	43
Žena rukovatelj postrojenja i mašina i sastavljač proizvoda	%	59	41	82	18	97	3	55	45	82	18
	Broj	19	13	26	6	31	1	18	14	26	6
Žena koja se bavi građevinom, zanatima ili trgovinom	%	61	39	87	13	97	3	59	41	87	13
	Broj	19	12	27	4	30	1	19	13	27	4
Žena obučena za poljoprivrednicu, šumarku ili ribarku	%	46	54	76	24	95	5	43	57	72	28
	Broj	20	23	33	11	42	2	19	25	31	12
Prodavačica, radnica u sektoru usluga	%	55	45	85	16	94	6	55	45	85	16
	Broj	76	61	116	21	130	8	75	62	116	21
Kancelarijska podrška	%	61	39	92	8	99	2	60	40	92	8
	Broj	90	58	136	12	145	2	88	59	136	12
Tehničarka ili profesionalna saradnica	%	56	44	84	16	96	4	54	46	83	17
	Broj	61	48	92	17	105	4	59	50	91	18
Žena profesionalac	%	51	49	87	13	98	2	51	49	85	15
	Broj	65	62	111	17	125	2	65	63	109	19
Menadžerka	%	86	14	100	0	100	0	86	14	100	0
	Broj	6	1	7	0	7	0	6	1	7	0
Vojna zanimanja	%	100	0	100	0	100	0	100	0	100	0
	Broj	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0

			Psihičko nasilje od strane sadašnjeg ili bivšeg partnera		Fizičko nasilje od strane sadašnjeg ili bivšeg partnera		Seksualno nasilje od strane sadašnjeg ili bivšeg partnera		Psihičko, fizičko ili seksualno nasilje od strane sadašnjeg ili bivšeg partnera		Fizičko ili seksualno nasilje od strane sadašnjeg ili bivšeg partnera	
			Ne	Da	Ne	Da	Ne	Da	Ne	Da	Ne	Da
Primanja u domaćinstvu	Živi ugodno sa trenutnim primanjima	%	65	35	92	8	98	3	65	35	92	8
		Broj	257	139	364	31	386	10	257	139	362	33
	Uspeva sa trenutnim primanjima	%	57	44	84	16	96	4	55	45	84	16
		Broj	646	498	964	180	1101	43	632	512	957	188
	Teško joj je sa trenutnim primanjima	%	45	55	73	27	90	11	43	57	72	28
		Broj	117	144	190	71	233	28	113	148	187	74
Veoma joj je teško sa trenutnim primanjima	%	45	55	65	35	85	15	45	55	64	36	
	Broj	46	55	65	35	85	15	45	55	64	36	
Pogođene konfliktom	Da	%	58	42	86	14	96	4	57	43	86	14
		Broj	290	208	429	69	479	19	283	215	428	70
	Ne	%	55	45	82	18	95	5	55	45	82	19
		Broj	803	645	1191	257	1369	79	791	657	1180	269
Posедуje bankovni račun	Da	%	56	44	84	16	95	5	55	45	83	17
		Broj	767	598	1143	222	1297	67	751	613	1134	231
	Ne	%	56	44	82	18	95	5	56	45	82	18
		Broj	316	252	468	100	538	30	315	253	463	105

Nasilje od strane sadašnjeg partnera po karakteristikama sadašnjeg partnera*

			Partnersko psihičko, fizičko, seksualno nasilje		
			Ne	Da	
Starosna kategorija sadašnjeg partnera	15–29	%	62	38	
		Broj	93	58	
	30–39	%	68	32	
		Broj	166	79	
	40–49	%	69	31	
		Broj	225	99	
	50–59	%	62	38	
		Broj	159	97	
	60+	%	63	37	
		Broj	274	161	
	Radni status sadašnjeg partnera	Na plaćenom poslu	%	68	33
			Broj	561	270
Samozaposlen		%	72	28	
		Broj	64	25	
Pomaže u porodičnom poslu (neplaćen posao)		%	95	6	
		Broj	9	1	
Nezaposlen		%	55	45	
		Broj	68	55	
Učenik, student, na obuci		%	63	37	
		Broj	27	16	
Ne radi zbog bolesti ili invaliditeta		%	19	81	
		Broj	1	3	
Ispunjava dužnosti u domaćinstvu i stara se o bližnjima		%	33	67	
		Broj	1	2	
Penzioner		%	61	39	
		Broj	193	122	

* Sadašnji partner može biti muškarac ili žena.

		Partnersko psihičko, fizičko, seksualno nasilje		
		Ne	Da	
Zanimanje sadašnjeg partnera	Osnovna zanimanja	%	64	36
		Broj	103	59
	Rukovaoc postrojenja i mašina i sastavljači proizvoda	%	72	28
		Broj	48	19
	Osoba koja se bavi građevinom, zanatima ili trgovinom	%	68	33
		Broj	84	40
	Obučeni poljoprivrednik, šumar ili ribar	%	63	37
		Broj	64	37
	Prodavac, radnik u sektoru usluga	%	64	36
		Broj	67	38
	Kancelarijska podrška	%	70	30
		Broj	50	22
	Tehničar ili profesionalni saradnik	%	76	25
		Broj	114	37
	Profesionalac	%	73	28
		Broj	66	25
Menadžer	%	67	33	
	Broj	23	11	
Vojna zanimanja	%	58	43	
	Broj	6	4	
Obrazovanje sadašnjeg partnera	Nema	%	33	67
		Broj	3	7
	Osnovno	%	56	44
		Broj	98	76
	Srednje	%	67	33
		Broj	590	290
Više/visoko	%	66	34	
	Broj	232	121	
Primanja	Partner manje zarađuje	%	61	39
		Broj	16	10
	Oboje otprilike isto zarađuju	%	67	33
		Broj	137	68
Partner zarađuje više	%	69	31	
	Broj	217	97	

			Partnersko psihičko, fizičko, seksualno nasilje	
			Ne	Da
Sadaršnji partner konzumira alkohol	Nikada	%	74	27
		Broj	657	237
	Manje od jednom mesečno	%	54	46
		Broj	248	210
	Nedeljno	%	29	71
		Broj	14	34
Većinu dana/ svakoga dana	%	13	87	
	Broj	1	9	
Sadašnji partner upotrebljava droge	Nikada	%	66	34
		Broj	924	479
	Manje od jednom mesečno	%	8	92
		Broj	0	5
	Nedeljno	%	-	100
		Broj	-	2
Većinu dana/ svakoga dana	%	100	-	
	Broj	0	-	
Da li se partner ikada borio u oružanom sukobu	Da	%	56	44
		Broj	91	70
	Ne	%	66	34
		Broj	819	422

Nasilje od strane nepartnera nakon 15. godine

			Fizičko nasilje od strane nepartnera – nakon 15. godine		Seksualno nasilje od strane nepartnera – nakon 15. godine		Fizičko ili seksualno nasilje od strane nepartnera – nakon 15. godine	
			Ne	Da	Ne	Da	Ne	Da
Ukupno		%	92	8	98	2	91	9
		Broj	1859	164	1981	42	1836	187
Mesto stanovanja	Urbano	%	91	9	98	2	90	10
		Broj	1149	113	1238	24	1135	126
	Ruralno	%	93	7	98	2	92	8
		Broj	710	51	743	18	700	61
Starosna kategorija	18–29	%	89	11	99	1	89	11
		Broj	305	38	338	5	305	38
	30–39	%	92	8	97	3	90	10
		Broj	333	31	354	10	329	35
	40–49	%	93	7	98	2	92	8
		Broj	346	25	365	6	342	28
	50–59	%	91	9	98	2	89	11
		Broj	349	34	373	9	342	41
60+	%	93	7	98	2	92	8	
	Broj	524	37	549	11	516	45	
Obrazovanje	Nema	%	74	26	100	0	74	26
		Broj	10	3	13	0	10	3
	Osnovno	%	88	12	99	1	88	12
		Broj	57	8	64	1	57	8
	Srednje	%	92	8	98	2	91	9
		Broj	1345	118	1429	33	1326	136
Više/visoko	%	93	7	99	2	92	8	
	Broj	447	35	475	7	443	40	
Imala je partnera	Da	%	92	8	98	2	91	9
		Broj	1787	159	1904	42	1764	182
Ima decu	Da	%	92	8	98	2	91	9
		Broj	1461	120	1550	30	1443	138
	Ne	%	90	10	97	3	89	11
		Broj	396	44	429	11	391	49

Anketa o nasilju nad ženama u Srbiji koju je sproveo OEBS

			Fizičko nasilje od strane nepartnera – nakon 15. godine		Seksualno nasilje od strane nepartnera – nakon 15. godine		Fizičko ili seksualno nasilje od strane nepartnera – nakon 15. godine	
			Ne	Da	Ne	Da	Ne	Da
Radni status	Na plaćenom poslu	%	92	8	98	2	91	9
		Broj	684	58	727	15	677	66
	Samozaposlena	%	83	17	93	7	81	19
		Broj	53	11	60	4	52	12
	Pomaže u porodičnom poslu (neplaćen posao)	%	83	17	100	0	83	17
		Broj	19	4	23	0	19	4
	Nezaposlena	%	91	9	98	3	90	10
		Broj	393	37	419	11	387	43
	Učenica, studentkinja, na obuci	%	89	11	100	0	89	11
		Broj	117	15	131	0	117	15
Ne radi zbog bolesti ili invaliditeta	%	100	0	100	0	100	0	
	Broj	7	0	7	0	7	0	
Ispunjava dužnosti u domaćinstvu i stara se o bližnjima	%	95	5	98	2	94	7	
	Broj	144	8	150	3	143	10	
Penzionerka	%	93	7	98	2	92	8	
	Broj	442	32	465	9	436	38	
Zanimanje	Osnovna zanimanja	%	86	14	95	5	85	15
		Broj	132	21	146	7	130	23
	Žena rukovalac postrojenja i mašina i sastavljač proizvoda	%	100	0	99	2	99	2
		Broj	35	0	34	1	34	1
	Žena koja se bavi građevinom, zanatima ili trgovinom	%	91	9	95	5	87	13
		Broj	31	3	32	2	29	5
	Žena obučena za poljoprivrednicu, šumarku ili ribarku	%	85	15	100	0	85	15
		Broj	37	7	44	0	37	7
	Prodavačica, radnica u sektoru usluga	%	92	8	98	2	92	9
		Broj	129	11	137	3	128	12
	Kancelarijska podrška	%	96	4	98	2	94	6
		Broj	144	7	148	3	141	9
	Tehničarka ili profesionalna saradnica	%	88	12	99	1	88	12
		Broj	100	13	112	2	99	14
	Žena profesionalac	%	94	7	99	2	93	7
		Broj	132	9	139	2	131	10

	Menadžerka	%	80	21	100	0	80	21
		Broj	5	1	7	0	5	1
	Vojna zanimanja	%	100	0	100	0	100	0
		Broj	1	0	1	0	1	0
Primanja u domaćinstvu	Živi ugodno sa trenutnim primanjima	%	92	8	99	1	91	9
		Broj	402	35	435	3	400	38
	Uspeva sa trenutnim primanjima	%	94	6	98	2	93	7
		Broj	1096	75	1152	19	1087	84
	Teško joj je sa trenutnim primanjima	%	90	11	95	5	86	14
		Broj	238	28	252	14	229	37
	Veoma joj je teško sa trenutnim primanjima	%	78	22	95	5	75	25
		Broj	79	23	96	5	76	25
Pogođena konfliktom	Da	%	90	10	98	2	89	11
		Broj	465	51	506	10	461	56
	Ne	%	93	8	98	2	91	9
		Broj	1393	113	1475	32	1375	132
Posедуje bankovni račun	Da	%	92	8	98	2	91	9
		Broj	1293	108	1377	24	1278	123
	Ne	%	91	9	97	3	90	10
		Broj	555	53	591	17	546	61

Seksualno uznemiravanje i proganjanje

			Seksualno uznemiravanje – nakon 15. godine		Najteži oblici seksualnog uznemiravanja – nakon 15. godine		Proganjanje – nakon 15. godine	
			Ne	Da	Ne	Da	Ne	Da
Ukupno		%	58	42	77	23	89	11
		Broj	1178	845	1558	465	1793	230
Mesto stanovanja	Urbano	%	54	46	74	26	87	13
		Broj	687	575	935	327	1102	160
	Ruralno	%	65	36	82	18	91	9
		Broj	491	270	623	138	691	70
Starosna kategorija	18–29	%	46	54	70	30	85	15
		Broj	159	184	241	102	293	50
	30–39	%	57	43	76	25	87	13
		Broj	209	155	275	89	317	47
	40–49	%	57	43	78	22	90	11
		Broj	212	159	288	83	332	39
	50–59	%	62	38	78	22	89	11
		Broj	237	145	297	85	341	41
60+	%	64	36	81	19	91	9	
	Broj	359	201	456	105	510	51	
Obrazovanje	Nema	%	59	41	59	41	94	6
		Broj	8	5	8	5	12	1
	Osnovno	%	68	32	83	17	87	13
		Broj	44	21	54	11	56	8
	Srednje	%	59	41	79	21	89	11
		Broj	860	603	1151	311	1298	165
	Više/visoko	%	55	45	72	28	89	12
		Broj	267	216	345	137	427	55
Imala je partnera		%	58	42	77	24	89	11
		Broj	1127	819	1489	457	1727	219
Ima decu	Da	%	61	39	79	21	91	10
		Broj	971	610	1253	327	1430	151
	Ne	%	47	53	69	31	82	18
		Broj	206	235	303	137	362	79

		Seksualno uznemiravanje – nakon 15. godine		Najteži oblici seksualnog uznemiravanja – nakon 15. godine		Progonjanje nakon 15. godine		
		Ne	Da	Ne	Da	Ne	Da	
Radni status	Na plaćenom poslu	%	55	45	76	24	89	11
		Broj	411	331	561	181	658	84
	Samozaposlena	%	42	58	63	38	88	12
		Broj	27	37	40	24	56	8
	Pomaže u porodičnom poslu (neplaćen posao)	%	39	61	65	35	73	27
		Broj	9	14	15	8	17	6
	Nezaposlena	%	59	41	77	23	86	14
		Broj	253	177	332	98	371	59
	Učenica, studentkinja, na obuci	%	46	54	72	28	89	11
		Broj	60	71	95	37	117	14
	Ne radi zbog bolesti ili invaliditeta	%	74	26	89	11	100	
		Broj	5	2	6	1	7	
	Ispunjava dužnosti u domaćinstvu i stara se o bližnjima	%	75	25	88	12	91	9
		Broj	114	39	135	18	139	14
Penzionerka	%	63	37	79	21	91	9	
	Broj	298	175	376	98	429	45	
Zanimanje	Osnovna zanimanja	%	49	52	78	22	79	21
		Broj	74	79	119	34	121	32
	Žena rukovalac postrojenja i mašina i sastavljač proizvoda	%	55	45	66	34	92	8
		Broj	19	16	23	12	32	3
	Žena koja se bavi građevinom, zanatima ili trgovinom	%	41	59	60	41	90	10
		Broj	14	20	20	14	31	3
	Žena obučena za poljoprivrednicu, šumarku ili ribarku	%	61	39	75	25	94	6
		Broj	27	17	33	11	41	2
	Prodavačica, radnica u sektoru usluga	%	55	46	77	23	90	10
		Broj	76	64	108	32	127	13
	Kancelarijska podrška	%	63	37	79	21	92	8
		Broj	95	55	118	32	138	13
	Tehničarka ili profesionalna saradnica	%	51	49	70	31	86	14
		Broj	58	56	79	35	97	16
	Žena profesionalac	%	52	48	72	28	90	10
		Broj	73	68	102	40	127	15
	Menadžerka	%	32	68	60	40	100	
Broj		2	5	4	3	7		
Vojna zanimanja	%	100		100		100		
	Broj	1		1		1		

Anketa o nasilju nad ženama u Srbiji koju je sproveo OEBS

Primanja u domaćinstvu	Živi ugodno sa trenutnim primanjima	%	59	41	76	24	93	8
		Broj	258	180	331	107	405	33
	Uspeva sa trenutnim primanjima	%	58	42	78	22	89	11
		Broj	678	494	911	260	1039	132
	Teško joj je sa trenutnim primanjima	%	60	40	77	23	85	15
		Broj	160	106	206	61	226	40
Veoma joj je teško sa trenutnim primanjima	%	53	47	69	31	79	21	
	Broj	54	48	70	32	80	21	
Pogođena konfliktom	Da	%	64	37	78	22	89	11
		Broj	328	189	404	113	458	59
	Ne	%	56	44	77	23	89	11
		Broj	850	657	1154	352	1336	171
Posедуje bankovni račun	Da	%	57	43	76	24	89	11
		Broj	801	600	1064	337	1247	153
	Ne	%	61	40	80	21	88	12
		Broj	368	240	483	125	533	75

Aneks 8: Priznanja

Ovu studiju je naručio OEBS, a implementirana je od strane Ipsosa, velike međunarodne kompanije za sprovođenje studija. OEBS želi da se zahvali centralnom Ipsos timu za njihovu posvećenost. Oni su upravljali terenskim radom, analizirali podatke i izradili izveštaje. Ipsos je u Srbiji bio odgovoran za sprovođenje lokalnog terenskog rada.

U centralni Ipsos tim činile su Maelis Bablon, Jelena Krstić, Sara Grant-Vest, Katrina Leari, Tanja Stojadinović, Hannah Villiams i Slavica Veljković.

Ipsos tim u Srbiji čine Tatjana Višacki, Andrea Kočiš, Dunja Anzelm, Maša Uljarević, Jelena Matović, Ružica Antunović, Jasmina Jugović, Jasna Vidaković, Ivana Todorović, Slađana Todorović, Ljiljana Stanić i Dragana Petrović.

U Srbiji je ukupno 60 profesionalnih anketarki sprovodilo intervjue sa velikom pažnjom i profesionalizmom i učinilo vidljivim teme koje se često ne primećuju u svakodnevnom životu. Zahvaljujemo Ani Borovčanin, Ivi Batinici, Maji Ceković, Danijeli Čočić, Svetlani Cvjetković, Vanji Derikučki, Ljiljani Dinčić, Tamari Dozet, Gordani Đukić, Jasni Gelić, Branislavi Golić, Vesni Govedarović, Danici Isaković, Tatjani Jakšić, Jovani Janjetović, Vesna Janjić, Slavici Janjić, Ivoni Jordaković, Slađani Jovanović, Mileni Jović, Dani Kačevac, Biljani Lazanski, Mladeni Matović, Jasni Mihajlović, Ani Milojević, Oliveri Milošević, Željki Milovanović, Marini Mitrović, Danijeli Nešković, Biljani Ostojić, Vesni Papić, Mila Pavlović, Ivani Pavlović, Mariji Pendić, Maji Petković, Jasminki Petrović, Milici Popović, Tanji Radivojević, Dragani Radujko, Slađani Romčević, Bojani Šiđanin, Biljani Simić, Snežani Stajković, Marieti Stanimirov, Marini Stanković, Jasmini Stojanović, Snežani Stojilković, Juliji Todorović, Valentini Tošić, Dragani Vasović, Divni Vejić, Mirjani Vukani, Ivani Živković, i drugima koje su želele da ostanu anonimne, na podršci posvećenosti.

OEBS-ov tim za upravljanje projektom činile su Serani Siegel i Dušica Đukić.

Želimo da se zahvalimo Zorani Antonijević, savetnici u Misiji OEBS-a u Srbiji, koja je podržavala istraživački projekat od samog početka time što je pružala dragocene savete i smernice tokom implementacije projekta. Takođe se zahvaljujemo i Dragani Ivetić, programskoj asistentkinji u Misiji OEBS-a u Srbiji, koja je pružila neophodnu logističku podršku.

Zahvaljujemo se Mariji Babović i Valentini Andrašek za njihov dragoceni doprinos u pisanju ovog izveštaja i Gergeli Hideg za njegove statističke uvide i podršku tokom trajanja projekta.

I najbitnije, zahvaljujemo se svim ženama koje su učestvovala u anketi, diskusijama fokus-grupa i dubinskim intervjuima i podelile svoja mišljenja i lična iskustva. Bez njihovog ukazanog poverenja realizacija ove studije ne bi bila moguća.

Organization for Security and
Co-operation in Europe

**Organizacija za evropsku
bezbednost i saradnju**

Kancelarija Generalnog sekretara
Odsek za rodnu ravnopravnost
Sekretarijat OEBS
Wallnerstrasse 6
1010 Beč, Austrija

Email: equality@osce.org
www.osce.org/secretariat/gender